गाउँ सभा / कार्यपालिका वैठकवाट स्वीकृत मिति २०८३/०३/ १०

हाम्रो सिलीचोड

सिलीचोड गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम

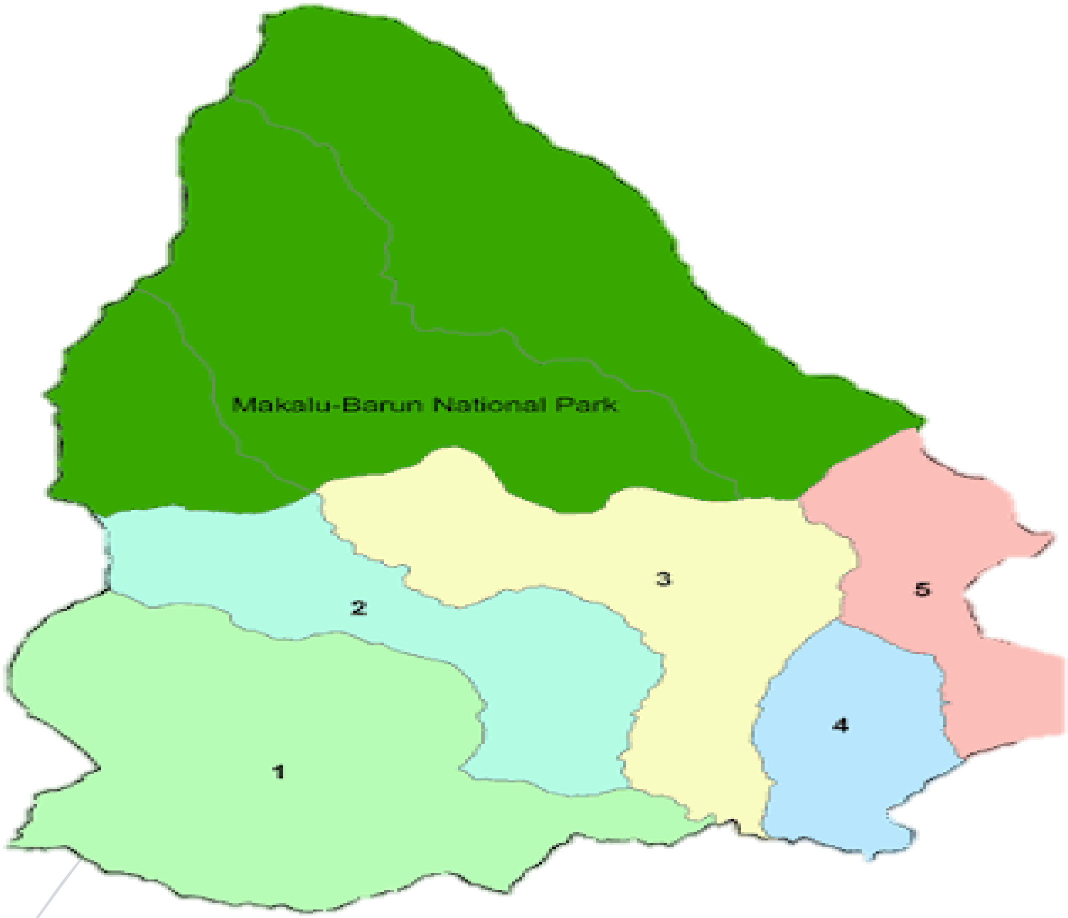

सिलीचोड गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

तास्कु, सङ्खुवासभा, नेपाल

शुभकामना

देश विकासको मुख्य मेरुदण्ड शिक्षा हो । नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ मा आधारभूत र माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा व्यवस्थापन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रत्यायोजन गरिसकेको अवस्था छ । संविधानबाट प्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्नु स्थानीय तहको कर्तव्य हो । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११, २(ज) ले पनि स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रभित्र विद्यालय शिक्षासम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले कक्षा १ देखि ८ सम्म नै पठनपाठन हुने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसै आधारमा रही सिलीचोङ गाउँपालिकाले पनि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वायन गर्न लागिरहेको छ । यसरी तयार गरिएको पाठ्यक्रमप्रति स्थानीय जनताको अपनत्व बढ्ने, पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयनमा पहुँच तथा प्रभावकारिता अभिवृद्धि हुने, विद्यालय र समुदायको सम्बन्ध सुदृढ हुने, न्यून मूल्यका स्थानीय सामग्रीको प्रयोग हुने, पाठ्यक्रम समसामयिक, सान्दर्भिक, सन्तुलित, लोकतान्त्रिक र स्थानीय मूल्य मान्यता अनुरूपको हुनुका साथै समयको परिवर्तनसंगै परिवर्तित परिवेश समय सापेक्ष बनाइएको छ । यस स्थानीय पाठ्यक्रमबाट सिलीचोङ गाउँपालिकाको पहिचान स्थापित गर्न थप सहयोग पुऱ्याउने कुरामा म विश्वस्त छु । यो पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाई बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने कार्यमा सम्बद्ध सबैबाट सक्रिय योगदानको अपेक्षा गर्दछु । स्थानीय पाठ्यक्रम छोटो समय र पहिलो प्रयासमा निर्माण भएकाले सबै विषय क्षेत्रहरू नसमेटिएका हुन सक्छन् जसका लागि निरन्तर सुधार र परिमार्जन लागि सम्बन्धित सबैबाट निरन्तर रचनात्मक सुझाव प्राप्त हुने अपेक्षा गरेको छु । अन्तमा, यस पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयनको शुभकामना व्यक्त गर्दै यो पाठ्यक्रमलाई मूर्तरूप प्रदान गर्नका लागि सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्णमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

भूपालराज मेवाहाङ
अध्यक्ष
सिलीचोङ गाउँपालिका

शुभकामना

गुणस्तरिय शिक्षा आजको आवश्यकता हो। शिक्षालाई स्थानीय आवश्यकतासंग समय सापेक्ष सम्बोधन नगरी स्थानीय जनजीवनका विषयमा उठेका समस्याको उचित समाधान हुन सक्दैन्। भोलिका कर्णधार भनेर चिनिने आजका कलिला बालबालिकाले आफ्नै आवश्यकता अनुसारको शिक्षा लिन पाउनु उनीहरुको बाल अधिकारको क्षेत्र भित्र समेत पर्दछ । आफ्नै रुचि र आवश्यकता अनुसारको शिक्षा प्राप्तिको अवसर पाउदा विद्यार्थीवर्गमा खुसी र सिकाइप्रति उत्प्रेरित हुने वातावरण बन्दछ। शिक्षा सम्बन्धि कानुनहरुले स्थानीय आवश्यकतालाई पुरा गर्न स्थानीय पाठ्यक्रमको नीतिगत अधिकार स्थानीय तहलाई दिएपछि यतिबेला स्थानीय तहहरुले आफू अनुकुलका विषयवस्तु समावेश गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन गर्दै आइरहेका छन्। यसै सन्दर्भमा हाम्रो सिलीचोङ गाउँपालिकाले पनि स्थानीय सरोकारवालहरुको सहभगितामा,विज्ञता र आवश्यकतामा आधारित भई **हाम्रो सिलीचोङ** नामक आधारभूत तह कक्षा (१-८) को पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्दै छ । यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनसँगै लक्षित वर्गको आवश्यकता सम्बोधन हुने विश्वास लिएकी छु। सिलीचङको माटोसँग विद्यार्थीलाई परिचित गराउँदै श्रमसँग जोडि अभिभावकले खोजे जस्तो ज्ञान, सिप, प्रतिस्पर्धी र प्रविधियुक्त बालबालिका उत्पादनमा यो पाठ्यक्रम सक्षम हुने छ भन्ने विश्वास लिएको छु। यस स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणमा प्रत्यक्ष वा परोक्ष सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्णप्रति आभारी छु। अन्त्यमा यो पाठ्यक्रम सफल होस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

देविता कुलुङ
उपाध्यक्ष
सिलीचोङ गाउँपालिका

शुभकामना

वर्तमान शिक्षा प्रमाणीलाई थप परिष्कृत बनाउन स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वायन आजको आवश्यकता हो । स्थानीय पाठ्यक्रम शिक्षा समस्या समाधानको कडी हो, शिक्षा चुनौती कम गराउने साधन हो,व्यक्तिको जीवन सफल बनाउने साधन र साध्य दुवै हो । अतः स्थानीय पाठ्यक्रम शिक्षा जीवनसँग जोडिनु पर्छ । स्थानीय पाठ्यक्रमले व्यक्तिलाई जीवनोपयोगी व्यवहार कुशल सिप दिन सक्नुपर्छ । यो बालबालिकको प्रत्यक्ष दैनिकी र अभिभावकको गुजारासँग जोडिने भएकाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वायन आजको आवश्यकता हो । स्थानीयहरुकै मागमा आधारित शिक्षा दिन स्थानीय पाठ्यक्रमको जन्म भएको हो । यसको अभ्यास विश्वभरि गरिदै आइएको छ । यस गाउँपालिकाले पनि **हाम्रो सिलीचोङ** नामक स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयनमा लगेको छ । यसको सफल कार्यान्वयन शिक्षक मित्रहरुको हातमा छ भने साथ र सहयोग अभिभावक तथा अन्य सरोकारवालाहरुको हातमा रहने छ । यो स्थानीय पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयले राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले सम्बोधन गर्न नसकेका तर स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकता पुरा गर्न सफल हुने छ भन्ने विश्वास लिएको छु । यसको सफल कार्यान्वय सँगै अपेक्षाकृत शैक्षिक सुधार होस् हार्दिक शुभकामना ।

प्रविण राई
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
सिलीचोङ गाउँपालिका संखुवासभा

मन्तव्य

शिक्षा पूर्वाधारको पनि पूर्वाधार हो। आजको युगमा अध्ययनरत बालबालिकाहरुले विश्वपरिवेशसंगै स्थानीय परिवेशको पनि ज्ञान हासिल गर्नु अपरिहार्य छ। स्थानीय परिवेश, रहनसहन, प्राकृतिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्रोत साधनहरूको पहिचान गरी त्यसको महत्वलाई नबुझिकन शिक्षाको उद्देश्य पूरा हुन सक्दैन र तिनीहरूको दिगो संरक्षण पनि हुन सक्दैन। तसर्थ गाउँपालिकाको आफ्नै स्रोतसाधनको उपयोग गरी स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तुहरूलाई समेटेर स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम **"हाम्रो सिलीचोङ"** आधारभूत तह (कक्षा १-८) - २०८३, निर्माण तथा प्रकाशनसँगै गाउँपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा लागू गर्न लागेकोमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदलको हैसियतमा मलाई अत्यन्तै खुसि लागेको छ। सिलीचोङ गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न शैक्षिक, धार्मिक, सांस्कृतिक धरोहरहरू, यसभित्र विद्यमान प्राकृतिक सम्पदा जस्ता पक्षहरूलाई समेटी बहुजातीय, बहुभाषिक र संस्कृति भएको यस गाउँपालिकाको पहिचानलाई औपचारिक शिक्षाको विद्यालय तहमा उजागर गरिएकाले यो पाठ्यक्रम महत्त्वपूर्ण रहेको छ। यसका लागि प्रत्येक वडामा पुगेर सम्बन्धित शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षाप्रेमि, बुद्धिजिवि, समुदाय र सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय सम्पदाको महत्त्वलाई शिक्षाको मूलधारमा ल्याउन गरिएको प्रयास उदाहरणीय रहेको छ।

यस पाठ्यक्रमले आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा अध्ययनरत विद्यार्थीलगायत स्थानीय समुदायलाई समेत आफ्नो प्राकृतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा भाषिक सम्पदाहरूको संरक्षण र संवर्द्धनमा अभिप्रेरित गर्नेछ भन्ने मैले विश्वास लिएको छु। स्थानीय पेसा, प्रविधि तथा सम्पदाको आवश्यकता र महत्त्वलाई बुझेर यस पाठ्यक्रमको लेखन तथा सम्पादनमा सहयोग गर्नुहुने स्थानीय पाठ्यक्रम सल्लाहकार समिति, अनुगमन मूल्याङ्कन समिति र निर्माण समितिका सदस्यहरू, आफ्ना विषयगत क्षेत्रका अमूल्य सुझावहरू दिनुहुने व्यक्ति तथा विद्वत्वर्गमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु। यसैगरी अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्ष, कार्यपालिकाका सदस्य गाउँ शिक्षा समितिका पदाधिकारी, स्थानीय शिक्षाविद्, कर्मचारी, शिक्षाप्रेमी, अभिभावक, विद्यार्थी लगायत सम्पूर्ण महानुभावहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रबाट पुऱ्याउनु भएको सहयोगप्रति आभार प्रकट गर्दछु। अन्त्यमा, यो पाठ्यक्रम छोटो समयमा तयार गरिएकोले यसमा कुनै त्रुटि देखिन आएमा विज्ञ तथा विद्वत्वर्गको सकरात्मक सुझावसहित आगामी दिनमा संशोधन तथा परिमार्जन गरिँदै लगिने तथा यो पाठ्यक्रम यस गाउँपालिकाको अविस्मरणीय कृतिका रूपमा रहदै यसको सफलता एवम् प्रभावकारी कार्यान्वयनको अपेक्षा गर्दछु।

रमेश कार्की
शिक्षा अधिकृत(अधिकृतस्तर सातौं)
सिलीचोङ गाउँपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

हाम्रो भनाइ

शिक्षालाई स्थानीय ज्ञान, जीवनोपयोगी सिप, स्रोत, कला, परम्परा र संस्कृतिसँग आबद्ध गर्ने सम्बाहकको रूपमा स्थानीय पाठ्यक्रम रहेको हुन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रमको उद्देश्य स्थानीय परिवेश, आवश्यकता, व्यवसाय, परम्परा, संस्कार, भूगोल, विकास तथा प्रविधिको विकास तथा संरक्षण गर्नु रहेको हुन्छ । त्यसैगरी यसले विद्यार्थीहरूको स्थानीय कला तथा सौन्दर्यप्रतिको अनुराग, मानवीय मूल्य, मान्यता र आदर्शको संरक्षण र सम्बद्र्धन गर्ने भावनाको विकास गरी पाठ्पुस्तकको सहयोगले हजारौं वर्षमा प्राप्त भएका रैथाने ज्ञान, सिप, परम्परा र संस्कृतिलाई पहिचान गरी उजागर गर्नेदेखि संस्करण, सम्बद्र्धन र विकासका लागि भावना र तद्अनुकूलको व्यवहार निर्माणमा समेत अहम् भूमिका खेल्दछ । यसै परिपे्रक्ष्यमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकार प्रयोग गरी स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा निर्माण मार्गदर्शन, २०७६ अनुसार आधारभूत तहको कक्षा (१—८) सम्मको लागि सिलीचोङ गाउँपालिकाद्वारा ‘हाम्रो सिलीचोङ’ स्थानीय विषयमा पाठ्यक्रमको विकास गरिएको हो । पाठ्यक्रममा उल्लेखित सक्षमता र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी यो स्थानीय पाठ्यक्रम विकासमा अमूल्य सल्लाह सुझावहरु प्रदान गर्नुहुने संरक्षक पालिका प्रमुख श्री भूपालराज मेवाहाङज्यू प्राविधिक तथा प्रशासनिक सहयोग प्रदान गर्न हुने सल्लाहकारद्वय उपप्रमुख श्री देवीता कुलुङ ज्यू र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री प्रवीण राई साथै पाँचवटै वडाका वडा अध्यक्षज्यूहरु लगायत यस कार्यमा संलग्न सम्पूर्ण महानुभावहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं । सिलीचोङ गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा यो स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ । यो पाठ्यक्रमका विषयवस्तुहरू कार्यान्वयन गर्न शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप महत्वपूर्ण हुन्छ । यसको लागि शिक्षकले स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि, विज्ञको अनुभव तथा सहयोग लिई कार्यान्वयन गर्न सक्नुपर्छ । यसैगरी पाठ्यपुस्तकको कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउन विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावकलगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको भूमिका महत्वपूर्ण ठानिएको छ । अन्त्यमा आगामी दिनमा यस पाठ्यपुस्तकलाई अद्यावधिक र परिमार्जन गर्न सबै सरोकारवालाहरूबाट अमूल्य तथा रचनात्मक सुझावहरू प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम लेखन कार्यदल
सिलीचोङ गाउँपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका लागि कार्यपालिकाद्वारा गठित समितिहरुः

क) सल्लाहकार समितिः

संयोजक/अध्यक्ष- श्री भूपाल राज मेवाहाङ

सदस्य- श्री देविता कुलुङ

सदस्य- श्री राम बहादुर कुलुङ

सदस्य- श्री गणेश कुलुङ

सदस्य- श्री मोहन शमसेर कुलुङ

सदस्य- श्री प्रताप सिंह तामाङ

सदस्य- श्री देबेन्द्र राई

सदस्य- श्री ईश्वर राई

सदस्य सचिव- श्री प्रविण राई

ख) योजना अनुगमन मूल्याङ्कन समिति

अध्यक्ष- गाउँपालिका अध्यक्ष

सदस्य- गाउँपालिका उपाध्यक्ष

सदस्य- सामाजिक विकास समितिको संयोजक

सदस्य सचिव- प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

ग) योजना निर्माण कार्यदलः

संयोजक/अध्यक्ष- श्री रमेश कार्की

सदस्य- श्री राजु विष्ट

सदस्य- श्री गणेश राई

सदस्य- श्री कर्णबहादुर राई

सदस्य- श्री कविराज राई

सदस्य- श्री अस्मिता राई

सदस्य सचिव- श्री बुद्धि कुमार राई

स्थानीय पाठयक्रम कक्षा (१-३)

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा आवश्यकताको आधारमा निम्नानुसार विषयवस्तुलाई समेटिएको छ ।

१. तहगत सक्षमता

आधारभूत तह (कक्षा १–३) को अन्तमा विद्यार्थीहरू निम्नलिखित सक्षमताहरू विकास भएका हुने छन् :

१. सिलीचोङ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको परिचयात्मक प्रस्तुति,
२. जातजाति, भाषा, धर्म र संस्कृतिको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरूको पहिचान,
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चाल चलनको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन,
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्याहरूको पहिचान र समाधानका उपायहरू,
५. कृषि व्यवसायको पहिचान तथा आवश्यक ज्ञान र सिपको व्यवहारमा प्रयोग,
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन,
७. प्राकृतिक सम्पदा र वातावरणको पहिचान, सदुपयोग, संरक्षण र संवर्द्धन तथा विपद् व्यवस्थापन,
८. ग्रामीण विकास तथा स्वस्थ जीवनको ज्ञान र व्यवहारमा प्रयोग,
९. बाल⁄पोषणमैत्री स्थानीय शासनको पहिचान र घर, परिवार, विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग,
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता, प्रयोग र यसले पारेको प्रभाव,
११. पर्यटकीय स्थलको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन ।

२. विषय क्षेत्र र क्रम

यस पाठ्यक्रमका लागि निर्दिष्ट गरिएका विषय क्षेत्रहरू र तिनीहरूको क्रम देहाय अनुसार रहनेछन् :

१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय,
२. जाती, भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू,
३. चाडपर्व, रीतिरिवाज तथा चालचलन,
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधानहरू,
५. कृषि व्यवसाय,
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन,
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन,
८. ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ,
९. बाल⁄पोषणमैत्री स्थानीय शासन,
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि,
११. पर्यटन प्रवर्द्धन ।

३. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

क्षेत्र	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	आफ्नो टोल तथा गाउँको नाम	आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजाती	आफ्ना वडाका अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम र संख्या
२. जाती, भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	परिवार र समुदायका जाती, भाषा सदस्यहरू समक्ष आदर, सम्मान, माया, ममता	समुदायका अग्रज तथा सामाजिक व्यक्तित्वहरूको पहिचान र आदर सत्कार	समुदायका जातीले बोलिने भाषा, भेषभूषा, रहनसहन
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	आफ्नो घर तथा समुदायमा मनाइने चाडपर्वहरू	आफ्नो समुदायमा वसोवास गर्ने जातजातिहरूले मनाउने चाडपर्वहरू	गाउँपालिका क्षेत्रभित्र मनाइने चाडपर्वरू
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	अनुशासन र मर्यादा धुम्रपान/लागुपदार्थ	परिवार प्रतिको मर्यादा, असल व्यवहार र मध्यपान र धुम्रपानको असर	सामाजिक/नैतिक मूल्य मान्यता, सामाजिक नियमको पालना र लागु पदार्थले व्यक्तिमा पार्ने असर
५. कृषि र पशुपालन व्यवसाय	आफ्नो घरमा उत्पादित तरकारी तथा फलफूल र घर पालुवा जनावर	आफ्नो समुदायमा उपलब्ध तरिकारी, फलफूल, खाद्यान्न बाली तरकारी, पशुपालन तथा फाइदा	स्थानीय र अन्य जतका फलफूल, तरकारी र खाद्यान्नको सुरक्षाका उपाय
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	आफ्नो घर तथा समुदायमा अपनाइएका पेशा	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध पेशा र व्यवसायबाट उत्पादन हुने वस्तुहरू	स्थानीय व्यवसाय तथा प्रविधि
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	टोल वा गाउँमा पाइने बोट विरुवा र जनावरहरू	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरू तथा पानीको स्रोतहरू	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, वन्यजन्तु तथा जडिबुटीहरू र जलस्रोतको महत्व
८. ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	आफ्नो टोल तथा गाउँमा भएका विकासका पूर्वाधारहरू	आफ्नो वडामा रहेका विकासका पूर्वाधाहरू, कोठा तथा घर वरिपरिको सरसफाइ	स्थानीय क्षेत्रभित्र रहेका विकासका पूर्वाधारहरू, आफ्नो गाउँ, टोल तथा विद्यालयको सरसफाइ
९.बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासन	आफ्नो परिवारका सदस्यहरू र विद्यालयको नाम	आफूलाई मन पर्ने र मन नपर्ने व्यवहार	घर तथा विद्यालयमा आफू अनुकुल वातावरणको अवस्था
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरू	स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरू	स्थानीय स्तरमा रेडियो, मोबाइल र टेलिभिजनको उपयोग
११. पर्यटन प्रवर्द्धन	आफू बसेको टोल वा गाउँमा भएका पर्यटकीय स्थलहरू	आफ्नो वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलहरू	गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरू

४. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन पश्चात आधारभूत तह कक्षा (१–३) मा अध्ययनरत बालबालिकामा माथि उल्लेखित क्षेत्र र क्रम अनुसार देहाय अनुसारको सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल हुनेछ ।

१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय

<u>कक्षा</u> <u>सिकाइ उपलब्धि</u>

१ आफू बसोवास गर्ने टोल तथा गाउँको नाम बताउन,

२ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको सूचीकरण गर्न,

३ आफ्नो वडाका अध्यक्ष र सदस्यहरूको सङ्ख्या र नाम बताउन र लेख्न ।

२. जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति, र प्रेरक व्यक्तित्वहरूको पहिचान संरक्षण र संवर्द्धन

<u>कक्षा</u> <u>सिकाइ उपलब्धि</u>

१ परिवार र समुदाय समक्ष आदर, सम्मान, माया, ममता देखाउन,

२ समुदायका अग्रज र सामाजिक व्यक्तित्वको पहिचान र आदर सत्कार गर्न,

३ समुदायमा बोलिने जातिगत भाषा, भेषभुषा, रहनसहन तथा धर्महरूको नाम भन्न र सूची बनाउन ।

३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलनको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन

<u>कक्षा</u> <u>सिकाइ उपलब्धि</u>

१ आफ्नो घर तथा समुदायमा मनाइने चाडपर्वको नाम भन्न,

२ आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरूले मनाउने चाडपर्वहरूका नाम बताउन,

३ गाउँपालिका क्षेत्रभित्र मनाइने चाड पर्वहरूको सूची तयार पार्न ।

४. सामाजिक मूल्य,मान्यता तथा समस्या र समाधान

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	अनुशासन र मर्यादाको सामान्य रुपमा आशय बताउन, धुमपान/ लागुपदार्थको सामान्य पहिचान गर्न,

२	परिवारप्रतिको मर्यादा, असल व्यवहार, मध्यपान र धुमपानको असर थाहापाउन,

३	सामाजिक मूल्य मान्यताको पालना गर्न, लागुपदार्थले व्यक्तिमा पार्ने असर भन्न ।

५. कृषि व्यवसाय

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	आफ्नो घर तथा समुदायमा उत्पादित तरकारी तथा फलफूलको नाम र घर पालुवा जनावरको नाम बताउन,

२	आफ्नो समुदायमा उपलब्ध तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न बालीको सूची तयार पार्न र ताजा तरकारीको फाइदा बताउन,

३	स्थानीय र अन्य जातका फलफूल, तरकारी, खाद्यान्नको सुरक्षाका उपायहरू बताउन ।

६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	आफ्नो घर तथा समुदायमा अपनाइएका पेसाहरूको नाम बताउन ,

२	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध पेशा र व्यवसायको नाम बताउन र तिनबाट उत्पादन हुने वस्तुहरूको सूची बनाउन,

३	स्थानीय व्यवसाय तथा प्रविधिको पहिचान गर्न ।

७. प्राकृतिक सम्पदा ताथ वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	टोल वा गाउँमा पाइने बोट बिरुवाहरू, जङ्गली जनावरहरू पहिचान गर्न,

२	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूको नाम र पानीको स्रोतहरूको नाम बताउन,

३	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, जडिबुटी, जलस्रोत र वन्यजन्तुहरूको महत्व बताउन ।

८.ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	आफ्नो टोल तथा गाउँमा भएका विकासका पूर्वधारहरू पहिचान गर्न,

२	आफू बस्ने कोठा तथा आफ्ना वरिपरि सरसफाइ राख्न, फोहोरका स्रोतहरूको पहिचान गर्न र

वडाका मुख्य–मुख्य पूर्वाधाहरूको सूचीकरण गर्न,

३	स्थानीय क्षेत्रभित्र रहेका विकासका पूर्वधारहरू पहिचान गर्न, आफ्नो गाउँ, टोल तथा विद्यालयको सरसफाइ गर्न गराउन उत्प्रेरित गर्न ।

९. बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासन

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	आफू, आफ्नो परिवारका सदस्यहरू र विद्यालयको नाम बताउन,

२	आफूलाई मनपर्ने र मन नपर्ने व्यवहार बताउन, पोषणको सामान्य परिचय दिन ।

३	घर तथा विद्यालयमा आफूलाई अनुकूल वातावरणका अवस्था बताउन ।

१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको नाम भन्न,

२	स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको पहिचान गरी सूची तयार पार्न,

३	स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका रेडियो, मोबाइल र टेलिभिजनका उपयोगहरू बताउन ।

११. पर्यटन प्रवर्द्धन

कक्षा		सिकाइ उपलब्धि

१	आफू बसेको टोल वा गाउँमा भएका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन,

२	आफ्ना वडाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउन,

३	गाउँपालिकाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउन ।

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिल बमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजीकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखा लाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

कक्षा १

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	गाउँको चिनारी (भौगोलिक अवस्था)	• आफू बसोवास गर्ने टोल तथा गाउँको नाम बताउन	• आफू बसेको गाउँ वा टोलको नाम • साथीको टोल तथा गाउँको नाम • आफ्नो गाउँ, टोल र समुदायको स्वतन्त्र रुपले नक्सा अभ्यास • साथीको गाउँ/टोल र समुदायको स्वतन्त्र रुपले नक्सा अभ्यास	• विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरूको गाउँ वा टोलको नाम भन्न लगाउने र कालोपाटी/सेतो पाटीमा टिपोट गर्दै जाने, • कुनै टोल वा गाउँको अवलोकन, भ्रमण गराउने र गाउँको नाम भन्न लगाउने, • कुनै गाउँ वा टोलको चित्र/नक्सा प्रदर्शन गरेर उक्त चित्रमा देखाइएको गाउँसँग विद्यार्थीको गाउँ वा टोलको भौगोलिक अवस्थाका बारेमा सामान्य तुलना गर्न लगाउने, • विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो गाउँको नक्सा कोर्न लगाउने र रङ भर्न लगाउने, • कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गरेका आ-आफ्ना गाउँका नाम पहिचान गर्न लगाउने, • विद्यार्थी विद्यार्थी बिचमा आ-आफ्ना साथीका गाउँ वा टोलको नाम भन्न लगाउने र सबैभन्दा बढी भन्नेलाई स्याबासी दिने, • विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरेर एक समूहका विद्यार्थीलाई अर्को समूहका विद्यार्थीको गाउँ वा टोलको नाम भन्न लगाउने र छलफल गराउने,	• गाउँ वा टोलको चित्र, नक्सा • गाउँ वा टोलको नाम लेखेको कार्ड • श्रव्यदृष्य सामग्री • अभिलेख फाराम	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, नक्सा कार्य • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अनुलेखन • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • तिम्रो गाउँ/टोलको नाम के हो ? • तिम्रो कुनै ५ जना साथीको गाउँ/टोलको नाम भन । • तिम्रा साथीहरूको गाउँ/टोलमध्ये सबै भन्दा मनपर्ने गाउँ/टोल कुन हो ? • आफ्नो गाउँ/टोलको नक्सा बनाई रङ भर ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यार्थीको नाम र गाउँ/वा टोलको नामसँग जोडा मिलाई खेल खेलाउने		• सबैभन्दा राम्रो गाउँ/टोल कस्को रहेछ ? • साथीको नाम र गाउँको नाम जोडा मिलाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
२. सामाजिक संस्कार, जाती, भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	मेरो आनी बानी	• परिवार र समुदायमा आदर, सम्मान, माया, ममता देखाउन	• आफू भन्दा ठूलालाई आदर-सम्मान • आफू भन्दा सानालाई माया ममता • परिवारका सदस्यहरूलाई सहयोग • छरछिमेकी र समुदायका मानिसहरू सँग घुलमिल	• कक्षामा विद्यार्थी विद्यार्थी बिचमा आदर सम्मान वा माया ममता गरेका अभिनय गराउने, • आदर सम्मान गरेको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • घर परिवारमा कुन सदस्यले कसलाई कसरी सम्बोधन गर्छन, भन्ने कुरा बताइदिने, • नाता र सम्बोधन गर्ने शब्द सम्बन्धी शब्दपत्ति/कार्ड निर्माण गरी जोडा मिलाउन लगाउने/खेल खेलाउने, • कालोपाटी/सेतोपाटीमा परिवारका सदस्य वा छिमेकीको वा चिनजानका व्यक्तिको नाम र सम्बोधनमा प्रयोग हुने शब्द प्रयोग टिपोट गरी कसलाई कुन आदर, सम्मान वा माया ममताका शब्द प्रयोग गरिन्छ, भनी छलफल र प्रश्नोत्तर गर्ने/गराउने, • विद्यार्थीलाई आदर, सम्मान तथा माया-ममता गरेका चित्र कोर्न अभिप्रेरित गर्ने, • जेष्ठ नागरिक तथा स-साना बालबालिकालाई पालो दिने, सहयोग गर्ने कुरा छलफल गर्ने गराउने,	• आफू भन्दा ठूलालाई आदर सम्मान गरेको पोष्टर, चित्र, तस्विर • आफूभन्दा सानालाई माया गरेको पोष्टर, चित्र, तस्विर • श्रव्यदृष्य सामग्री • अभिनयका लागि तयार पारेको लेख	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्विर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण • बुवा/आमा/दाजु/दिदीलाई कसरी सम्बोधन गर्छौ ? • बुवालाई खाना खान बोलाउँला कसरी बोलाउँछौ ? • भाइलाई कसरी बोलाउँछौ ? • आमाको दाइलाई के भन्छौ ? • तिमी बा आमालाई के के कुरामा सहयोग गर्छौ ? • दिइएका नाता र सम्बोधन शब्दको जोडा मिलाऊ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	• आफ्नो गाउँघर, टोल, छिमेकमा तथा समुदायमा मनाइने चाडपर्वहरूको नाम भन्न	• आफ्नो परिवार र छरछिमेक तथा समुदायमा मनाइने चाडपर्वहरू • आफनो गाउँ/टोलमा मनाइने चाडपर्वहरू • आफ्नो साथीको परिवार, समुदाय, गाउँ वा टोलमा मनाइने चाडपर्वहरू	• विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरूको घर परिवारमा मनाइने चाडपर्वहरू सोधि सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • शिक्षकले विद्यालय वरपर मनाइने चाडपर्वहरूको सूची तयार पारी छलफल गर्ने/गराउने, • समुदायमा बसोवास गर्ने जातजातिका नाम र उनीहरूले मनाउने चाडपर्वका नाम छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय समुदायका जातजाति र चाडपर्व झल्कने चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जातजाति र चाडपर्वका कार्डपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेल खेलाउने, • शिक्षकले चाडपर्व र जातजातिका नाम राम्ररी पढेर सँगसँगै पढ्न लगाउने र अन्तमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने,	• स्थानीय समुदाय र चाडपर्वका नाम लेखिएको चित्र/पोष्टर/चार्ट • चाडपर्वको शब्दपत्ती • स्थानीय समुदायको नामका कार्ड/शब्दपत्ती • विद्यार्थी स्वयम्	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिम्रो परिवारमा कुन कुन चाडपर्व मनाउछौ ? • तिम्रो छिमेकमा कुन कुन चाडपर्व मान्छन् ? • तिम्रो गाउँ/टोलमा कुन कुन चाडपर्व मान्छन् ? • यस कालोपाटी/सेतोपाटीमा लेखिएका चाडपर्वको नाम भन । • तिम्रो समुदायमा मनाइने चाडपर्वहरू परिवारका सदस्यलाई सोधेर आउनु । • तिम्रो गाउँ/टोलमा कुन कुन जातका मानिस बस्छन् र कुन कुन चाडपर्व मान्छन् ? सोधेर आउनु ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	अनुशासन र मर्यादा लागुपदार्थ र धुम्रपान	• अनुशासनको सामान्य आशय व्यक्त गर्न, • मर्यादाको आशय बताउन, • लागुपदार्थ तथा धुम्रपानको पहिचान गर्न	• अनुशासनको आशय र पालना • मर्यादाको आशय • लागु पदार्थको पहिचान • धुम्रपानको पहिचान	• विद्यालय तथा गाउँ टोलमा गर्न हुने/नहुने कुरा कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्ने, • विद्यालय तथा गाउँ टोलमा मिलेर बस्ने कुराका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • आफूभन्दा ठूला र सानाप्रति देखाउनुपर्ने/गर्नुपर्ने व्यवहार र आचरणका बारेमा जानकारी लिने/दिने, • विद्यालय, घरपरिवार, छरछिमेक तथा गाउँ/टोलमा मिलेर बस्ने, सहयोग गर्ने, मिठो बोल्ने, समयको पालन गर्ने, अरुले भनेको मान्ने, विद्यालयको सामान्य आचारसंहिता पालन गर्ने, विद्यालय पोशाक लगाउने जस्ता कुराहरूका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • विद्यालय तथा घर परिवार र गाउँ टोलमा प्रयोग भएका राम्रा काम, आचरण र व्यवहारको तस्विर/चार्ट/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • अनुशासन तथा मर्यादा विषयमा संवाद गर्न लगाउने, • अनुशासन र मर्यादाको सम्बन्धमा अभिनय वा शिक्षकद्वारा नमूना प्रदर्शन गर्ने गराउने, • धुम्रपान/लागु पदार्थको बारेमा सामान्य जानकारी दिने,	• धुम्रपान/लागु पदार्थको चित्र/चार्ट/पोष्टर • अनुशासनमा रहेको र मर्यादा पालन गरेको चित्र/चार्ट/पोष्टर • विद्यालय, घर परिवार, गाउँ/टोलमा राम्रो व्यवहार, आचरण गरेको झल्काउने चित्र/तस्विर/पोष्टर • धुम्रपान/लागु पदार्थका साधन/प्रकारको चित्र/पोष्टर • धुम्रपान/लागु पदार्थको अडियो/भिडियो	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • विद्यालयमा कति बजे आउनु पर्छ ? • विद्यालय कति बजे छुट्टी हुन्छ ? • विद्यालयमा आउँदा पोसाक लगाउँछौ की लगाउँदैनौ ? • विद्यालयबाट भाग्ने गरेको छ की छैन ? • कक्षाका साथीहरूसँग झगडा गर्ने गरेको छ की छैन ? • बुबा आमाले भनेको मान्छौ कि मान्दैनौ ? • कक्षाबाट बाहिर जाँदा कसलाई सोधेर जान्छौ ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● धुम्रपान/लागु पदार्थका प्रकारका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, ● घर परिवार, टोल छिमेक तथा समुदायमा सेवन गरिने धुम्रपान तथा मध्यपानका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, ● धुम्रपान/मध्यपान विषयमा नाटक प्रदर्शन गर्ने गराउने, ● धुम्रापन/लागु पदार्थका चित्र/पोष्टर/चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने ।		● घर परिवारमा कसैले चुरोट, सुर्ती, जाँड, रक्सी पिउनु हुन्छ कि हुन्न ? ● तिम्रो गाउँ/टोलमा क-कसले चुरोट, सुर्ती, जाँड, रक्सी सेवन गर्छन ? ● तिम्रो समुदाय, गाउँ/टोलमा सेवन गरिने धुम्रपान/लागु पदार्थको चित्र कोर ।	
५. कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय	फलफुल खेती तरकारी खेती घरपालुवा जनावर	● आफ्नो समुदाय, गाउँ/टोलमा उत्पादन हुने फलफूलहरू पहिचान गर्न, ● आफ्नो गाउँ/टोल वा समुदायमा उत्पादन हुने तारकारी खेतीको पहिचान गर्न, ● आफ्नो समुदाय, गाउँ/टोलमा पालिने जनावरहरू पहिचान गर्न ।	● आफ्नो खेतवारीमा उत्पादन हुने फलफूलहरूको पहिचान, ● आफ्नो गाउँ/टोल वा समुदायमा उत्पादन हुने फलफूलहरू, ● आफ्नो खेतवारीमा उत्पादन हुने तरकारीरू, ● आफ्नो गाउँ/टोल वा समुदायमा उत्पादन हुने तरकारीहरू, ● घरमा पालिने जनावरहरू ● समुदाय, गाउँ/टोलमा पालिने घरपालुवा जनावरहरू ।	● विद्यालय वरिपरि भ्रमण गराई त्यहाँ उत्पादित तरकारी तथा फलफूल र घर पालुवा जनावरका नाम पहिचान गर्न लगाउने/बताउने, ● विभिन्न तरिकारी तथा फलफूलका चित्र/तस्विर/पोष्टरमा रहेका तरकारी, फलफूल र घरपालुवा जनावर चिन्न लगाउने/बताउने, ● चित्र/तस्विर/पोष्टरमा भएका तरकारी, फलफूल र घरपालुवा जनावर देखाउँदै नाम पढ्न लगाउने/सहजीकरण गर्ने, ● स्थानीय गाउँ/टोलमा पाइने तरकारी/फलफूल/घरपालुवा जनावरका नाम सोधेर कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्ने र संगसँगै उच्चारण गर्न लगाउने, ● प्रत्येक विद्यार्थीको गाउँ/टोलमा उत्पादन हुने तरिकारी, फलफूल र पालिने घरपालुवा जनावरका बारेमा छलफल गराउने,	● फलफूल, तरकारी र घरपालुवा जनावरको चित्र/पोष्टर/चार्ट, ● विद्यालय वरपरको क्षेत्र, गोठ, खोर आदि, ● चित्रपत्ती, नामपत्ती ● तरकारी, फलफूलको नमूना, ● तरकारी, फलफूल, घरपालुवा जनावरको बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● हामीले भर्खरै हेरेको ठाउँमा कुन कुन तरकारी/फलफूल/घरपालुवा जनावर देख्यौ ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• तरकारी, फलफूल र घरपालुवा जनावरका चित्र र नाम लेखिएका छुट्टाछुट्टै चित्रपत्ती र नामपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेलाउने,		• तिम्रो घरमा कुन कुन तरकारी, फलफूल छन् ? कुन कुन घरपालुवा जनावर पालिएका छन् ? • तिम्रो घरमा नभएको तर तिम्रो गाउँमा पाइने तरकारी र फलफूलका नाम भन, • तिम्रो घरमा नभएका तर तिम्रो गाउँमा पालिएका घरपालुवा जनावरहरू के के हुन ? • तिमीलाई मनपर्ने/मीठो लाग्ने तरकारी र फलफूलको चित्र बनाऊ । • तिमीलाई मनपर्ने घरपालुवा जनावरको चित्र कोर । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	हाम्रा कामहरू	• आफ्नो घरमा गरिने कामहरू बताउन, • परिवारका सदस्यले गर्ने छुट्टाछुट्टै कामहरू बताउन, • छरछिमेकी/समुदाय/गाउँ/टोलमा गरिने कामहरू बताउन	• आफूले गर्ने कामहरू • घरका सदस्यले गर्ने कामहरू, • समुदाय/गाउँ/टोलमा गरिने कामहरू	• विद्यालय वरपर भइरहेका कामहरूको अवलोकन गराउने, • फरक फरक काम भइरहेका चित्र/पोष्टर/चार्ट देखाउँदै काम चिनाउने, छलफल गर्ने/गराउने, • विद्यार्थीको काम/परिवारका सदस्यको काम सोधेर रातोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • विद्यार्थीको गाउँ/टोलका मानिसहरूले गर्ने कामहरू सोधेर टिपोट गर्ने, छलफल गराउने, • फरक फरक काममा संलग्न व्यक्ति र कामको छुट्टाछुट्टै शब्दपत्ती/कार्डपत्ती/नामपत्ती बनाएर जोडा मिलाउने खेल खेलाउने,	• फरक फरक काम भइरहेको कामको चित्र/पोष्टर/चार्ट, • विद्यालय वरपरको विभिन्न काम भइरहेको स्थान वा विद्यालय, • चित्रपत्ती, नामपत्ती • शिक्षक तथा विद्यार्थी स्वयम् • विभिन्न कामका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• प्रत्येक विद्यार्थीका परिवारका सदस्यले गर्ने कामहरूका बरेमा छलफल गर्ने/गराउने,		उदाहरण • तिमी के गर्छौ ? • तिम्रो विद्यालयको सरले के के काम गर्नु हुन्छ ? • तिम्रो बुबा, आमाले के के काम गर्नुहुन्छ ? • तिमी घरमा कुनकुन काममा सहयोग गर्छौ ? • खेतीपातीको काम कस्ले गर्छ ? • सिकर्मीले के काम गर्छ ? • घरको गारो कसले लगाउँछ ? • तिमीलाई मन पर्ने शिक्षक/सरको चित्र बनाऊ, जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।	
७. प्राकृतिक सम्पदा ताथ वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	बोटविरुवा जङ्गली जनावरहरू	• आफ्नो टोल/गाउँमा पाइने बोटविरूवाको पहिचान गर्न, • आफ्नो टोल/गाउँका जङ्गलमा पाइने जङ्गली जनावरहरूको पहिचान गर्न	• फूल फुल्ने बोटविरूवा • फूल नफुल्ने बोटविरूवा • रूख र बुट्यान • झारपात • कडा र नरम बोटविरूवा • मासुखाने जङ्गली जनावर • मासु नखाने जङ्गली जनावर	• विभिन्न प्रकारका बोटविरूवाहरु, झारपातको पहिचानका लागि विद्यालय वरपर भ्रमण गराउने, • विद्यालय वरपरका ठूलाठूला रूख र साना बोटविरूवा छुट्टाछुट्टै पहिचान गराउने, • विद्यालय वरपर नभएका तर गाउँ/टोलमा भएका बोट विरूवाहरु, झारपातको बारेमा सोधेर सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गरिएका बोटविरुवाहरूको वर्गीकरण गरी छलफल गर्ने/गराउने (फूल फुल्ने, फूल नफूल्ने, रुख, बुट्यान, झारपात, कडा र नरम बोटविरूवा) • बोटविरुवाको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गाउने,	• विभिन्न प्रकारका विरुवाका नमूना • विद्यालय वरपरको बोटविरुवा भएको स्थान • विभिन्न बोटविरुवा तथा जङ्गली जनावरहरुका चित्र/पोष्टर आदि • चित्रपत्ती/नामपत्ती • विभिन्न बोटविरुवा र जङ्गली जनावरका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• बोटविरुवाको नामपत्ती र चित्रपत्तीबाट खेल खेलाउँने, • गाउँ/टोलका वन जङ्गलमा रहेका, देखिएका जङ्गली जनावरका बारेमा छलफल गर्ने/गराउने, • जङ्गली जनावरको चित्र/पोष्टर देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • जङ्गली जनावरको चित्र बनाउन लगाउने,		उदाहरण • कुनै विरुवाको नमूना देखाएर चिन्न लगाउने • विद्यालय वरपर रहेका तीनओटा झारपातका नाम भन, • तिमीले देखेका कुनै पाँचओटा बोट विरुवाका नाम भन, • कुन कुन विरुवामा फूल फुल्छन् ? • फूल नफुल्ने विरुवाको नाम भन, • झारपातभन्दा ठूलो रुखभन्दा सानो बोट विरुवालाई के भनिन्छ ? • तिमीले बाघ देखेका छौ ? • तिमीले कुन कुन जङ्गली जनावर देखेका छौ ? • एउटा फूल फूल्ने र एउटा नफुल्ने विरुवाको चित्र बनाऊ । • कुनै जङ्गली जनावरको चित्र बनाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
८. ग्रामीण विकास, प्रदूषण तथा सरसफाइ	हाम्रो गाउँघर र शहर	• आफू बसोवास गरेको गाउँको पहिचान गर्न • गाउँ र शहरको सामान्य तुलना गर्न (विकास, सरसफाइ, प्रदूषणको बारेमा)	• आफ्नो गाउँघर • साथीको गाउँघर • गाउँका विशेषता • शहरको विशेषता • गाउँ र शहरको विशेषता वीच फरक	• गाउँ वा शहरको भ्रमण गराउने, • गाउँ र शहरको चित्र/पोष्टर देखाउँदै छलफल गर्ने, • गाउँका विशेषता झल्कने चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • शहरका विशेषता झल्काउने चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • सफा, सुन्दर र हरियाली गाउँ र शहरको चित्र/तस्विर छलफल गर्ने गराउने,	• गाउँ तथा शहरको नमूना चित्र/तस्विर/पोष्टर • नजिकैको गाउँ तथा शहर • गाउँ तथा शहरमा भएका विकास निर्माणका कामको तस्विर/चित्र/पोष्टर	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक)	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• गाउँ र शहरमा भएका विकास निर्माण, सरसफाईका काम/कुराहरु गराउने, • बालबालिकालाई आ-आफ्नो गाउँ वा शहरको विकास तथा सरसफाईका बारेमा सोधेर छलफल गराउँदै आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • सफा, स्वच्छ र हरियाली गाउँ/शहरको चित्र कोर्न र नाम लेख्न लगाउने, • गाउँ र शहरमा हुने फरक फरक कामहरू वा सरसफाइका बारेमा चित्रपत्ती/शब्दपत्तीबाट खेल खेलाउने, • गाउँ वा शहरमा भएका सुविधाका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने,	• गाउँ वा शहरमा सरसफाइ गरिरहेको चित्र/पोष्टर • स्वच्छ सफा र हरियाली गाउँ र शहरका विषयमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिम्रो गाउँको नाम के हो ? • तिमीले देखेको सुनेको शहरको नाम भन । • तिम्रो र साथीको गाउँ मध्ये कसको गाउँ ठूलो/सफा वा राम्रो छ ? • तिम्रो गाउँ वा शहरमा के कस्ता कामहरू भइरहेका छन् ? • तिम्रो गाउँ वा शहरमा मोटर बाटो बनेको छ कि छैन ? • तिम्रो गाउँ वा शहरमा भएको फोहर मैलालाई के गर्ने गरिएको छ ? • तिम्रो गाउँ वा शहरको सफा चित्र बनाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
९.बाल/पोषण मैत्रीस्थानीय शासन	हाम्रो परिवार राम्रो परिवार, हाम्रो विद्यालय राम्रो विद्यालय	• आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको नाम बताउन, • परिवारका सदस्यहरूको छोटो परिचय दिन, • आफ्नो विद्यालयको नाम बताउन,	• आफू र आफ्नो परिवारको संख्या • परिवारका सदस्यको नाम, • परिवारका सदस्यको उमेर, • परिवारका सदस्यको शिक्षा, • विद्यालयको नाम • विद्यालयको स्थापना मिति,	• बालबालिकालाई उनीहरू परिवारको सदस्य संख्या, परिवारका सदस्यहरूको नाम, उमेर, शिक्षा बारेमा सोधेर छलफल गराउने, • एकल परिवार र संयुक्त परिवारको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराई आफ्नो परिवारसँग तुलना गर्न लगाउने, • विद्यालयको नाम भन्न लगाउने, विद्यालयको नाम लेखिएको बोर्डमा अक्षर चिन्न र पढ्नका लागि उत्प्ररित गर्ने,	• एकल र संयुक्त परिवार झल्काउने चित्र/तस्विर/पोष्टर • परिवारका सदस्यहरूबिचमा राम्रो व्यवहार झल्काउने चित्र/तस्विर/पोष्ट र/चार्ट • कुनै परिवारका सदस्यको नाम र काम, उमेर, शिक्षा	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक)	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
	पोषणको सामान्य परिचय	• विद्यालयको छोटो परिचय दिन, • पोषणको सामान्य परिचय दिन	• विद्यालयम सञ्चालित कक्षा • शिक्षकको नाम, • विद्यार्थी संख्या	• विद्यालयको स्थापना वर्ष/मिति बारे जानकारी गराउने, • विद्यालयमा सञ्चालित जम्मा कक्षाका बारेमा जानकारी गराउने, • आफ्नो कक्षाको विद्यार्थी संख्या बताउन लगाउने, विद्यालयको कुल विद्यार्थी संख्या भनिदिने र छलफल गराउने, • राम्रो विद्यालय वा आफ्नै विद्यालयका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियोबाट छलफल गर्ने/गराउने, • परिवारका सदस्यहरू तथा विद्यालयको चित्र बनाउन अभ्यास गराउने, • पोषण सम्बन्धी विभिन्न कियाकलाप गरि विद्यार्थीलाइ जानकारी गराउने ।	आदि लेखी तयार पारेका शब्दपत्ती/नामपत्ती • परिवार तथा राम्रो विद्यालयका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • तिम्रो परिवारमा कति जना हुनुहुन्छ ? • बुवा र आमाको नाम भन । • परिवारको सबैभन्दा जेठो सदस्यको हुनुहुन्छ ? • दाजुभाइ तथा दिदी बहिनी कति जना हुनुहुन्छ ? • परिवारको कान्छो सदस्य को हो ? • बुबाले कति पढ्नु भएको छ ? • आमा कति वर्षको हुनुहुन्छ ? • तिम्रो विद्यालयको नाम के हो ? • यो विद्यालय कहिले बनेको रहेछ ? • तिम्रो कक्षामा जम्मा कति जना साथीहरू छन् ? • तिम्रो कक्षामा छात्रा (केटी) को संख्या कति छ ? • तिम्रो परिवारको चित्र बनाऊ । • तिम्रो विद्यालयको सफा चित्र बनाऊ । • गुणस्तरिय पोषणमा के के कुराहरु पर्दछन?जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना र सञ्चारका साधनहरू	• सूचना तथा सञ्चारका	• सूचना तथा सञ्चारका साधनहरू (रेडियो, टिभी,	• सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको अवलोकन र छलफल गराउने,	• विभिन्न सञ्चारका साधनहरूको चित्र/पोष्टर	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
		साधनहरूको नाम बताउन, ● सूचना तथा सञ्चारका साधनको सामान्य प्रयोग बताउन, ● सूचना तथा सञ्चारका साधनहरूको सामान्य चित्र कोर्न,	मोबाइल, टेलिफोन, कम्प्यूटर, घडी) ● सूचना तथा सञ्चारका साधनको प्रयोग	● सूचना तथा सञ्चारका साधनको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, ● विद्यार्थीको घरमा भएका सूचना तथा सञ्चारका साधनहरू सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपेर समूहमा छलफल गराउने, ● सूचना तथा सञ्चारका साधनहरूको प्रयोग सम्बन्धमा जानकारी लिने र पृष्ठपोषण दिने, ● विद्यालयमा उपलब्ध सूचना तथा सञ्चारका साधनको प्रयोगबारे जानकारी दिने वा प्रयोग गर्ने सीप प्रदर्शन गर्ने, ● सूचना तथा सञ्चारका साधनको चित्र बनाउन अभ्यास गराउने, ● चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट खेल खेलाउने, ● सुनेर, हेरेर, छोएर सञ्चारका साधनहरू चिन्ने खेल खेलाउने, ● सूचना तथा सञ्चारका साधनको बारेमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने,	● वास्तविक साधनहरू ● चित्रपत्ती/नामपत्ती ● सूचना तथा सञ्चारका साधन बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● तिम्रो घरमा रेडियो र टि.भी. छ ? ● तिम्रो परिवारमा क-कसले मोबाइल फोन प्रयोग गर्नुहुन्छ ? ● तिमीलाई रेडियो बजाउन आउँछ ? ● तिमीले ल्यापटप देखेका छौ ? ● टेलिफोनको काम के हो ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।	
११. पर्यटन प्रवर्द्धन	हाम्रा पर्यटकीय स्थलहरू	● आफ्नो गाउँ/टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरू पहिचान गर्न, ● पर्यटकीय स्थलहरूको सामान्य परिचय दिन	● पर्यटकीय स्थलको पहिचान, ● पर्यटकीय स्थलको परिचय ● पर्यटकीय स्थलको विशेषता	● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको अवलोकन र छलफल गराउने, ● पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, ● बालबालिकालाई आफ्नो वरिपरि रहेका पर्यटकीय स्थलहरू सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपेर समूहमा छलफल गराउने, ● बालबालिकालाई आफ्नो वरिपरि रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको केही	● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र/पोष्टर, ● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरू, ● चित्रपत्ती/नामपत्ती ● स्थानीय नक्सा ● स्थानीय पर्यटकीय स्थलका बारेमा	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				विशेषताहरू वा सेवा सुविधाको बारेमा जानकारी लिने, छलफल गराउन, ● पर्यटकीय स्थलको चित्र बनाउन अभ्यास गराउने, ● स्थानीय पर्यटकीय स्थल/विशेषताको चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट खेल खेलाउने, ● पर्यटकीय स्थलका बारेमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने,	तयार पारिएको अडियो/भिडियो	प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● तिम्रो गाउँ/टोलमा कुन कुन स्थान/ठाउँ हेर्न लायक/राम्रा छन् ? ● तिम्रो गाउँ/टोल वा वडाको कुन स्थान/ठाउँ हेर्न बढी मानिस आउँछन् ? ● तिम्रो गाउँ/टोलमा छहरा, खोला, रमाइला डाँडाकाँडा छन् कि छैनन् ? ● तिम्रो गाउँ/टोलमा रहेका रमाइला ठाउँ/स्थान हेर्न कहाँ कहाँबाट मानिसहरू आउने गर्छन् ? ● तिम्रो गाउँ/टोलको रमाइलो स्थान हेर्न आउने मानिस कति दिन बस्छन्, कि फर्किन्छन् ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

६. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिल बमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजीकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखा लाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

<u>कक्षा २</u>

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	मुख्य जातजाति, भाषा	आफ्नो वडाभित्र वसोवास गर्ने, जाति र भाषाको सूचीकरण गर्न ।	• आफ्नो गाउँ वा टोलमा वसोवास गर्ने जाति र भाषाको पहिचान, • साथीको टोल तथा गाउँमा वसोवास गर्ने जाति र भाषाको पहिचान, • आफ्नो वडाभित्र वसोवास गर्ने जाति र भाषाको सूचीकरण ।	• कक्षामा अध्ययन गरिरहेका छात्र छात्रा कुन कुन जाति र भाषाका हुन् ? भनेर पहिचान गर्न लगाउने, • विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरूको गाउँ वा टोलमा वसोवास गर्ने जाति र भाषा भन्न लगाउने र कालोपाटी/सेतो पाटीमा टिपोट गर्दै जाने, • आफू वा आफ्ना साथी वसोवास गरेको टोल वा गाउँ को अवलोकन, भ्रमण गराउने र जाति र भाषाको पहिचान गराउने, • आफ्नो वडाभित्र वसोवास गर्ने जाति र भाषाको बारेमा सोधखोज गर्ने र छलफल गराउने, • विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो गाउँ वा टोल तथा वडामा वसोवास गर्ने जाति र भाषाका नाम लेख्न लगाउने, • कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गरेका जाति र भाषाको पहिचान गर्न लगाउने,	• गाउँ वा टोल वा वडामा वसोवास गर्ने जाति र भाषाको सूची विवरण, • गाउँ वा टोल वा वडाको नाम र जाति र भाषा लेखिएको कार्ड • श्रव्यदृष्य सामग्री • अभिलेख फाराम • पोष्टर तथा पम्प्लेट	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, नक्सा कार्य • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अनुलेखन • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिम्रो जात के हो ? • तिम्रो भाषा के हो ? • तिम्रो कक्षामा कुन कुन जातजाति भाषाका विद्यार्थीहरु अध्ययन गर्छन ? • तिम्रो गाउँ/टोलमा वसोवास गर्ने तिम्रो जात के हो ? नाम बताऊ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरेर एक समूहका विद्यार्थीलाई अर्को समूहका विद्यार्थीको गाउँ वा टोल वा वडामा वसोवास गर्ने जाति र भाषाको सूचीकरण गर्न लगाउने र छलफल गराउने, • टोल, गाउँ वा वडामा वसोवास गर्ने जाति र भाषाको बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो सुनाउने, प्रदर्शन गर्ने, विद्यार्थीको गाउँ वा टोल वा वडा र जाति र भाषाको जोडा मिलाइ खेल खेलाउने		• तिम्रो साथीको गाउँ वा टोलमा वसोवास गर्ने तिम्रो जात के हो ? • नाम लेख । • तिम्रो वडामा वसोवास गर्ने जातहरुको सूची बनाऊ । • तिम्रो साथीको गाउँ वा टोलको नाम र तिम्रो जात के हो ? • नाम जोडा मिलाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
२. सामाजिक संस्कार, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	सामाजिक व्यक्तित्व र आदर सत्कार	समुदायका अग्रज र सामाजिक व्यक्तित्वको पहिचान, आदर सत्कार गर्न	• समुदायका अग्रज/समाजिक व्यक्तिहरुको पहिचान • समुदायका अग्रज/सामाजिक व्यक्तिहरुको आदर सत्कार • समुदायका अग्रज/समाजिक व्यक्तिहरुको योगदान	• विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो आफ्नो समुदायका अग्रज व्यक्तिहरुको नाम बताउन लगाउने, • विद्यार्थीहरुले पालैपालो बताएका अग्रज व्यक्ति वा सामाजिक व्यक्तिहरुको नाम कालो/सेतो पाटीमा टिपोट गर्दै जाने, • विद्यार्थीहरुले पालैपालो बताएका अग्रज व्यक्ति वा सामाजिक व्यक्तिहरुको काम वा योगदानका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • समुदायका अग्रज व्यक्तिहरुको आदर सत्कार कसरी गर्छौं ? भन्ने सम्बन्धमा पालैपालो छलफल गर्ने गराउने,	• समुदायका अग्रज/सामाजिक व्यक्तिको तस्विर, काम/योगदानको विवरण/सूची • समुदायका अग्रज/सामाजिक व्यक्तिलाई आदर सम्मान गरेको पोष्टर, चित्र, तस्विर • श्रव्यदृष्य सामग्री	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्विर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• बालबालिकालाई तिमीहरु पनि त्यस्तै सामाजिक व्यक्ति वा अग्रज व्यक्ति बन्न के कस्ता काम गर्छौ ? भन्ने प्रश्न सोध्ने र छलफल गर्ने गराउने, • समुदायका अग्रज/सामाजिक व्यक्तिको तस्बिर बनाउन लगाई काम/योगदान लेख्न लगाउने, • समुदायका अग्रज वा सामाजिक व्यक्तिको बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गर्ने, • समुदायका अग्रज/सामाजिक व्यक्तिको नाम र काम/योगदानका छुट्टाछुट्टै नामपत्ती/चित्रपत्तीबाटजोडा मिलाउने खेल खेलाउने, समुदायका अग्रज वा सामाजिक व्यक्तिलाई आदर सत्कार गर्ने तरिका, प्रयोग गरिने शब्दका बारेमा छलफल गर्ने गराउने,		• तिम्रो समुदायका अग्रज व्यक्तिको नाम भन । • तिम्रो समुदायका अग्रज व्यक्ति/सामाजिक व्यक्तिले गरेका कुनै २ ओटा राम्रा काम बताऊ । • समाजमा राम्रो/ठूलो मान्छे बन्न के कस्ता काम गर्नुपर्छ ? • तिमी ठूलो भएपछि गाउँ/समुदायका लागि के के काम गर्छौ ? • तिमी समुदायका अग्रज/ठूला/मान्यजन व्यक्तिलाई कसरी आदर सत्कार गर्छौ ? दिइएका अग्रज व्यक्ति र तिनीहरुको कामको जोडा मिलाऊ, जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	आफ्नो समुदायमा वसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरु बताउन	• आफ्नो समुदायमा वसोवास गर्ने विभिन्न चाडपर्वहरू • आफ्नो साथीकोसमुदायमा वसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरू	• विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरुको समुदायमा वसोवास गर्ने जातजातिको नाम बताउन लगाउने, • विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरुको समुदायमा वसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरू सोधी सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • शिक्षकले विद्यालय वरिपरि वा कुनै विद्यार्थीको समुदायका कुनै	• स्थानीय समुदायमा वसोवास गर्ने जातजाति र चाडपर्वका नाम लेखिएको चित्र/पोष्टर/चार्ट • आफ्नो समुदाय भित्र वसोवास गर्ने जातजाति र चाडपर्वको शब्दपत्ती • आफ्नो समुदायमा वसोवास गर्ने विशेष खालका चाडपर्व मनाउने जातजातिको चाडपर्वको चित्र/पोष्टर/चार्ट	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
			आफ्नो वडाभित्र वसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरु	जातजाति विशेषले मनाउने चाडपर्वहरूको सूची तयार पारी छलफल गर्ने/गराउने, ● स्थानीय समुदायका जातजाति र चाडपर्व झल्कने चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जातजाति र चाडपर्वका कार्डपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेल खेलाउने, शिक्षकले विद्यार्थीको समुदायमा वसोवास गर्ने जातजाति र मनाउने चाडपर्वका नाम राम्ररी उच्चरण गरेर सँगसँगै उच्चारण गर्न लगाउने र अन्तमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउने,	विद्यार्थी स्वयम्	प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● तिम्रो समुदायमा कुन कुन जातका मानिसहरुले कुन कुन चाडपर्व मान्छन्? ● तिम्रो समुदायमा वसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वमध्ये सबैभन्दा राम्रो चाडपर्व कुन हो? ● तिम्रो समुदायमा वसोवास गर्ने कुनै पाँच जातजाति र तिनीहरुले मनाउने मुख्य चाडपर्वको सूची तयार पार । ● यस कालोपाटी/सेतोपाटीमा लेखिएका चाडपर्वको नाम भन । ● तिम्रो समुदायमा मनाइने मूख्य मुख्य चाडपर्वहरू परिवारका सदस्यलाई सोधेर आउनु । ● तिम्रो समुदायमा वसोवास गर्ने मुख्य जातजाति र चाडपर्वको जोडा मिलाऊ । जस्ताप्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	अनुशासन र मर्यादा लागुपदार्थ र धुम्रपान	• परिवारप्रतिम मर्यादा पालन गर्न वा आचरण भाव देखाउन, • परिवारमा असल व्यवहार प्रदर्शन गर्न, • मध्यपान, लागुपदार्थ तथा धुम्रपानको असर बताउन,	• परिवारप्रतिको मर्यादा तथा आचरण, • परिवारप्रति असल व्यवहार • मध्यपान, लागुपदार्थ र धुम्रपानको असर	• मर्यादा (गौरव, प्रतिष्ठा, मान) का बारेमा छोटो जानकारी दिने, • परिवारप्रतिको मर्यादा झल्काउने कुरा कक्षामा प्रदर्शन गर्न सिकाउने, • परिवारमा आफूले देखाउनु पर्ने आचरणका बारेमा छलफल गराउँदै आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • आफूभन्दा ठूला र सानाप्रति देखाउनुपर्ने/गर्नुपर्ने असल व्यवहार, गुण, आचरणका बारेमा जानकारी लिने/दिने, • परिवारमा आफूभन्दा ठूलाप्रति गर्ने व्यवहार, आचरण, मर्यादाका बारेमा कक्षामा पालैपालो अभिनय गर्न लगाउने, • परिवारप्रतिको मर्यादा,आचरण र व्यवहारको तस्विर/चार्ट/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • परिवारप्रतिको मर्यादा, आचरण, व्यवहार विषयमा संवाद गर्न लगाउने, • मर्यादा, आचरण तथा व्यवहारको सम्बन्धमा अभिनय वा शिक्षकद्वारा नमूना प्रदर्शन गर्ने गराउने, • परिवारका सदस्यहरु र मर्यादा/आचरण वा व्यवहार देखाउने छुट्टाछुट्टै	• घर परिवार, विद्यालय/गाउँ/टोल/छिमेकमा मर्यादा पालन गरेको, असल व्यवहार, आचरण गरेको झल्काउने चित्र/तस्विर/पोष्टर • मर्यादा, असल व्यवहार, आचरण झल्काउने अडियो/भिडियो, • धुम्रपान/लागु पदार्थको असर देखएको चित्र/चार्ट/पोष्टर • धुम्रपान/लागु पदार्थको अडियो/भिडियो चित्र/पोष्टर • चित्रपत्ती, शब्दपत्ती • वाक्यपत्ति	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • परिवारमा आफूभन्दा ठूलालाई कसरी आदर गर्छौ? • घरका परिवारले अह्राएको काम गर्छौ कि गर्दैनौ? • घर परिवारमा पनि नियम पालना गर्नुपर्छ भने तिमी के के नियम पालना गर्छौ? • आफूभन्दा ठूला र आफूभन्दा सानालाई कस्तो व्यवहार गर्नुपर्छ? • घरमा/परिवारमा कसैले चुरोट, सुर्ती, जाँड, रक्सी पिउनु हुन्छ की हुन्न ? • तिम्रो गाउँ/टोलमा क-कसले चुरोट, सुर्ती, जाँड, रक्सी सेवन गर्छन ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				कार्डपत्ति/शब्दपत्ति निर्माण गरी खेल खेलाउने, ● मध्यपान र धुम्रपानको बारेमा परिचय सहित छलफल गर्ने गराउने, ● मध्यपान/धुम्रपान/लागुपदार्थ बाट व्यक्ति, परिवार र समाजमा परेको असरबारे बालबालिकालाई अवलोकन गराइ छलफल गर्ने/गराउने, ● घर परिवार, टोल छिमेक तथा समुदायमा मध्यपान/लागुपदार्थ/धुम्रपानबाट भएका वा हुनसक्ने असरहरुको बारेमा छलफल गर्ने/गराउने, ● धुम्रपान/मध्यपान/लागुपदार्थको असरका विषयमा नाटक प्रदर्शन गर्ने गराउने, धुम्रपान/लागुपदार्थका प्रकार र तिनीहरुबाट भएको असरका कार्डपत्ति/शब्दपत्ति निर्माण गरी खेल खेलाउने,		● धुम्रपान, लागुपदार्थ सेवनले के के बेफाइदा गर्छ ? ● चुरोट पिउँदा के असर गर्छ ? ● जाँड रक्सीले के के हानी हुन्छ ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
५. कृषि व्यवसाय	तरकारी खेती फलफूल खेती खाद्यान्न बाली	● आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने तारकारीहरू खेतीको पहिचान गर्न, ● आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने ताजा तरकारीका फाइदा बताउन,	● आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने तरकारीहरू ● आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने तरकारीका फाइदा ● आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने फलफूलहरू आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने खाद्यान्न बालीहरू	● विद्यालय वरिपरिको समुदायमा भ्रमण गराई त्यहाँ उत्पादित तरकारी तथा फलफूल र खाद्यान्न बालीको नाम पहिचान गर्न लगाउने/बताउने, ● समुदायमा उत्पादन हुने विभिन्न तरिकारी तथा फलफूल र खाद्यान्न बालीका नाम, सूचीका चित्र/तस्विर/पोष्टरबाट पहिचान गर्न लगाउने/बताउने, ● चित्र/तस्विर/पोष्टरमा भएका तरकारी, फलफूल र खाद्यान्न	● फलफूल, तरकारी र खाद्यान्न बालीको चित्र/पोष्टर/चार्ट, ● विद्यालय वरपरको क्षेत्र तरकारी, फलफूल तथा खाद्यान्न बाली लगाइएको क्षेत्र, ● विद्यालय वरपर वा नजिकै व्यवसायिक रुपमा तरकारी, फलफूल र खाद्यान्न बाली गरिएको क्षेत्र ● चित्रपत्ती, नामपत्ती	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
		• आफ्नो समुदायमा उत्पादन हुने फलफूलहरू पहिचान गर्न, • आफ्नोसमुदायमा उत्पादन हुने खाद्यान्न बालीको पहिचान गर्न,		बालीका नाम, सूची देखाउँदै नाम पढ्न लगाउने/सहजीकरण गर्ने, • स्थानीय समुदायमा पाइने तरकारी/फलफूल/ खाद्यान्न बालीका नाम सोधेर कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्ने र संगसँगै उच्चारण गर्न लगाउने, • प्रत्येक विद्यार्थीको समुदायमा उत्पादन हुने तरिकारी, फलफूल र खाद्यान्न बालीका बारेमा छलफल गराउने, • तरकारी, फलफूल र खाद्यान्न बालीका चित्र र नाम लेखिएका छुट्टाछुट्टै चित्रपत्ती र नामपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेलाउने, • विद्यार्थीको समुदायमा उत्पादन हुने ताजा तरकारीका फाइदाहरू पालैपालो सोधेर टिपोट गर्दै छलफल गर्ने गराउने, • व्यवसायिक रुपमा तरकारी, फलफूल तथा खाद्यान्न बाली उत्पादन गर्ने कृषक वा व्यक्तिलाई स्रोत शिक्षकको रुपमा आवश्यक जानकारी लिने, विद्यार्थी समूहमा आ-आफ्नो समदायमा उत्पादित ताजा तरिकारीका फाइदाहरू लेख्न लगाइ आवश्यक छलफल गर्ने गराउने र पृष्ठपोषण दिने,	• तरकारी, फलफूल तथा खाद्यान्नको नमूना, • तरकारी, फलफूल, खाद्यान्नको बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • हामीले भर्खरै हेरेको ठाउँमा कुन कुन तरकारी/फलफूल/ खाद्यान्न बाली देख्यौं? • तिम्रो घरमा कुन कुन तरकारी, फलफूल वा खाद्यान्न बाली उत्पादन हुन्छन्? • ताजा तरकारी खानाले के फाइदा हुन्छ ? • तिम्रो समुदायमा उत्पादन हुने तरकारी र फलफूलको चित्र बनाऊ । • तिम्रो समुदायमा उत्पादन हुने खाद्यान्नको चित्र बनाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	हाम्रा कामहरू	• स्थानीय स्तरमा गरिने कामहरू वा अपनाइने पेशाहरू बताउन, • स्थानीय स्तरमा सञ्चालित व्यवसायहरूको पहिचान गर्न, स्थानीय पेशा तथा व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुको सूची तयार गर्न,	• स्थानीय समुदायमा गरिने कामहरू • स्थानीय समुदायका मानिसहरुले अंगालेका पेशा, • स्थानीयस्तरमा सञ्चालित व्यवसायहरू स्थानीय पेशा तथा व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरू	• स्थानीय स्तरमा भइरहेका कामहरूको अवलोकन गराउने, • फरक फरक काम भइरहेका चित्र/पोष्टर/चार्ट देखाउँदै काम चिनाउने, छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय स्तरमा भइरहेका कामहरू सोधेर रातोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने,छलफल गराउने, • स्थानीय तहमा फरक फरक काम/पेशा/व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति र कामको छुट्टाछुट्टै शब्दपत्ती/कार्डपत्ती/नामपत्ती बनाएर जोडा मिलाउने खेल खेलाउने, • स्थानीय पेशा व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरू तथा व्यवसायहरुको बारेमा सम्बन्धित व्यक्तिहरूसँग सोधखोज छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय पेशा व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरूको अवलोकन गर्ने, गराउने, • स्थानीय पेशा व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरूको सूची तयार गर्न लगाउने, • स्थानीय पेशा व्यवसाय र उत्पादित वस्तहरुको शब्दपत्ति, कार्डपत्ति, नामपत्ति तथा वाक्यपत्ति तयार पारी जोडामिलाउने वा खाली ठाउँ भर्ने खेल खेल खेलाउने,	• फरक फरक काम भइरहेको कामको चित्र/पोष्टर/चार्ट, • स्थानीय स्तरमा सञ्चालन भइरहेका पेशा व्यवसायहरू, • चित्रपत्ती, नामपत्ती • शिक्षक तथा विद्यार्थी स्वयम् • स्थानीय स्तरका विभिन्न पेशा व्यवसायहरूबाट उत्पादित वस्तुहरू तथा उक्त वस्तहरूको सूची, • विभिन्न पेशा, व्यवसाय तथा उत्पादित वस्तुहरुको बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • तिम्रो समुदाय गाउँ/स्थनीय स्तर बसोवास गर्ने व्यक्तिहरू कुन कुन काम वा पेशामा संलग्न छन् ? • विद्यालयमा सिकाउने व्यक्तिलाई के भनिन्छ ? • तिम्रो बुबाको पेशा के हो? • तिम्रो समुदाय, गाउँ/स्थानीय स्तरमा कति जना व्यक्तिहरूले कुखुरापालन /बाखापालन/पशुपालन व्यवसाय गरिरहेका छन्?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				स्थानीय पेशा व्यवसायको बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने,		• कृषि पेसाबाट के के उत्पादन हुन्छ ? • तिम्रो गाउँको सडक कस्ले बनाएको हो ? • बाखा पालन व्यवसायबाट के के उत्पादन हुन्छ ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	जडिबुटी पानीका स्रोतहरू	• स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरू पहिचान गर्न, • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूका नाम बताउन, स्थानीय स्तरमा रहेका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न वा बताउन,	• स्थानीय जडिबुटी • स्थानीय पानीका स्रोतहरू	• विभिन्न प्रकारका स्थानीय जडिबुटी पहिचानका लागि स्थानीय स्तरमा क्षेत्र भ्रमण गराउने, • स्थानीय स्तरमा भएका जडिबुटीको बारेमा सोधेर सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गरिएका जडिबुटीहरूको छलफल गर्ने/गराउने, • जडिबुटीहरूको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय जडिबुटीकोनामपत्ती र चित्रपत्तीबाट खेल खेलाउने, • स्थानीय जडिबुटीका बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडिबुटीका चित्र बनाउन लगाउने,	• विभिन्न प्रकारका जडिबुटीहरूको नमूना, • विद्यालय वरपरको जडिबुटीहरू तथा पानीका स्रोतहरू भएको स्थान, • विभिन्न जडिबुटीहरू तथा पानीका स्रोतहरूको चित्र/पोष्टर आदि • चित्रपत्ती/नामपत्ती • विभिन्न जडिबुटी तथा पानीका स्रोतहरूका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • कुनै जडिबुटीको नमूना देखाएर चिन्न लगाउने • विद्यालय वरपर वा स्थानीय स्तरमा रहेका तीनओटा जडिबुटीको नाम भन,	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• स्थानीय स्तरमा रहेका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन भ्रमण गराउने, • स्थानीय स्तरमा भएका पानीका स्रोतका बारेमा सोधेर सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गरिएका पानीका स्रोतहरू सम्बन्धमा छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय पानीका स्रोतहरूका चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गाराउने, • स्थानीय जडिबुटीको नामपत्ती र चित्रपत्तीबाट खेल खेलाउने, • स्थानीय पानीका स्रोतका बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, पानीका स्रोतहरूको चित्र बनाउन लगाउने,		• तिम्रो गाउँ, समुदाय वा स्थानीय स्तरमा रहेका पानीका स्रोतहरू के के हुन्? वा पानी कुन कुन ठाउँबाट पाइन्छ ? • तिमी पानी कहाँबाट ल्याउँछौ ? • स्थानीय जडिबुटीको चित्र बनाऊ । • पानीका स्रोतहरूको चित्र बनाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
८. ग्रामिण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	सरसफाइ फोहोरका स्रोतहरू विकासका पूर्वाधारहरू	• आफ्नो कक्षाकोठाको सरसफाइ गर्ने तरिका बताउन/राख्न, • आफ्नो विद्यालय तथा घर वरिपरि सरसफाई गर्ने तरिका बताउन/गर्न,	• कक्षाकोठाको सरसफाई, • घरको सरसफाइ, • विद्यालयको सरसफाइ, • घर तथा विद्यालय वरपरको सरसफाइ, शहरका विकासका पूर्वाधारहरू,	• कक्षाकोठा तथा विद्यालय वरपरको क्षेत्रमा भ्रमण गराउने, • कक्षाकोठा तथा विद्यालयको वरपर रहेका फोहोरका बारेमा सोधेर सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गरिएका फोहोर के के हुन् र फोहोर कसरी हुन्छ भन्ने विषयमा छलफल गर्ने/गराउने,	• फोहोरको चित्र/तस्विर/पोष्टर • सफा र फोहोर भएको कक्षाकोठा/विद्यालय/घर • कक्षाकोठा, विद्यालय, घरमा सरसफाइ गरिरहेको चित्र/पोष्टर • फोहोरका स्रोतहरुको चित्र/पोष्टर	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
		• फोहोरका स्रोतहरूको पहिचान गर्न, • शहरका मुख्य मुख्य विकासका पूर्वाधारको सूची तयार पार्न,		• फोहोरको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गराउने, • कक्षकोठा, घर तथा विद्यालय वरपर कसरी सफा राख्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल गर्ने गराउने, • फोहोर के कसरी, कहाँबाट हुन्छ ? भनी फोहोरका स्रोतका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • फोहोरका स्रोतहरू बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, • फोहोर र सफा कक्षाकोठा/विद्यालय/घरको चित्र बनाउन लगाउने, • स्थानीय सहरमा भ्रमण गराई विकासका पूर्वाधारको बारेमा टिपोट गर्न लगाउने/छलफल गर्ने गराउने, • सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गरिएका स्थानीय सहरका विकासका पूर्वाधार सम्बन्धमा छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय सहरमा भएका विकासका पूर्वाधारका चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गाराउने, • स्थानीय सहरमा भएका विकासका पूर्वाधारको सूची तयार पार्न लगाउने, • स्थानीय सरहमा भएका विकासका पूर्वाधरका विषयमा	• सहरमा भएका विकासका पूर्वाधारको तस्विर/चित्र/पोष्टर • फोहोरका स्रोतहरू, सहरका विकासका पूर्वाधारहरूका विषयमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिम्रो घर फोहोर छ कि सफा छ? • कक्षाकोठा सफा राख्न के गर्नुपर्छ ? • विद्यालय किन फोहोर भएको होला? • फोहोर के के कारणले हुन्छ? • फोहोर कहाँबाट आउँछ होला? • स्थानीय सहरमा विकासका पूर्वाधार के के रहेछन् ? • सफा कक्षाकोठाको चित्र बनाऊ । • फोहोरका स्रोतहरूको सूची तयार पार । • फोहोरका स्रोतहरूको चित्र बनाऊ । • विकासका पूर्वाधारहरूको सूची तयार पार । • सहरमा भएका विकासका पूर्वाधारहरूको चित्र बनाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, विकासका पूर्वाधारहरूको चित्र बनाउन लगाउने,			
९.बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासन	असल व्यवहार खराब व्यवहार पोषणको अवधारणा	• असल व्यवहार बताउन, • आफूलाई मन नपर्ने व्यवहारको सूची तयार पार्न, • असल र खराब व्यवहारको तुलना गर्न, • पोषणको अवधारणा प्रस्तुत गर्न ।	• आफूलाई मन पर्ने/असल व्यवहार • आफूलाई मन नपर्ने/खराब व्यवहार • असल र खराब व्यवहार बिच तुलना • पोषणबारे ज्ञान हासिल	• बालबालिकालाई उनीहरूलाई मन पर्ने/असल व्यवहार सोधेर टिपोट गर्ने र छलफल गराउने, • बालबालिकाले घर परिवारका सदस्य, शिक्षक तथा अन्य साथीहरूबाट कस्तो व्यवहार चाहन्छन् ? सोधखोज गरी छलफल गर्ने गराउने, • मन पर्ने/असल व्यवहार प्रदर्शन गरिरहेको चित्र, पोष्टर देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • मन पर्ने/असल व्यवहारहरूको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • मन पर्ने/असल व्यवहारका शब्दपत्ती/चित्रपत्ती आदिबाट खेल खेलाउने, • मन पर्ने र असल व्यवहारका बारेमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, • मन पर्ने/असल बानी व्यवहारको सूची तयार गर्न लगाउने, • बालबालिकालाई उनीहरूलाई मन नपर्ने/खराब व्यवहार सोधेर टिपोट गर्ने र छलफल गराउने,	• मन पर्ने/असल व्यवहार झल्काउने चित्र/तस्विर/पोष्टर • मन नपर्ने/खराब व्यवहार झल्काउने चित्र/तस्बिर/पोष्टर/चार्ट • मनपर्ने/असल व्यवहारका शब्दपत्ती/नामपत्ती • मन नपर्ने/खराब व्यवहारका शब्दपत्ती/नामपत्ती • असल तथा खराब व्यवहारका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिमीलाई कस्तो व्यवहार मन पर्छ ? • शिक्षकले तिमीलाई कसरी सिकाउनु राम्रो लाग्छ ? • तिम्रो साथीको सबै भन्दा मन पर्ने व्यवहार के हो ? • घर परिवार तथा विद्यालयबाट तिमीले कस्तो व्यवहार पाए हुन्थ्यो जस्तो लाग्छ ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● मन नपर्ने/खराब व्यवहार प्रदर्शन गरिरहेको चित्र, पोष्टर देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● मन नपर्ने/खराब व्यवहारहरूको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● मन नपर्ने/खराब व्यवहारका शब्दपत्ती/चित्रपत्ती आदिबाट खेल खेलाउने, ● मन नपर्ने र खराब व्यवहारका बारेमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, पोषणसम्बन्धी विभिन्न क्रियाकलाप गराउने ।		● तिमीलाई कस्तो व्यवहार मन पर्दैन ? ● तिम्रो घर परिवारको मन नपर्ने व्यवहार के हो ? ● तिम्रा साथीको कुनै एउटा खराब व्यवहार भन । ● खराब व्यवहार त्याग्न के गर्नुपर्छ ? ● असल व्यवहार र खराब व्यवहार झल्काउने एक एक ओटा चित्र कोर । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना र सञ्चारका साधनहरू	● स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहिचान गर्न, ● स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सूची तयार पार्न, स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना तथा सञ्चारका साधनहरूको सामान्य चित्र कोर्न,	● स्थानीय सूचना तथा सञ्चारका साधनहरू (रेडियो, टिभी, मोबाइल, टेलिफोन, कम्प्यूटर, घडी) ● सूचना तथा सञ्चारका साधनको प्रयोग	● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको अवलोकन र छलफल गराउने, ● सूचना तथा सञ्चारका साधनको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, ● विद्यार्थीको घरमा भएका सूचना तथा सञ्चारका साधनहरू सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपेर समूहमा छलफल गराउने, ● सूचना तथा सञ्चारका साधनहरूको प्रयोग सम्बन्धमा जानकारी लिने र पृष्ठपोषण दिने, ● स्थानीय सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको सूची तयार पार्न लगाउने,	● विभिन्न सञ्चारका साधनहरूको चित्र/पोष्टर ● वास्तविक साधनहरू ● चित्रपत्ती/नामपत्ती ● सूचना तथा सञ्चारका साधन बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यालयमा उपलब्ध सूचना तथा सञ्चारका साधनको प्रयोगबारे जानकारी दिने वा प्रयोग गर्ने सीप प्रदर्शन गर्ने, • सूचना तथा सञ्चारका साधनको चित्र बनाउन अभ्यास गराउने, • चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट खेल खेलाउने, • सुनेर, हेरेर, छोएर सञ्चारका साधनहरू चिन्ने खेल खेलाउने, सूचना तथा सञ्चारका साधनको बारेमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने,		• तिमी समाचार केबाट सुन्छौ, हेर्छौ ? • तिम्रो घरमा भएका सूचना तथा सञ्चारका साधनहरूको सूची तयार पार ? • तिमीले कम्प्युटर देखेका छौ ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
११. पर्यटन प्रवर्द्धन	हाम्रा पर्यटकीय स्थलहरू	• आफ्नो वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरू पहिचान गर्न, • आफ्नो वडा भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको सामान्य परिचय दिन ।	• वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलको पहिचान, • वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलको परिचय, • वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलको सामान्य विशेषता ।	• वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको अवलोकन र छलफल गराउने, • वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • बालबालिकालाई आफ्नो वडा भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरू सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपेर समूहमा छलफल गराउने, • बालबालिकालाई आफ्नो वडा भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको केही विशेषताहरू वा सेवा सुविधाको बारेमा जानकारी लिने, छलफल गराउन, • वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलको चित्र बनाउन अभ्यास गराउने,	• वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र/पोष्टर, • वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलहरू, • वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलहरुको चित्रपत्ती/नामपत्ती, • वडाको नक्शा, • वडा भित्रको पर्यटकीय स्थलका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो ।	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• वडा भित्रका पर्यटीकीय स्थल/विशेषताको चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट खेल खेलाउने, वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलका बारेमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने ।		• तिम्रो वडामा कुन कुन स्थान/ठाउँ हेर्न लायक/राम्रा छन् ? • तिम्रो वडाको कुन स्थान/ठाउँ हेर्न बढी मानिस आउँछन् ? • तिम्रो वडामा कुन कुन छहरा, छाँगा, हिमाल, पहाड, मठ मन्दिर, आदि छन् ? • तिम्रो वडामा रहेका रमाइला ठाउँ/स्थान हेर्न कहाँ कहाँबाट मानिसहरू आउने गर्छन् ? • तिम्रो वडाको रमाइलो स्थान हेर्न आउने मानिस कति दिन बस्छन् ? कि फर्किन्छन् ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

७. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिल बमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजीकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखा लाई प्रस्तुत गरिएको छ :

कक्षा ३

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	वडा अध्यक्ष र सदस्यहरू	● आफ्नो वडाका वडा अध्यक्ष तथा सदस्यहरूको सूची तयार पार्न, ● आफ्नो वडाका वडा अध्यक्ष तथा सदस्यहरूको संख्या बताउन,	● आफ्नो वडाका वडा अध्यक्ष तथा सदस्यहरूको नाम, ● आफ्नो वडाका अध्यक्ष तथा सदस्यको संख्या	● विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय रहेको वडाको भ्रमण गराई वडाध्यक्ष र सदस्यहरुको नाम टिपोट गर्न सहयोग गर्ने, ● विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय रहेको वडाको भ्रमण गराई वडाध्यक्ष र सदस्यहरुको नाम पढ्न/अध्ययन गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीलाई पालैपालो आ-आफ्नो वडाका अध्यक्षको नाम सोध्ने, ● विद्यार्थीबाट आएको उत्तरलाई कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै जाने, ● विद्यालय रहेको वडाका वडाध्यक्षको नाम देखाउँदै पालैपालो पढ्न लगाउने, ● विद्यालय रहेको वडाका सदस्यहरूको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीहरुलाई अध्यक्ष तथा वडा सदस्यहरुको सूची तयार गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई वडामा रहेको अध्यक्ष तथा	● वडाध्यक्षको नामपत्ती ● वडा सदस्यहरुको सूची ● वडाको नक्सा ● सम्बन्धित वडा कार्यालय ● श्रव्यदृष्य सामग्री ● अभिलेख फाराम	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, नक्सा कार्य ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अनुलेखन ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● तिम्रो वडाको वडाध्यक्षको नाम के हो? ● तिम्रो वडामा कति जना वडा सदस्यहरु रहेका छन् ? ● तिम्रो वडाको वडा सदस्यहरुको सूची तयार पार ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				सदस्यहरुको संख्या बताउन लगाउने, ● विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरेर आ-आफ्नो वडाका अध्यक्ष तथा सदस्यहरुको नाम छलफल गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई आ-आफ्नो वडाको नाम र नम्बर तथा अध्यक्ष वा सदस्यहरुको संख्या तथा नामको नामपत्ती वा शब्दपत्तीबाट खेल खेलाउने,		● विद्यालय रहेको वडाका वडाध्यक्षको नाम बताऊ । ● विद्यालय रहेको वडाका वडा सदस्यहरुको सूची तयार पार । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
२. सामाजिक संस्कार, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	हाम्रो भाषा हाम्रो भेषभूषा हाम्रो रहनसहन	● आफ्नो समुदामा बोलिने भाषा पहिचान गर्न, ● आफ्नो समुदायको भेषभूषा पहिचान गर्न, ● आफ्नो समुदायको रहनसहन बताउन,	● समुदायमा बोलिने भाषा ● समुदायमा प्रचलित भेषभूषा ● समुदायमा विद्यामान रहनसहन	● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो आफ्नो समुदायमा बोलिने भाषा बताउन लगाउने, ● विद्यार्थीहरुले पालैपालो बताएका भाषा कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै जाने, ● विद्यालय वरिपरिको समुदायमा बोलिने भाषाको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● समुदायमा बोलिने भाषा र जातजातिको शब्दपत्ती, चित्रपत्ती आदिका माध्यमबाट जोडा मिलाइ खेल खेलाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो समुदायमा बोलिने भाषाको सूची तयार गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो आफ्नो समुदायमा प्रचलित	● समुदायमा बोलिने भाषाको सूची, तस्बिर, पोष्टर, ● समुदायका प्रचलि भेषभूषाको पोष्टर, चित्र, तस्बिर, ● समुदायमा विद्यमान रहनसहन, चालचलनको चित्र, पोष्टर, तस्बिर, ● विद्यार्थी स्वयम् ● श्रव्यदृष्य सामग्री ।	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण ● तिम्रो समुदायका कुन कुन भाषा बोलिन्छ ? ● तामाङ जातिले कुन भाषा बोल्छन् ? ● तिम्रो समुदायमा कुन कुन भेषभूषा पहिरन्छन् ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				भेषभूषका बारेमा बताउन लगाउने, ● विद्यार्थीहरुले पालैपालो बताएका भेषभूषा सम्बन्धमा कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै जान, ● विद्यालय वरिपरिको समुदायमा प्रचलित भेषभूषाका बारेमा तयार पारिएको चार्ट, सूची, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● समुदायका मानिसहरु/जातजाति र भेषभूषाका सम्बन्धमा तयार पारिएका चार्ट, सूची, शब्दपत्ती, आदिबाट विभिन्न खेल खेलाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो समुदायमा बोलिने भेषभूषाको सूची तयार गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो आफ्नो समुदायमा विद्यमान रहनसहन, परम्परा, चालचलनका बारेमा सोधी छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यालय वरिपरिको समुदायमा विद्यमान रहनसहन, चालचलन, परम्परा आदिका सन्दर्भमा तयार पारिएको चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने,		● कुलुङ मेवाहाङ तामाङ जातिले लगाउने भेषभुषालाई के भनिन्छ ? ● तिम्रो समुदायमा चलनचल्तीमा रहेका चालचलन, रहन सहनको सूची बनाऊ । ● जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो समुदायमा विद्यालयमा रहनसहनका सन्दर्भमा समूहमा छलफल गर्न लगाई सूची तयार गर्न लगाउने, • समुदायमा बोलिने भाषा, प्रचलित भेषभूषा तथा विद्यमान रहनसहनका सन्दर्भमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो आदिबाट प्रष्ट पार्ने,			
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	• आफ्नो गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वहरूको सूची तयार पार्न,	• आफ्नो गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वहरू	• विद्यार्थीलाई पालैपालो गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वहरू सोधी टिपोट गर्ने, • विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरुको गाउँपालिका भित्र वसोवास गर्ने विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरू सोधी सेतोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, • शिक्षकले विद्यालय रहेको गाउँपालिकामा मनाउने चाडपर्वहरूको सूची तयार पारी छलफल गर्ने/गराउने, • गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने विभिन्न जातजाति र चाडपर्व झल्कने चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका भित्र वसोवास गर्ने जातजाति र चाडपर्वका कार्डपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउन,	• गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वको चित्र/पोष्टर/चार्ट, • गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्नेविभिन्न जातजाति र चाडपर्वको शब्दपत्ती/सूची, • विद्यार्थी स्वयम् • गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो, आदि ।	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • तिम्रो गाउँपालिका भित्र कुन कुन चाडपर्वहरू मनाइन्छन् बताऊ । • तिम्रो गाउँपालिकामाबसोवास गर्ने	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• शिक्षकले गाउँपाालिका भित्र मनाउने चाडपर्वका नाम राम्ररी उच्चरण गरेर सँगसँगै उच्चारण गर्न लगाउने र अन्तमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउने, • शिक्षकले गाउँपाालिका भित्र मनाउने चाडपर्वको नाम राम्ररी उच्चारण गरेर सूची तयार गर्न लगाउने, • गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वका सन्दर्भमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो आदिबाट प्रष्ट पार्ने ।		जातजातिले कुन कुन चाडपर्व मनाउँछन् ? • तिम्रो गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने कुनै पाँच जातजाति र तिनीहरुले मनाउने मुख्य चाडपर्वको सूची तयार पार । • यस कालोपाटी/सेतोपाटीमा लेखिएका चाडपर्वको नाम भन । • तिम्रो गाउँपालिका भित्र मनाइने मुख्य मुख्य चाडपर्वहरू परिवारका सदस्यलाई सोधेर आउनु । • तिम्रो गाउँपालिका भित्र वसोवास गर्ने मुख्य जातजाति र चाडपर्वको जोडा मिलाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	हाम्रा सामाजिक मूल्य मान्यता लागुपदार्थको असर	• आफनो गाउँ घर तथा पालिका भित्र प्रचलित सामाजिक मूल्य मान्यताको पहिचान गर्न, • आफनो गाउँ घर तथा पालिका भित्र प्रचलित सामाजिक मूल्य मान्यताको पालना गर्न, • लागुपदार्थले व्यक्तिमा पार्ने असर बताउन,	• सामाजिक मूल्य मान्यता, • लागुपदार्थको व्यक्तिमा असर	• आफ्नो गाउँ घर तथा समाज र गाउँपालिका भित्र विद्यमान सामाजिक मूल्य मान्यताको सन्दर्भमा शिक्षकले सामान्य परिचय दिने, • आफ्नो गाउँ घर तथा समाज र गाउँपालिका भित्र विद्यमान सामाजिक मूल्य मान्यताहरूको सूची/चार्ट/पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीरुको घर, परिवार, समुदाय तथा गाउँपालिका	• सामाजिक मूल्य मान्यता झल्काउने चित्र/तस्विर/पोष्टर • समाजिक मूल्य मान्यता दर्शाउने अडियो/भिडियो, • लागु पदार्थको असर देखएको चित्र/चार्ट/पोष्टर • लागु पदार्थको अडियो/भिडियो • चित्रपत्ती, शब्दपत्ती • वाक्यपत्ति	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक)	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				भित्र विद्यमान सामाजिक मूल्य मन्यताका बारेमा सोधखोज गरी छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यालय वरपर तथा विद्यालय रहेको गाउँपालिकामा विद्यमान सामाजिक मूल्य मन्यताको चार्ट/सूची तयार पारी विद्यार्थीलाई छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्र विद्यमान मूल्य मान्यताको संरक्षण सन्दर्भमा सामान्य छलफल गर्ने गराउने, ● आफ्नो समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र विद्यमान सामाजिक मूल्य मान्यताको सूची तयार गर्न लगाउने, ● आफ्नो समुदाय तथा गाउँपालिकामा विद्यमान सामाजिक मूल्य मान्यताहरूको सूची तयार पार्न लगाउने, ● सामाजिक मूल्य मन्यताका सन्दर्भमा तयार पारिएका अडियो भिडियोको आधारमा छलफल गर्ने गराउने, ● सामाजिक मूल्य मान्यता दर्शाउने छुट्टाछुट्टै कार्डपत्ति/शब्दपत्ति निर्माण गरी खेल खेलाउने, ● लागु पदार्थको बारेमा परिचय सहित छलफल गर्ने गराउने,		अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● तिमी उठ्ने वित्तिकै के गर्छौ ? ● मन्दिरमा गएर के गर्छौ? दशैँमा तामाङ जातिले कस्तो टिका लगाउने प्रचलन छ ? ● आफूभन्दा सानोलाई के गर्नुपर्छ ? ● कस्तो व्यक्तिलाई हामीले सहयोग गर्नुपर्छ ? ● लागुपदार्थ सेवनले के के बेफाइदा गर्छ ? ● जाँड रक्सीले के के हानी हुन्छ ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• लागुपदार्थबाट व्यक्तिमा बालबालिकालाई अवलोकन गराइ छलफल गर्ने/गराउने, • लागुपदार्थको असरका विषयमा नाटक प्रदर्शन गर्ने गराउने, • लागुपदार्थको असरका कार्डपत्ति/शब्दपत्ति निर्माण गरी खेल खेलाउने, • लागु पदार्थको असरका सन्दर्भमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गर्ने गराउने,			
५. कृषि व्यवसाय	स्थानीय जातका फलफूलको सुरक्षा तरकारी बालीको सुरक्षा खाद्यान्न बालीको सुरक्षा	• स्थानीय जातका फलफूलको सूरक्षाका उपायहरु बताउन, • स्थानीय जातका फलफूलको सुरक्षा गर्न, • स्थानीय तरकारी बालीको सूरक्षाका उपायहरु बताउन, • स्थानीय तरकारी बालीको सुरक्षा गर्न, • खाध्यान्ह बालीको सुरक्षाका उपायहरु बताउन, • खाद्यान्न बालीको सुरक्षा गर्न,	• स्थानीय जातका फलफूलको सुरक्षा • तरकारी बालीको सुरक्षा • खाद्यान्न बालीको सुरक्षा	• स्थानीय फलफूलको सुरक्षाका सन्दर्भमा स्थानीयस्तरमा अपनाएका सुरक्षाका उपायहरुको अवलोकन गराउने, • स्थानीय फलफूलको सुरक्षाका सन्दर्भमा गाउँ घरमा अपनाएका उपायहरुको बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय फलफूलको सुरक्षाका उपाय लेखिएका चित्र/तस्विर/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • शिक्षकले स्थानीय फलफूलको सुरक्षाका उपायहरुको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय फलफूलको सुरक्षाका उपायहरु सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो तथा	• फलफूल, तरकारी र खाद्यान्न बालीको सुरक्षाका उपायहरुको चित्र/पोष्टर/चार्ट, • विद्यालय वरपर तरकारी, फलफूल तथा खाध्यान्न बाली लगाई सुरक्षाका उपायहरु अपनाएको क्षेत्र, • चित्रपत्ती, नामपत्ती • तरकारी, फलफूल, खाद्यान्नको सुरक्षाका उपायहरुको बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • स्थानीय फलफूल खेतीको सुरक्षा कसरी गर्न सकिन्छ? • तरकारी बालीको सुरक्षा गर्न के गर्नुपर्छ	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, ● रोग तथा किरा वा अन्य प्रकारका समस्या र सुरक्षाका उपाय लेखिएका शब्दपत्ती, कार्डपत्ती, आदिबाट खेल खेलाउने, ● तरकारीको सुरक्षाका सन्दर्भमा स्थानीयस्तरमा अपनाएका सुरक्षाका उपायहरुको अवलोकन गराउने, ● तरकारीको सुरक्षाका सन्दर्भमा गाउँ घरमा अपनाएका उपायहरुको बारेमा छलफल गर्ने गराउने, ● तरकारीको सुरक्षाका उपाय लेखिएका चित्र/तस्विर/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले तरकारीको सुरक्षाका उपायहरुको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● तरकारीको सुरक्षाका उपायहरु सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो तथा भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, ● रोग तथा किरा वा अन्य प्रकारका समस्या र सुरक्षाका उपाय लेखिएका शब्दपत्ती, कार्डपत्ती, आदिबाट खेल खेलाउने, ● खाद्यान्न बालीको सुरक्षाका सन्दर्भमा स्थानीयस्तरमा		● खाद्यान्न बालीको सुरक्षा गर्न के के उपायहरु अपनाउनु पर्छ ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				अपनाएका सुरक्षाका उपायहरुको अवलोकन गराउने, ● खाद्यान्न बालीको सुरक्षाका सन्दर्भमा गाउँ घरमा अपनाएका उपायहरुको बारेमा छलफल गर्ने गराउने, ● खाद्यान्न बालीको सुरक्षाका उपाय लेखिएका चित्र/तस्विर/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले खाद्यान्न बालीको सुरक्षाका उपायहरुको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● खाद्यान्न बालीको सुरक्षाका उपायहरु सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो तथा भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, ● रोग तथा किरा वा अन्य प्रकारका समस्या र सुरक्षाका उपाय लेखिएका शब्दपत्ती, कार्डपत्ती, आदिबाट खेल खेलाउने,			
६. पेसा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	स्थानीय व्यवसाय स्थानीय प्रविधि	● स्थानीय व्यवसायको परिचय दिन र पहिचान गर्न, ● स्थानीय प्रविधिको परिचय दिन र पहिचान गर्न,	● स्थानीय व्यवसायको पहिचान ● स्थानीय प्रविधिको पहिचान	● स्थानीय स्तरमा सञ्चालित व्यवसायहरुको अवलोकन गराउने, ● स्थानीय व्यवसायको चित्र/पोष्टर/चार्ट देखाउँदै काम चिनाउने, छलफल गर्ने/गराउने, ● स्थानीय व्यवसायहरु सोधेर रातोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, छलफल गराउने,	● फरक फरक व्यवसाय/सीप/प्रविधिको चित्र/पोष्टर/चार्ट, ● स्थानीय स्तरमा सञ्चालन भइरहेका व्यवसायहरू/सीप/प्रविधि ● चित्रपत्ती, नामपत्ती	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• स्थानीय व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति र कामको छुट्टाछुट्टै शब्दपत्ती/कार्डपत्ती/नामपत्ती बनाएर जोडा मिलाउने खेल खेलाउने, • स्थानीय व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरू तथा व्यवसायहरुको बारेमा सम्बन्धित व्यक्तिहरूसँग सोधखोज छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय व्यवसायको बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय स्तरमा प्रयोग भएका सीपहरुको अवलोकन गराउने, • स्थानीय सीप तथा प्रविधिको चित्र/पोष्टर/चार्ट देखाउँदै काम चिनाउने, छलफल गर्ने/गराउने, • स्थानीय प्रविधिको प्रयोगकर्तासँग सोधेर रातोपाटी/कालोपाटीमा टिपोट गर्ने, छलफल गराउने, • स्थानीय सीप/प्रविधिमा संलग्न व्यक्ति र कामको छुट्टाछुट्टै शब्दपत्ती/कार्डपत्ती/नामपत्ती बनाएर जोडा मिलाउने खेल खेलाउने, • स्थानीय प्रविधि/सीप प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरू तथा सीप र प्रविधिको बारेमा सम्बन्धित	• स्थानीय व्यवसायी, प्राविधिक व्यक्तिहरु, • विभिन्न व्यवसाय तथा सीप र प्रविधिसँग सम्बन्धित अडियो/भिडियो	प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • तिम्रो समुदायमा कुन कुन पेसा गर्ने मानिसहरु रहेका छन् ? • तिम्रो गाउँमा कुखुरापालन र पशुपालन गर्ने मानिसहरु छ कि छैनन् ? • धान कुट्ने पुरोनो प्रविधि के हो ? • ढिकीमा के कुटिन्छ? • खेत जोत्न के प्रयोग गरिन्छ ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				व्यक्तिहरूसँग सोधखोज छलफल गर्ने/गराउने, ● स्थानीय प्रविधि/सीप सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने,			
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	जडिबुटी तथा बोटविरुवा जलस्रोतको महत्व वन्यजन्तुका महत्व	● स्थानीय जडीबुटी तथा बोटविरुवाको महत्व बताउन, ● जलस्रोतको महत्व बताउन, ● वन्यजन्तुको महत्व बताउन ।	● स्थानीय जडिबुटी तथा बोटविरुवको महत्व, ● जलस्रोतको महत्व, ● वन्यजन्तुका महत्व ।	● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो स्थानीय जडीबुटी तथा बोटविरुवाको महत्व सोधी टिपोट गर्दैजाने, ● स्थानीय जडीबुटी तथा बोटविरुवाको महत्वको सूची वा चार्टद्वारा छलफल गराउने, ● जडिबुटी तथा बोटविरुवाको महत्वको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गराउने, ● स्थानीय जडिबुटी तथा बोटविरुवाको महत्वका बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जडीबुटी तथा बोटविरुको महत्वको सूची तयार गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो जलस्रोतको महत्व सोधी टिपोट गर्ने, ● जलस्रोतको महत्वको सूची वा चार्टद्वारा छलफल गराउने,	● विभिन्न प्रकारका जडिबुटी तथा बोटविरुवाहरूको नमूना, ● विद्यालय वरपरको जडिबुटीहरू तथा पानीका स्रोतहरू भएको स्थान, ● विभिन्न जडिबुटीहरू तथा बोटविरुवको महत्व लेखिएको चार्ट/पोष्टर चित्रपत्ती/नामपत्ती, ● विभिन्न जडिबुटी तथा बोटविरुवा र जलस्रोतको महत्वका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो, ● वन्यजन्तुको महत्व दर्शाउने चार्ट/पोष्टर, ● वन्यजन्तुको महत्वका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो,	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● स्थानीय जडीबुटी तथा बोटविरुवाको महत्व बताऊ । ● जलस्रोतको महत्व बताऊ । ● वन्यजन्तुको फाइदा लेख । ● स्थानीय जडीबुटी तथा बोट विरुवा, जलस्रोत र वनयजन्तुको महत्वका सम्बन्धमा जोडामिलाउने,	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• जलस्रोतको महत्व दर्शाउने चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गराउने, • जलस्रोतको महत्वको बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, • जलस्रोतको महत्वको सूची तयार गर्न लगाउने, • विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो वन्यजन्तुको महत्व सोधी टिपोट गर्ने, • वन्यजन्तुको महत्वको सूची वा चार्टद्वारा छलफल गराउने, • वन्यजन्तुको महत्व दर्शाउने चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने/गराउने, • वन्यजन्तुको महत्वको बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, • वन्यजन्तुको महत्वको सूची तयार गर्न लगाउने ।		खालीठाउँ भर्ने, ठीक बेठीक छुट्याउने जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
८. ग्रामीण विकास, प्रदूषण तथा सरसफाइ	नियमको पालना पौष्टिक आहार सन्तुलित भोजन	• गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियम बताउन, • गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमको पालना गर्न, • पौष्टिक आहारको सामान्य परिचय र आवश्यकता बताउन, • सन्तुलित भोजनको सामान्य परिचय र महत्व बताउन,	• गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमहरु, • पौष्टिक आहारको आवश्यकता, • सन्तुलित भोजनको महत्व,	• गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमहरुका बारेमा विद्यार्थीलाई सोधेर छलफल गर्ने गराउने, • गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमका बारेमा तयार पारिएको चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने,	• गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमको चित्र/तस्विर/पोष्टर, • गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमका विषयमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमाका बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, • गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमको बारेमा सूची तयार पार्न लगाउने, • पौष्टिक आहारको आवश्यकता सोधी टिपोट गर्ने, • पौष्टिक आहारको आवश्यकता सम्बन्धमा तयार पारिएको चार्ट/पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने, गराउने, • पोष्टिक आहारको आवश्यकताको बारेमा तयार पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, • पौष्टिक आहारको आवश्यकता बारेमा सूची तयार पार्न लगाउने, • सन्तुलित भोजनको परिचय सहित महत्व सोधी टिपोट गर्ने, • सन्तुलित भोजन र यसको महत्वको सम्बन्धमाम तयार पारिएको चार्ट/पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने, गराउने, • सन्तुलित भोजन र यसको महत्वको बारेमा तयार	• गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियमहरुको चार्ट वा सूची, • स्थानीय स्तरमा पौष्टिक आहार तथा सन्तुलित भोजन तयार गर्न प्रयोग गरिने सामग्रीको नमुना, • पौष्टिक आहार तथा पौष्टिक आहारको आवश्यकताको चित्र/तस्विर/पोष्टर, • सन्तुलित भोजन तथा यसको महत्वको चित्र/तस्विर/पोष्टर, • पौष्टिक आहार र सन्तुलित भोजनको विषयमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो।	प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने कुनै ३ ओटा नियम भन। • पौष्टिक आहार भनेको के हो ? • पौष्टिक आहारको कुनै २ ओटा आवश्यकता बताऊ। • सन्तुलित भोजन भनेको के हो ? • सन्तुलित भोजनको महत्व बताऊ। • पौष्टिक आहारको चित्र कोर। • सन्तुलित भोजनको चित्र बनाऊ। • फोहोरका स्रोतहरूको चित्र बनाऊ। • विकासका पूर्वाधारहरूको सूची तयार पार। • सहरमा भएका विकासका पूर्वाधारहरूको चित्र बनाऊ। • गाउँ वा सहरमा पालना गर्नुपर्ने नियम, पौष्टिक आहारको परिचय र आवश्यकता, सन्तुलित	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				पारिएका अडियो सुनाउने र भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने गराउने, ● सन्तुलित भोजनको महत्वको सूची तयार पार्न लगाउने,		भोजनको परिचय र महत्व सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठीक बेठीक छुट्याउने जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
९. बाल/पोषण मैत्री स्थानीय शासन	बालमैत्री वातारण पोषणमैत्री वातावरण	● आफ्नो घर परिवारमा बालबालिकालाई अनुकूल वातावरण बताउन, ● आफ्नो घर परिवारमा बालबालिकालाई अनुकूल वातावरण उपयोग गर्न, ● आफ्नो विद्यालयमा बालबालिकाका लागि अनुकुल/उपयुक्त वातावरण बताउन, ● आफ्नो विद्यालयमा बालबालिकाका लागि उपयुक्त वातावरण उपयोग गर्न,	● घर तथा परिवारमा बालबालकिका लागि बाल/पोषण मैत्री वातावरण ● विद्यालयमा बालबालिकाका लागि बाल/पोषण मैत्री वातावरण	● बालबालिकालाई आफ्नो घर परिवारमा उपयुक्त/ बाल/पोषण मैत्री वातावरण भए नभएको सोधखोज गरी टिपोट गर्ने, ● बालबालिकाले घर परिवारका सदस्य, शिक्षक तथा अन्य साथीहरूबाट कस्तो व्यवहार चाहन्छन् ? सोधखोज गरी छलफल गर्ने गराउने, ● बालबालिकाका लागि उपयुक्त/ बाल/पोषण मैत्री वातावरण झल्काउने पोष्टर/चित्र/तस्विर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● बालबालिकाका लागि घर परिवारमा बालमैत्री वातावरण सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, ● विद्यार्थीलाई घर परिवारबाट प्राप्त बालमैत्री वातावरणको सूची तयार गर्न लगाउने, ● बालबालिकालाई आफ्नो विद्यालयमा उपयुक्त	● घर तथा विद्यालयमा बालमैत्री वातावरण झल्काउने चित्र/तस्विर/पोष्टर ● घर तथा विद्यालयमा बालमैत्री वातावरणका शब्दपत्ती/नामपत्ती ● घर तथा विद्यालयमा बालमैत्री वातावरणको सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● घर तथा परिवारमा बालमैत्री वातावरण छ कि छैन? ● घर तथा परिवारमा तिमीलाई के कस्तो बालमैत्री वातावरण छ? ● घर तथा परिवारबाट कस्तो व्यवहार चाहन्छौ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				बाल/पोषण मैत्री वातावरण भए नभएको सोधखोज गरी टिपोट गर्ने, ● बालबालिकाले विद्यालय शिक्षकबाट कस्तो व्यवहार चाहन्छन् ? सोधखोज गरी छलफल गर्ने गराउने, ● बालबालिकाका लागि उपयुक्त बाल/ पोषणमैत्री वातावरण झल्काउने पोष्टर/चित्र/तस्विर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● बालबालिकाका लागि घर परिवारमा बाल/पोषणमैत्री वातावरण सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, ● विद्यार्थीलाई विद्यालयबाट प्राप्त बाल/पोषणमैत्री वातावरणको सूची तयार गर्न लगाउने ।		● विद्यालयमा बालमैत्री वातावरण छ कि छैन ? ● विद्यालयमा तिमीले पाएको बालमैत्री वातावरणको सूची तयार पार । ● घर परिवारमा बालमैत्री बातावरण झल्काउने एउटा चित्र तयार पार । ● विद्यालयमा बालमैत्री वातावरण झल्काउने एउटा चित्र बनाऊ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना र सञ्चारका साधनहरूको उपयोग	● स्थानीय स्तरमा रेडियोको उपयोगिता बताउन, ● स्थानीय स्तरमा मोबाइलको उपयोगिता बताउन, ● स्थानीय स्तरमा टेलिभिजनको उपयोगिता बताउन,	● रेडियोको उपयोगिता, ● मोबाइलको उपयोगिता, ● टेलिभिजनको उपयोगिता,	● विद्यार्थीलाई रेडियो/मोबाइल/टिभीको उपयोगिता सोधी टिपोट गर्ने, ● विद्यार्थीलाई रेडियो/मोबाइल/टिभीको उपयोगिताको सूची देखाउँदै छलफल गर्ने, गराउने, ● विद्यार्थीलाई रेडियो/मोबाइल/टिभीको उपयोगिता सम्बन्धमा समूहमा छलफल गराई	● रेडियो, मोबाइल र टिभीको नमूना ● रेडियो, मोबाइल र टिभीको उपयोगिताको सूची, ● रेडियो, मोबाइल, टिभीको उपयोगिता सम्बन्धमाम तयार पारिएको अडियो/भिडियो	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्विर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक)	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				आएको निष्कर्ष सहित पृष्ठपोषण दिने, ● विद्यार्थीलाई रेडियो/मोबाइल/टिभीको उपयोगिता सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने र उपयोगिताको सूची बनाउन लगाउने, ● रेडियो, मोबाइल, टिभीको चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट खेल खेलाउने,		अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● रेडियोको उपयोगिता बताऊ । ● मोबाइलको उपयोगिताको सूची तयार पार । ● टिभीको उपयोगिता लेख । ● रेडियो, मोबाइल, टिभीको उपयोगिता सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खाली ठाउँ भर्ने, ठीक बेठीक छुट्याउने जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
११. पर्यटन प्रवर्द्धन	हाम्रा पर्यटकीय स्थलहरू	● आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउन	● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरू	● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको अवलोकन र छलफल गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, ● बालबालिकालाई आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरू सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपेर समूहमा छलफल गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको चित्र बनाउन अभ्यास गराउने,	● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र/पोष्टर, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरू, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरुको चित्रपत्ती/नामपत्ती ● पालिकाको नक्शा ● पालिका भित्रको पर्यटकीय स्थलहरूका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• गाउँपालिका भित्रका पर्यटीकीय स्थल/विशेषताको चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट खेल खेलाउने, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलका बारेमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने,		उदाहरण • तिम्रो पालिकामा कुन कुन स्थान/ठाउँ हेर्न लायक/राम्रा छन् ? • तिम्रो पालिकाको कुन स्थान/ठाउँ हेर्न बढी मानिस आउँछन् ? • तिम्रो पालिका भित्र कुन कुन छहरा, छाँगा, हिमाल, पहाड, मठ मन्दिर, आदि छन् ? • तिम्रो पालिका भित्र रहेका रमाइला ठाउँ/स्थान हेर्न कहाँ कहाँबाट मानिसहरू आउने गर्छन् ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

८. स्थानीय पाठ्यक्रमको अङ्कभार र मूल्याङ्कन प्रकिया

क) अङकभार र मूल्याङन प्रकिया

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	अङ्कभार
१	सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयारी तथा प्रविधि उपयोग सहितको प्रस्तुति	२४
२	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	१६
३	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगालिक,वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखिकरण	८
४	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	८
५	मौखिक परीक्षा	८
६	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	८
७	शिष्टाचार,अनुशासन,सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सो को अभिलेख	२०
८	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	८
	जम्मा	१००

९. सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरू:

सम्बन्धित विषय क्षेत्रमा प्रयोग हुने शिक्षण विधि तथा प्रविधि चयन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने केही महत्त्वपूर्ण पक्षहरू यहाँ उल्लेख गरिएका छन् :

१. सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धिहरू : पाठ्यक्रममा उल्लिखित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू अनुसारका सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्छ ।

२. विषयवस्तुको स्वरूप : विषयवस्तुको स्वरूप अनुसार शिक्षण सिकाइका रणनीति, विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्नुपर्दछ।

३. बाल मनोविज्ञान : सिकारुको इच्छा, रुचि, क्षमता तथा योग्यता, प्रवृत्ति, पूर्वज्ञान आदिलाई ध्यान दिई शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्दछ । त्यस्ता विधिले विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्न सक्नुपर्छ ।

४. स्रोत साधनहरूको उपलब्धता : शिक्षण विधि तथा रणनीति आर्थिक, मानवीय, भौतिक आदि दृष्टिले उपयुक्त र स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग हुन सक्ने हुनुपर्छ ।

५. विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थिति : शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोट गर्दा विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थितिसँग मेल खाने हुनुपर्दछ ।

६. समय र विद्यार्थी सङ्ख्या : उपलब्ध समय र विद्यार्थी सङ्ख्याले पनि शिक्षण विधि तथा रणनीति छनौटमा प्रभाव पार्दछ ।

१०. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप देहायका विविधता युक्त विधि तथा रणनीतिहरूको उपयोग गरी सञ्चालन गर्नुपर्दछ :

१.कथाकथन एवम् गीत: यस विधिमा विषयवस्तुलाई कथाको रूपमा प्रस्तुती तथा अवधारणालाई गीतका माध्यमबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

२.आगमन विधि: यसमा सूचनाहरूको सङ्कलन, अवलोकन, विश्लेषण, अनुमान, पुष्टि तथा निष्कर्षको प्रक्रिया प्रयोग गरिन्छ ।

३.भूमिका निर्वाह/अभिनय : यसमा सन्दर्भ र भूमिकाको बारेमा छलफल तथा निर्धारण, भूमिका बहन, छलफल र निष्कर्ष निकाल्ने कार्य गरिन्छ ।

४. निर्माणात्मक कक्षा: यस विधिमा मष्तिस्क मन्थन, पाठसम्बन्धी पूर्वज्ञानको पहिचान, अन्तरक्रियात्मक कार्य (जस्तै : वैयक्तिक चिन्तन, समूहकार्य, प्रश्नोत्तर), आवश्यकता अनुसार टेवा प्रदान र विचार आदानप्रदान गरी निष्कर्ष निकालिन्छ ।

५. सहयोगात्मक कक्षा: यसमा सामान्यतया समूह विभाजन, समस्या र विषयवस्तु प्रस्तुति, समूहमा छलफल र निष्कर्ष वा समाधान निकालिन्छ ।

६. परियोजना कार्य: विद्यार्थीको उमेर र स्तर अनुसारका विभिन्न परियोजना कार्य दिई विद्यार्थीले आफैं खोज्ने तथा गरेर

सिक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

७. **छलफल र प्रश्नोत्तर**: यसमा शिक्षक विद्यार्थी, विद्यार्थी शिक्षक, विद्यार्थी विद्यार्थी बीचमा प्रश्न र उत्तर गर्न सकिन्छ । प्रश्नहरूले स्मरणको प्रत्याह्वान भन्दा पनि विद्यार्थीलाई सोच्न, कारण खोज्न, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक सोचाइलाई प्रोत्साहन गर्न सक्नुपर्छ । त्यसै गरी प्रश्नोत्तर र छलफलमा कक्षामा सबैका अगाडि प्रश्न सोध्ने, एकछिन पर्खने, कुनै पनि विद्यार्थीलाई तोकेर उत्तर दिन लगाउने, उत्तर राम्रोसँग सुन्न र अन्तमा छलफल र मूल्याङ्कन गर्ने प्रक्रिया प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

८. **अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज**: यसमा समस्या वा प्रश्नको प्रस्तुति, गर्नुपर्ने र खोज कार्य र तरिकाको बारेमा छलफल गरी विद्यार्थीहरूद्वारा खोज गरी निष्कर्ष प्रस्तुति र पृष्ठपोषण दिइन्छ ।

९. **प्रविधियुक्त कक्षा:** मोबाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, मोबाइल, रेडियो आदिको उपयोग गरी धारणाहरूको दृश्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

१०. **सिर्जनात्मक कार्य**: यसमा चित्र निर्माण, रङ भर्ने, कागज काट्ने र पट्याउने, सम्बन्ध स्थापना जस्ता कार्यहरूद्वारा सिकाइ गर्न सकिन्छ ।

११. **समस्या समाधान विधि**: यस विधिमा समस्यालाई बुझ्ने, योजना निर्माण, योजना कार्यान्वयन, पछाडि फर्केर हेर्ने र परिणामलाई जाँच्ने प्रक्रियाद्वारा समस्या समाधान गरिन्छ ।

१२. **खेल विधि:** यसमा विषयवस्तुलाई खेलका माध्यमबाट प्रस्तुत गरी अभ्यास गराइन्छ ।

१३. **प्रयोगात्मक विधि**: यसमा कक्षाकोठा भित्र र बाहिर प्रयोगात्मक कार्यका माध्यमबाट सिकाइ कार्य गराइन्छ ।

१४. **भ्रमण**: विभिन्न स्थानको भ्रमण गराई त्यहाँका अनुभव र सिकेको कुरा छलफल तथा प्रत्यावर्तन गराइन्छ।

१५. **प्रदर्शन विधि:** विषयवस्तुसँग सम्बन्धित तस्बिर वा अन्य दृश्य सामग्री तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरिन्छ ।

१६. **स्वाध्ययन तथा छलफल**: विभिन्न किसिमका सामग्रीका अध्ययनको माध्यमबाट सिकाइ गर्दा सामग्री छनोट, अध्ययन र धारणा वा विचार निर्माण गरिन्छ र यसलाई आवश्यकतानुसार विद्यार्थी बिच छलफल गराउन सकिन्छ ।

१७. **अन्तरक्रिया**: यसमा छलफलको योजना र तयारी, बृहत् समूहमा छलफल सञ्चालन वा समूह विभाजन, कार्यसूची बाँडफाँड तथा कार्य सञ्चालन, प्रस्तुतीकरण, तुलना, विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन र निष्कर्ष निकालिन्छ ।

१८. **विद्यार्थीर्हहरूमा व्यवहार कुशल सिपहरूको प्रयोग**: जस्तै सहयोगी सिपहरू, वैयक्तिक सिपहरू, समालोचनात्मक तथा सिर्जनात्मक सोचाइ सिपहरू, नवप्रवर्तन र व्यवसायिक सिपहरूको विकासलाई प्राथमिकतामा राखी विभिन्न क्रियाकलापहरू निर्माण गरिनुपर्छ ।

११. शिक्षण सिकाइका क्रममा विद्यार्थीको नियमित मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरू निम्नअनुसार छन्:

१. **कक्षा सहभागिता:** नियमित रूपमा कक्षामा नआउँदा शिक्षण सिकाइकार्य कमजोर हुने भएकाले नियमित रूपमा हाजिरी र कक्षामा सहभगितामा पनि ध्यान दिनुपर्छ । विद्यार्थीको कक्षाकार्यमा सहभागिताको परीक्षण गर्ने विभिन्न साधनहरू तयार गरी विद्यार्थीको उपलब्धि र सक्षमताको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

२. **लिखित तथा मौौखिक कार्य**: अध्ययन अध्यापनका क्रममा कुराकानी तथा छलफल लगायत लिखित तथा मौखिक प्रश्नहरू गरेर पनि सिकाइ अवस्थाका बारेमा जानकारी लिन सकिन्छ । सबै कक्षामा छोटा छोटा कक्षा परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू औपचारिक किसिमका र लामा नभई अनौपचारिक स्वरूपका छोटा हुनु उपयुक्त हुन्छ । विषयवस्तुको स्वरूप तथा परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धिलाई विचार गरेर लिखित वा मौखिक प्रतिक्रिया प्राप्त हुने परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यस्तै, कक्षामा गर्न दिएका कार्य नियमित रूपमा सक्रियतापूर्वक गरे नगरेका, यदि गरेको भए सही रूपमा गरे वा नगरेको हेरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । विद्यार्थीले सही रूपमा कक्षाकार्य नगरेको भए आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुपर्दछ । कक्षामा गर्न नसकिएका कार्यहरू र थप अभ्यास गर्न केही गृहकार्य पनि दिन सकिन्छ । गृहकार्य गराइको मूल्याङ्कन गरी थप पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

३. **परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य**: विद्यार्थीको क्षमता, स्तर र पाठ्यवस्तुसँग मिल्दा परियोजनाकार्य गर्न दिनुपर्छ । यसमा चरणबद्ध र व्यवस्थित रूपमा पूरा कार्य गरे वा नगरेको अवलोकन तथा अध्ययन गरी आवश्यक भए थप सुझाव दिनुपर्दछ ।

४. **अवलोकन** : सिकेका कुरा व्यवहारमा प्रयोग गरे वा नगरेको, कार्यसम्पादन गर्न सके वा नसकेको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

५. **विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शन**: विद्यार्थीले गरेका कार्यहरूको प्रदर्शन गराई उनीहरूको कार्यको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा सिर्जनात्मक कार्य (कविता निबन्ध, कथा लेखन, चित्र बनाउने आदि)को प्रदर्शन पनि गराउन सकिन्छ ।

६. **घटनावृत्त अभिलेख :** विद्यार्थीले कुनै घटनामा प्रदर्शन गरेका व्यवहार तथा कार्यको विवरण सङ्कलन तथा व्याख्या गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

७. **छोटा परीक्षाः** कुनै विषयवस्तुको सिकाइपश्चात् विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार लिखित तथा मौखिक परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्छ । यस्तो अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गरिने परीक्षाले विद्यार्थीहरूलाई परीक्षाको त्रासबाट मुक्त गर्न सहयोग पुग्नाका साथै सहज ढङ्गबाट सिकाइ मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

८. **स्वपाठ र सहपाठी मूल्याङ्कनः** विद्यार्थीले आफूले के कति सिक्न सके भनी सिकाइसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्य सम्पादन लगायत अन्य माध्यमबाट सिकाइ अवस्थाको मूल्याङ्कन गरी स्वःपृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइ सुधारको अवसर सिर्जना गर्न सकिन्छ । विद्यार्थीले आफ्नो सिकाइ तथा कार्यबाट अनुभव तथा सिकाइको प्रत्यावर्तन गर्ने विभिन्न नमुनाहरूमा विद्यार्थीलाई प्रत्यावर्तन लेख्न लगाई त्यसका आधारमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । त्यसैगरी कक्षामा सहपाठीहरूले एकअर्काका कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने, सँगै बसेर गरिएका कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्न सकिन्छ ।

९. **अभिभावकको प्रतिक्रियाः** विद्यार्थीले कार्यसम्पादन, व्यवहारमा भएको परिवर्तन र विशिष्ट तथा समग्र सिकाइका बारेमा अभिभावकको राय तथा प्रतिक्रियाबाट पनि विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा शिक्षक र अभिभावक छलफल गर्ने वाशिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीबिच छलफल गरेर विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ भने शिक्षकले पनि यसबाट शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधारका लागि आधार पनि प्राप्त हुन सक्छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने उल्लिखित कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखिकरण गरिनुपर्दछ । कक्षाकार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कतिमात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमी कमजोरी रहेका छन् र ती कमी कमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

१२. विद्यार्थी मूल्याङ्कनको आवश्यक व्यवस्थाः

विद्यार्थी मूल्याङ्कनका सम्बन्धमा स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा (१–३) ले पोर्टफोलियोको आधारमा सिकाइ उपलब्धि संख्याका आधारमा अंकन गर्दै (**सिकाइका लागि सिकाइको मूल्याङ्कन**) जम्मा पूर्णाङ्क १०० मा कायम गर्ने हुने व्यवस्था गरिएको छ । विषय क्षेत्रको प्रकृति तथा सिकाइ उपलब्धिका आधारमा सहजीकरण तथा आन्तरिक मूल्ययांकनका लागि कार्य घण्टाको व्यवस्था गरिएको छ । प्रयोगात्मक कार्य घण्टाका लागि तोकिएको अवधिलाई विद्यार्थीहरूको गरेर सिक्ने र व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउन अभ्यास गराउन उपयोग गर्नुपर्नेछ । यसरी तोकिएका प्रयोगात्मक कार्य घण्टालाई तोकिएका क्षेत्रका प्रयोगात्मक पक्षहरूको पहिचान गरी उपयोग गर्ने र (सम्भावना भएका अवस्थामा) सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोगमा विद्यार्थीहरूलाई अभ्यस्त गराउने गरी सम्वन्धित क्षेत्रको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरूले गर्ने सिकाइको तथ्याङ्कहरू, प्रतिक्रियाहरू, प्रतिवेदनहरू, प्रस्तुतीहरू सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्नेछ ।

सन्दर्भ सामागीहरू

कानुनी किताव व्यवस्था समिति(२०७२), नेपालको संविधान,बबरमल, काठमाण्डौः नेपाल सरकार

कानुनी किताव व्यवस्था समिति(२०७४), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन ,बबरमल, काठमाण्डौ

पाविके (२०६२), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ (कक्षा १–३), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाविके (२०६३), राष्टिय पाठ्यक्रम प्रारुप , २०६३ , सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाविके (२०६५), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६५, (कक्षा ४–५) सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाविके (२०६९), आधारभुत तह पाठ्यक्रम, २०६९, (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाविके (२०७१), स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७१ , (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाविके (२०७६), राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ , (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाविके (२०७६), स्थानीय पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६, सानोठिमी भक्तपुर

विभिन्न स्थानीय पाठ्यकमका नमूनाहरु

अनुसूची १

स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा

१. स्थानीय पाठ्यक्रमको शीर्षकः **हाम्रो सिलीचोङ**
२. पाठ्यक्रमको प्रकृतिः सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक
३. तहः आधारभूत तह (कक्षा १–८)
४. साप्ताहिक कार्य घण्टा : क) कक्षा (१-३) मा ५ कार्य घण्टा
५. जम्मा कार्य घण्टा : क) कक्षा (१-३) मा वार्षिक १६० घण्टा

अनुसूची २

प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन फाराम

विषयको नाम : .... कक्षाः............ सेक्सन...........

क्र. सं.	विद्यार्थीको नाम	मूल्याङ्कनका क्षेत्र								जम्मा
		प्रतिवेदन तथा प्रविधि सहितको प्रस्तुति	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगालिक, वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखिकरण	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	मौखिक परीक्षा	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	शिष्टाचार,अनुशासन, सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सोको अभिलेख	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	
		२४	८	८	८	८	८	२०	८	१००
१										
२										
३										
४										
५										
६										
७										
८										
९										
१०										

शिक्षकको नाम : **प्रअको नाम :**
दस्तखतः **दस्तखतः**

मिति

स्थानीय पाठयक्रम कक्षा (४-५)

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा आवश्यकताको आधारमा निम्नानुसार विषयवस्तुलाई समेटिएको छ ।

१. तहगत सक्षमता

आधारभूत तह कक्षा (४–५) को अन्तमा विद्यार्थीहरूमा निम्न लिखित सक्षमताहरू विकास भएका हुने छन् :

१. सिलीचोङ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको परिचयात्मक प्रस्तुति,
२. जाति,भाषा, धर्म र संस्कृतिको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरूको पहिचान,
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चाल चलनको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन,
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्याहरूको पहिचान र समाधानका उपायहरू,
५. कृषि व्यवसायको पहिचान तथा आवश्यक ज्ञान र सिपको व्यवहारमा प्रयोग,
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन,
७. प्राकृतिक सम्पदा र वातावरणको पहिचान, सदुपयोग, संरक्षण र संवर्द्धन तथा विपद् व्यवस्थापन,
८. ग्रामीण विकास तथा स्वस्थ जीवनको ज्ञान र व्यवहारमा प्रयोग,
९. स्थानीय स्तरमा क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाहरूको पहिचान र योगदान,
१० बाल/ पोषणमैत्री स्थानीय शासनको पहिचान र घर, परिवार, विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग,
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता, प्रयोग र यसले पारेको प्रभाव,
१२. पर्यटन स्थलको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन ।

२. विषय क्षेत्र र क्रम

यस पाठ्यक्रमका लागि निर्दिष्ट गरिएका विषय क्षेत्रहरू र तिनीहरूको क्रम देहाय अनुसार रहनेछन् :

१ .गाउँपालिकाको परिचय,
२ .जाति,भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू,
३ .चाडपर्व, रीतिरिवाज तथा चालचलन,
४ .सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधानहरू,
५ .कृषि व्यवसाय,
६ .पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन,
७ .प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन,
८ .ग्रामीण विकास, प्रदूषण तथा सरसफाइ,
९ .सामाजिक संघसंस्थाहरू,
१० .बाल/ पोषणमैत्री स्थानीय शासन,
११ .सूचना तथा सञ्चार प्रविधि,
१२ .पर्यटन प्रवर्द्धन ।

३. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

क्षेत्र	कक्षा ४	कक्षा ५
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	गाउँपालिकाको नाम, वडाको संख्या, भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी, गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम	वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा
२. जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	आफ्नो समुदायमा रहेका जाति, भाषा, खेम्पालुङ, देवस्थल, गुम्बाहरु	जाति,आफ्नो स्थानीय भाषा तथा धर्मको तुलनात्मक अध्ययन
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	गाउँपालिका भित्र मनाइने मुख्य मुख्य जातिगत चाडपर्व तथा मनाउने समय	गाउँपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	समभाव र सहयोगी भावना विकास, दुर्व्यसनमा लागेको व्यक्तिले देखाउने व्यहार	स्व-अनुशासन, सन्तुलित भोजन, दुर्व्यसनले मानव स्वस्थ्यामा पार्ने असर,
५. कृषि व्यवसाय	तरकारी र फलफूलको बेर्ना उमार्ने, सार्ने, रोगबाट जोगाउने र सुरक्षित भण्डारण	स्थानीय औषधिको उपयोगबाट हिउँदे/वर्षे तथा बेमौसमी तरकारी र फलफूलमा लाग्ने रोग र नियन्त्रणका उपाय
६. पेसा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरू	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरू
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	स्थानीय वनको प्रकार, जडिबुटी र जलस्रोतको घरायसी प्रयोग, गाउँपालिकामा पाइने वन्यजन्तु तथा तिनको संरक्षणका उपायहरू	स्थानीय वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीको प्रयोगका तरिका र संरक्षणका उपायहरू, स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको उपयोगको अवस्था
८.ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	स्थानीय स्तरमा हुने प्रदुषणका किसिमहरू तथा स्रोतहरू	स्थानीय स्तरमा ग्रामिण विकासमा वातावरणले पारेको प्रभाव
९.सामाजिक संघसंस्थाहरू	वडामा रहेका सामाजिक संघसंस्थाहरूको नाम र प्रदान गर्ने सेवा	गाउँपालिका भित्र रहेका सामाजिक संघसंस्थाहरुको पहिचान, कार्य तथा भूमिका
१०. बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासन	बाल अधिकार, पोषणको परिचय	बाल अधिकारका क्षेत्रहरू, पोषणको महत्व
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका फाइदा
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन	गाउंपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको गतिविधिहरू	गाउंपालिका भित्र रहेका मुख्य पर्यटकस्थलहरूबाट हुने फाइदा

४. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वियन पश्चात आधारभूत तह कक्षा (४–५) मा अध्ययनरत बालबालिकामा माथि उल्लिेखित क्षेत्र र क्रम अनुसार देहाय अनुसारको सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल हुनेछ ।

१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
४	गाउँपालिकाको नाम वडाको सङ्ख्या, भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी, गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम भन्न र लेख्न,
५	वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका वारेमा लेख्न र बताउन ।

२. धर्म, संस्कृति, र प्रेरक व्यक्तित्वहरूको पहिचान संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
४	आफ्नो समुदायमा परम्परा देखि निमार्ण भएका खेम्पालुङ, देवस्थल, गुम्बाहरुको पहिचान गर्न,
५	आफ्नो स्थानीय भाषा, धर्म, रहनसहन, प्रचलनको तुलनात्मक अध्ययन गर्न ।

३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलनको पहिचान,संरक्षण र संबर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
४	गाउँपालिकाभित्र मनाइने मुख्य मुख्य जातिगत चाडपर्व र मनाउने समय बताउन,
५	गाउँपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरूको वर्णन गर्न ।

४.सामाजिक मूल्य,मान्यता तथा समस्या र समाधान

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
४	समभाव र सहयोगी भावनाको विकास गर्न, दुर्व्यसनमा लागेको व्यक्तिले देखाउने व्यवहारमा परिचित हुन

५	स्व:अनुशासन, सन्तुलित भोजन, दुर्व्यसनले मानव स्वास्थ्यमा पार्ने असर बताउन ।

५. कृषि व्यवसाय

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	तरकारी र फलफूलका बेर्ना उमार्ने, सार्ने, रोगबाट जोगाउने र सुरक्षित भण्डारण गर्ने तरिका बताउन,

५	स्थानीय औषधिको उपयोगबाट हिउँदे, वर्षे तथा बेमौसमी तरकारी र फलफूलमा लाग्ने रोग र नियन्त्रणको उपायहरू बताउन ।

६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरूको सूची तयार पार्न,

५	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरूको सूची बनाउन ।

७. प्राकृतिक सम्पदा ताथ वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	स्थानीय बनको प्रकार, जडिबुटी र जलस्रोतको घरायसी प्रयोगर गाउँपालिकाभित्र पाइने वन्यजन्तुहरू तथा तिनको संरक्षणका उपायहरू बताउन,

५	स्थानीय वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीको प्रयोगका तरिका तथा संरक्षणका उपायहरू बताउन र स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको उपयोगको अवस्था वर्णन गर्न ।

८.ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	स्थानीय स्तरमा हुने प्रदुषणका किसिमहरु तथा स्रोतहरुको पहिचान गर्न,

५	स्थानीय स्तरको विकासमा वातावरणले पारेका प्रभावहरु पहिचान गर्न ।

९.सामाजिक संघ संस्थाहरू

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	वडामा रहेको सामाजिक संघसंस्थाहरुको नाम र ती संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवा बताउन,

५	गाउँपालिकाभित्र रहेका सामाजिक संघसंस्थाहरूको पहिचान, कार्य तथा भूमिका बताउन ।

१०. बालमैत्री स्थानीय शासन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	बाल अधिकार र पोषणको परिचय दिन,

५	बाल अधिकारका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्न र पोषणको महत्व वताउन ।

११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आवश्यकता बताउन,

५	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका प्रयोगबाट हुने फाइदाहरूको वर्णन गर्न

१२. पर्यटन प्रवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि

४	गाउँपालिकाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको गतिविधिहरुको वर्णन गर्न,

५	गाउँपालिकाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूबाट हुने फाइदाहरुको वर्णन गर्न ।

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिल बमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजीकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखा लाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

कक्षा ४

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	गाउँको चिनारी (भौगोलिक अवस्था)	• गाउँपालिकाको नाम तथा वडाको संख्या बताउन, • गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन, • गाउँपालिकाका अध्यक्ष तथा उपाध्यक्षको नाम भन्न र लेख्न ।	• गाउँपालिकाको नाम, • गाउँपालिका भित्रका वडाहरू, • गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था, • गाउँपालिकाका अध्यक्ष तथा उपाध्यक्षको नाम	• विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरूको गाउँपालिकाको नाम भन्न लगाउने र कालोपाटी/सेतो पाटीमा टिपोट गर्ने, • गाउँपालिकाको वडाहरुको अवलोकन, भ्रमण गराउने र वडा संख्या बताउन लगाउने, • गाउँपालिकाको नक्सा प्रदर्शन गरेर भौगोलिक अवस्थाका बारेमा जानकारी लिने तथा जानकारी गराउने, • विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो पालिकाको नक्सा कोर्न लगाई वडाहरू छुट्याउन लगाउने, • गाउँपालिका भित्रका वडाहरुको सूची तयार गर्न लगाउने, • विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरेर प्रत्येक समूहलाई वडाको नाम राखेर वडामा भएका भौगोलिक विशेषता समूह (वडाको नाम अनुसार) बताउन लगाउने, • गाउँपालिका भित्रको भौगोलिक अवस्थाको र विशेषताको बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिकाको नाम, वडा संख्या, भौगोलिक विशेषता आदिका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने,	• गाउँपालिका र वडाहरूको नक्सा, • गाउँपालिका तथा वडाहरू लेखिएको चार्ट, पोष्टर, • गाउँपालिका अध्यक्ष तथा उपाध्यक्षको नाम र तस्बिर, • श्रव्यदृष्य सामग्री, • अभिलेख फाराम ।	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, नक्सा कार्य, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण । <u>उदाहरण</u> • तिम्रो गाउँपालिकाको नाम के हो ? • विद्यालय रहेको गाउँपालिकाको नाम के हो ? • यो गाउँपालिकामा कति ओटा वडाहरू छन् ? • गाउँपालिकाको नक्सा बनाई रङ् भर । • गाउँपालिका वडाहरू छुट्टयाई रङ भर । • गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था देखाउने नक्सा तयार पार ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाको अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम सोध्ने र विद्यार्थीले भन्न नसकेमा आफूले बताइ दिने ।		• गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्षको नाम लेख । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
२. सामाजिक संस्कार, जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	जाति,भाषा, परम्परागत धार्मिक स्थलहरू कुलुङ मेवाहाङ तामाङ लगायत अन्य भाषाहरुको चिनारी	• जाति,भाषा, आफ्नो समुदायका देविथान गुम्बा तथा खेम्पालुङको पहिचान गर्न • कुलुङ मेवाहाङ तामाङ लगायत अन्य भाषाहरुको चिनारी सम्बन्धी सामान्य ज्ञान हासिल गर्न ।	• जाति,भाषा, परम्परागत धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू	• जाति,भाषा, विद्यालय वरपरको समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र रहेका खेम्पालुङ, गुम्बाहरु तथा देवालयहरूको अवलोकन भ्रमण गराउने, • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय वरपरको समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र रहेका गुम्बा तथा देवालयहरूको सोधखोज गरी सूची तयार गर्न लगाउने, • विद्यालय वरपरको समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र रहेका देविथान गुम्बा तथा देवालयहरुको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • आफ्नो समुदायका जातजाति तथा सोसँग सम्बन्धित धार्मिक स्थालहरूको शब्दपत्ति/कार्ड निर्माण गरी जोडा मिलाउन लगाउने/खेल खेलाउने, • आफ्नो समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र रहेका खेम्पालुङ, देवस्थल, गुम्बाहरुको बारेमा तयार पारिएको अडियो सुनाउने तथा भिडियो प्रदर्शन गराउँदै छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो समुदाय तथा पालिका भित्रका देविथान गुम्बा तथा देवालयहरूको सूची तयार गर्न लगाउने । • कुलुङ मेवाहाङ तामाङ लगायत अन्य भाषाहरुको चिनारीका लागि आवश्यक कार्यहरु गर्ने ।	• जाति,भाषा , आफ्नो समुदायका देविथान गुम्बा तथा खेम्पालुङको तस्बिर, चित्र, पोष्टर • आफ्नो समुदाय तथा पालिका भित्रका देविथान गुम्बा तथा खेम्पालुङ • श्रव्यदृष्य सामग्री • देविथान गुम्बा तथा खेम्पालुङका लेख/अभिलेख • देविथान गुम्बा तथा खेम्पालुङका	गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिम्रो समुदायमा कुन कुन मठमन्दिर छन् ? • तिम्रो समुदायमा भएको खेम्पालुङ, देवस्थल, गुम्बाहरु बनाएर रङ भर । • तिम्रो पालिका भित्र रहेका खेम्पालुङ, देवस्थल, गुम्बाहरुको सूची तयार पार । • तिम्रो समुदायभित्र तथा पालिका भित्र कुन कुन खेम्पालुङ रहेका छन् ? लेख । • तिम्रो समुदाय वा पालिका भित्र रहेका देवालयहरूको चित्र बनाई रङ भर ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
					शब्दपत्ती/ चित्रपत्ती	● समुदाय वा पालिका भित्र रहेका देविथान गुम्बा तथा खेम्पालुङका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खाली ठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने जस्ता प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	● गाउँपालिका भित्र विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरुको पहिचान गर्न, ● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरुको समय तालिका तयार पार्न,	● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजातिहरुले मनाउने चाडपर्वहरू ● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वको समय तालिका	● विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातिहरूको सूची तयार पार्न लगाउने, ● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरुको अवलोकन/भ्रमण वा पहिचान गर्न लगाई टिपोट गर्ने, ● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजाति तथा चाडपर्वको चित्र/पोष्टर/चार्ट आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजाति र चाडपर्वका कार्डपत्ती/चित्रपत्ती/शब्दपत्तीतयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेलाउने, ● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजाति तथा मनाइने चाडपर्वहरूका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो आदि सुनाइ/प्रदर्शन गराई छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीलाई पालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजाति तथा मनाइने चाडपर्वको सूची तयार गरी पृष्ठपोषण दिने, ● बिद्यार्थीहरुलाई गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरुको समय तालिका तयार पार्न लगाउने (तिथि, मिति सहित)	● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजाति र चाडपर्वका नाम लेखिएको चित्र/पोष्टर/चार्ट, ● जातजाति र चाडपर्वको शब्दपत्ती/चित्रपत्ती/नाम पत्ती, ● विद्यार्थी स्वयम् ● जातजाति तथा चाडपर्वका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो ● नेपाली पात्रो ।	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण ● गाउँपालिका भित्र कुन कुन जातजाति बसोवास गर्छन् ? ● गाउँपालिका भित्र वसोवास गर्ने तामाङ जातिले कुन पर्व मान्छन् ? ● चाक्चाकुर कहिले मनाइन्छ ? ● ल्होसार पर्व कुन जातिले मनाउँछन् ? ● उँधौली उभौली पर्व कुन जातिले कहिले मनाउँछन् ? ● गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जातजाति, मनाइने चाडपर्व र तिथि, मितिका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• शिक्षकले तयार पारेका चाडपर्व र मनाउने समयको चार्ट वा अन्य सामग्रीको माध्यमबाट छलफल गराई पृष्ठपोषण दिने ।		गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	समभाव र सहयोगी भावना दुर्व्यसनीको व्यवहार	• समभाव र सहयोगी भावनाको विकास गर्न, • दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहार पहिचान गर्न,	• समभाव र सहयोगी भावना • दुर्व्यसनीको व्यवहार	• विद्यार्थीलाई समभावको परिचय सोधी छलफल गर्ने गराउने, • समभाव सम्बन्धमा शिक्षकले तयार पारेको तालिका वा चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • घर, परिवार तथा समुदायमा गर्नुपर्ने सहयोगको बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • समभाव देखाइएको र सहयोग गरिरहेको चित्र/पोष्टर आदि अध्ययन गर्न लगाई छलफल गर्ने गराउने, • समुदाय, घरपरिवार, छरछिमेक तथा गाउँ/टोलमा सबैलाई समान व्यवहार गरेको चित्र/पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यालय तथा घर परिवार र गाउँ टोलमा गरिएको सहयोगी भावनाको तस्विर/चार्ट/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहारको अवलोकन गराई छलफल गर्ने गराउने, • दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहारको चित्र, पोष्टर आदिबाट छलफल गराई टिपोट गनै लगाउने, • आफ्नो गाउँघरमा दुर्व्यसनीको अवस्थाको बारेमा छोटो जानकारी लेख्न लगाई छलफल गर्ने गराउने ।	• समभाव वा सहयोगी भावनाको, चित्र/चार्ट/पोष्टर • विद्यालय, घर परिवार, गाउँ/टोलमा समभाव वा सहयोगी भावना जागृत गराउने खालका सन्दर्भ सामग्री, • समभाव तथा सहयोगी भावना सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो, • चित्रपत्ती, शब्दपत्ती ।	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्बिर, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया । <u>उदाहरण</u> • समभाव भनेको के हो ? • तिमीले आफ्नो घर परिवारमा के के सहयोग गर्छौ ? • कस्ता व्यक्तिलाई सहयोग गर्नुपर्छ ? • दुर्व्यसनीबाट किन टाढा हुनुपर्छ ? • तिम्रो गाउँमा दुर्व्यसनीमा लागेका व्यक्ति कति छन् ? • दुर्व्यसनीका कारण समाजमा के कस्तो समस्या सृजना भएको छ ? • "एकले थुकी सुकी सबैले थुकी नदी" भन्ने भनाइको तात्पर्य के हो ? • दुर्व्यसनीबाट हुने असरहरुको सूची तयार पार । • समभाव, सहयोगी भावना, दुर्व्यसनीको व्यवहार जोडा मिलाउने, खालीठाउँ	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।	
५. कृषि व्यवसाय तथा पशुपालन	तरकारी खेती फलफूल खेती पशुपालन	• तरकारी खेतीको बेर्ना उमार्ने, सार्ने, रोगबाट संरक्षण, सुरक्षित भण्डारण गर्ने तरिका बताउन, • फलफूल खेतीको बेर्ना उमार्ने, सार्ने, रोगबाट संरक्षण, सरक्षित गर्ने, भण्डारण गर्ने तरिका बताउन, • सिलीचोङ गाउँपालिकामा पालिने पशुपंक्षिहरुको नाम भन्न	• तरकारी बालीको बेर्ना उमार्ने, • तरकारीको बेर्ना तयारी • तरकारी बालीको बेर्ना रोप्ने, • रोगबाट संरक्षण, • सुरक्षित भण्डारण, • फलफूलको बेर्ना तयारी • फलफूलको बेर्ना रोप्ने, • रोगबाट संरक्षण, • सुरक्षित भण्डारण, • विभिन्न पशुपंक्षिहरु	• तरकारी तथा फलफूलका नर्सरीको अवलोकन भ्रमण गराई अध्ययन गर्न लगाउने, • तरकारी तथा फलफूल नर्सरीमा काम गर्ने व्यक्तिसँग बेर्ना उमार्ने, सार्ने, रोगबाट संरक्षण गर्ने तरिका सोधखोज गरी बुँदागत रुपमा लेख्न लगाउने, • रोगबाट संरक्षण गर्ने तरिका सोधखोज गरी टिपोट गर्न लगाउने, • तरकारी तथा फलफूलको बेर्ना उत्पादन गरेको, रोपेको, संरक्षण गरेको, सुरक्षित भण्डारण गरेका चित्र/पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यालयमा तरकारी तथा फलफूलको बेर्नाको लागि सानो नर्सरी स्थापना गर्न लगाउने, • तरकारी तथा फलफूलको बेर्ना उमार्ने, रोप्ने, संरक्षण गर्ने तथा सुरक्षित भण्डारण कार्यसँग सम्बन्धित अडियो, भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, • तरकारी तथा फलफूलको बेर्ना उमार्ने, रोप्ने, संरक्षण गर्ने तथा सुरक्षित भण्डारणका उपायहरु लेख्न लगाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • सिलीचोङ गाउँपालिकामा पालिने पशुपंक्षिहरुको नाम बताउने,	• तरकारी तथा फलफूलको नर्सरी • तरकारी तथा फलफूलको बेर्ना उमारेको, सारेको, संरक्षण गरेको तथा सुरक्षित भण्डारण गरेको चित्र/पोष्टर आदि, • कृषि प्राविधिक, • चित्रपत्ती, नामपत्ती, • तरकारी, फलफूलको बेर्ना उमार्ने, सार्ने, संरक्षण गर्ने तथा भण्डारण गर्ने तरिकासँग सम्बन्धित अडियो, भिडियो आदि,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तरकारीको बेर्ना उमार्ने कुनै दुई तरिका लेख। • फलफूलको बेर्ना संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ ? • तरकारी तथा फलफूलको सुरक्षित भण्डारण गर्ने कुनै तीन उपाय लेख। • तरकारी तथा फलफूलको नर्सरीको चित्र बनाऊ। • तरकारी तथा फलफूलको बेर्ना उमार्ने, सार्ने वा रोप्ने, संरक्षण गर्ने र सुरक्षिण भण्डारण गर्ने कार्य र पशु पक्षीसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
					• चित्रपत्ती, नामपत्ती	गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।	
६. पेसा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	स्थानीय प्रविधि र उत्पादन	• स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरुको सूची तयार पार्न,	• स्थानीय प्रविधि • स्थानीय उत्पादन	• विद्यालयको रहेको समुदाय वा पालिका भित्र अवलोकन गराई स्थानीय प्रविधिको जानकारी गराउने, • स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरुको सूची तयार गर्न लगाउने, • स्थानीय प्रविधिको प्रयोग र उत्पादित वस्तुहरुको चित्र/तस्बिर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई उनीहरुको घरमा प्रयोग हुने स्थानीय प्रविधि तथा त्यसबाट उत्पादिन वस्तुको बारेमा पालैपालो भन्न लगाई टिपोट गर्ने गराउने, • स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुको सूची तयार पार्न लगाउने, • स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुको चित्र कोर्न लगाउने, • स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुका सन्दर्भमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, • आवश्यकता अनुसार शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने,	• स्थानीय प्रविधिको चित्र/पोष्टर/चार्ट, • स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरुको चार्ट, तस्बिर, सूची आदि • चित्रपत्ती, नामपत्ती • स्थानीय प्रविधिसँग सम्बन्धित व्यक्ति, • विभिन्न कामका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिम्रो घरमा तेल पेल्ने कोल छ कि छैन ? • स्थानीय ढिकी जाँतो के का लागि प्रयोग गरिन्छ ? • धान कुट्न प्रयोग गरिने साधन/प्रविधि कुन हो ? • स्थानीय प्रविधिका कुनै तीन ओटा चित्र कोर। • स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	हाम्रो धन स्थानीय वन, जडीबुटीको उपयोग, जलस्रोतको उपयोग वन्यजन्तुको संरक्षण	• स्थानीय वनको प्रकार बताउन, • जडीबुटी र जलस्रोतको घरायसी प्रयोग बताउन, • गाउँपालिका भित्र पाइने वन्यजन्तुहरूको सूची तयार पार्न, • गाउँपालिका भित्र पाइने वन्यजन्तुहरूको संरक्षणका उपाय बताउन,	• स्थानीय वनको प्रकार • जडीबुटीको घरायसी प्रयोग, • स्थानीय जलस्रोतको उपयोग • गाउँपालिका भित्र पाइने वनयजन्तु हरू • वन्यजन्तुको संरक्षणका उपायहरू	• स्थानीय वनको भ्रमण गराई वनका प्रकार सम्बन्धमा छलफल गर्ने गराउने, • वनका प्रकारको चित्र/पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • वनका प्रकार सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, • बनका प्रकार सम्बन्धमा तयार पारिएको चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गराई आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • वनका प्रकारको सूची तयार पार्न लगाउने, • वनका प्रकारको चित्र कोर्न लगाउने, • विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो स्थानीय जडीबुटीको नाम र प्रयोग सोधी टिपोट गर्ने, • स्थानीय जडीबुटीको प्रयोगका सम्बन्धमा तयार पारिएको चार्ट, तस्बिर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडिबुटीको नाम र काम लेखिएको चार्ट देखाई छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडीबुटीको नमूना देखाई उपयोगिता बारे छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडीबुटीको उपयोगिताको सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो बाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडीबुटीको उपयोगिताको सूची तयार पार्न लगाउने, • स्थानीय जडीबुटीको चित्र कोर्न लगाई उपयोगिता लेख्न लगाउने,	• स्थानीय वन • स्थानीय जडिबुटीको नमूना • स्थानीय वन, जडिबुटी, जलस्रोत तथा वन्यजन्तको चित्र/पोष्टर आदि • स्थानीय वनको प्रकार, जडीबुटी र जलस्रोतको उपयोगिताको चार्ट, पोष्टर, • वन्यजन्तुको संरक्षणका उपायहरुको चार्ट, पोष्टर, • चित्रपत्ती/नामपत्ती • स्थानीय वनको प्रकार, जडीबुटी र जलस्रोतको उपयोगिता तथा वन्यजन्तुको संरक्षणका बारेमा तयार	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • हाम्रो गाउँपालिकामा कति प्रकारका वन पाइन्छन् ? • कस्तो वनलाई सदावहार बन भनिन्छ ? • हाम्रो गाउँपालिकाको कुन ठाउँमा कोणधारी वन पाइन्छ ? • पतझर वनको कुनै दुई ओटा विशेषता भन । • हाम्रो गाउँपालिका भित्र पाइने कुनै दुई ओटा जडीबुटीको नाम भन । • स्थानीय जडीबुटीका कुनै तीन ओटा फाइदा भन । • जलस्रोतको तीन ओटा उपयोगिता लेख । • गाउँपालिका भित्रका वन्यजन्तुहरु संरक्षण गर्ने उपायहरुको सूची तयार पार ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● जलस्रोतको उपयोगिताका सम्बन्धमा जलस्रोतको प्रयोग भएको स्थानको भ्रमण गराई अवलोकन गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिता सोधी टिपोट गर्ने, ● स्थानीय जालस्रोतको उपयोगिता सम्बन्धमा तयार पारिएको चार्ट, तस्बिर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिता लेखिएको चार्ट देखाई छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिताको सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो बाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिताको सूची तयार पार्न लगाउने, ● स्थानीय जलस्रोत प्रयोग भएको स्थानको चित्र कोर्न लगाई उपयोगिता लेख्न लगाउने, ● गाउँपालिका भित्र रहेका वन्यजन्तुको सूची तयार गर्न लगाउने, ● स्थानीय वन्यजन्तुको संरक्षण गरिएका चित्र, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीलाई पालैपालो स्थानीय वन्यजन्तुको संरक्षणका उपायहरु सोधी टिपोट गर्ने, ● स्थानीय वन्यजन्तुको संरक्षणका उपायहरु लेखिएको चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय वन्यजन्तुको संरक्षण सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने,	पारिएको अडियो/भिडियो	● हाम्रो गाउँपालिकामा मिनी चिडियाखाना वा संरक्षण क्षेत्र छ की छैन, छ भने कुन ठाउँमा छ ? ● वनका प्रकार, जडीबुटी तथा जलस्रोतको उपयोगिता, वन्यजन्तुको संरक्षणका उपायहरु बारेमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• स्थानीय स्तरमा रहेको मिनी चिडियाखाना, संरक्षण क्षेत्र आदिको भ्रमण गराई संरक्षणका उपायहरू टिपोट गर्न लगाउने, • शिक्षकले आवश्यकता अनुसार पृष्ठपोषण दिने,			
८. ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	विकास र वातारण सरसफाइ व्यवस्थापन	• विकास र वातावरणको अन्तरसम्बन्ध बताउन, • गाउँपालिकाले सरसफाई व्यवस्थापनका लागि गरेको कार्य बताउन,	• विकास र वातावरणको अन्तरसम्बन्ध • सरसफाइ व्यवस्थापन कार्य	• विभिन्न विकास निर्माण कार्य भइरहेको स्थानको भ्रमण गराई त्यसबाट वातावरणमा परेको प्रभाव जानकारी गराउने, • विकास निर्माण कार्यबाट वातावरणमा परेको सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभाव बारे छलफल गर्ने गराउने, • विकास निर्माण कार्यबाट वातावरणमा परेको सकारात्मक प्रभाव र नकारात्मक प्रभावको छुट्टाछुट्टै चित्र, पोष्टर बाट छलफल गर्ने गराउने, • विकासले वातावरण विनास गर्ने कुरा विभिन्न सन्दर्भ सामग्री मार्फत छलफल गराई वातावरण संरक्षण गर्ने गरी विकास गर्नुपर्ने कुरा छलफल गर्ने गराउने, • विकास र वातावरणको अन्तरसम्बन्धका बारेमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • विकासले वातावरणमा कसरी प्रभाव पार्छ भन्ने सन्दर्भमा बाढी, पहिरो, भूक्षय, अल्पबृष्टि, अतिबृष्टि, आदिको समस्याका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, • दिगो विकास र वातावरण सम्बन्धमा चित्र कोर्न लगाउने,	• विकास निर्माण कार्य भइरहेका स्थान, • विकास निर्माण कार्यले वातावरणमा परेको सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावको चित्र, पोष्टर आदि • दिगो विकासले वातावरणमा पारेको सकारात्मक प्रभावको पोष्टर, चित्र, • गाउँपालिकाले सरसफाई व्यवस्थापनमा गरेको कार्य वा प्रयासको	• गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • विकासले वातावरणमा कसरी असर गर्छ ? • जथाभावी सडक खन्नाले वातावरणमा कस्तो प्रभाव परेको छ ? • वातावरण संरक्षण गर्न के गर्नुपर्छ ? • विकास र वातावरणको अन्तर सम्बन्ध लेख । • गाउँपालिकाले सरसफाई व्यवस्थापनमा गरेका कार्यहरुको सूची तयार पार । • विकास र वातावरणको अन्तरसम्बन्ध तथा गाउँपालिकाले सरसफाई व्यवस्थापनमा गरेका कार्यहरु सम्बन्धमा	४+५

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● गाउँपालिका तथा गाउँकार्यपालिकाको अवलोकन, भ्रमण गराई सरसफाई व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाले गरेका कार्यहरु सोधखोज गर्न लगाउने र टिपोट गराउने, ● गाउँपालिकाले सरसफाई व्यवस्थापनका लागि गरेका कार्यहरुको चार्ट, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाले सरसफाइ व्यवस्थापनमा गरेका प्रयासहरुको बारेमा तयार पारिएको चार्ट, पोष्टर, पुस्तक वा अन्य सन्दर्भ सामग्रीहरुबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाले सरसफाई व्यवस्थापनमा गरेका प्रयासहरुको बारेमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाले सरसफाई व्यवस्थापनमा गरेका कार्यको सूची तयार पार्न लगाउने, ● शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने,	अभिलेख, चार्ट आदि, ● विकास तथा वातावरणको अन्तरसम्बध र सरसफाइ, व्यस्थापन सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
९.सामाजिक संघ संस्थाहरू	सामाजिक संघ संस्थाहरू	● आफ्नो गाउँ/टोलमा भएका सामाजिक संघ संस्थाहरूको पहिचान गर्न, ● आफ्नो गाउँ/टोलमा भएका संघ संस्थाबाट उपलब्ध हुने सुविधाहरू बताउन, ● आफ्नो वडामा रहेका सामाजिक संघ संस्थाहरूको पहिचान गर्न, ● आफ्नो वडामा रहेका संघ संस्थाबाट उपलब्ध हुने सुविधाहरू बताउन,	● आफ्नो गाउँ/टोल मा भएका सामाजिक संघ संस्थाहरू, ● गाउँ/टोल मा भएका सामाजिक संघ संस्थाका कामहरू/सेवाहरू,	● गाउँ/टोल वा वडामा रहेका सामाजिक संघ संस्थाहरूको अवलोकन गराउने, ● संघ संस्थाबाट भए गरेका कामहरू अवलोकन गराउने, छलफल गराउने, ● सामाजिक संघ संस्थाहरूका चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, ● त्यस्ता सामाजिक संघ संस्थाले गाउँघरमा प्रदान गरेका सेवाहरूका बारेमा बालबालिकाबाटै जानकारी लिई कालोपाटी/सेतोपाटीमा छलफल गर्ने गराउने,	● सामाजिक संघ संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका नमूना चित्र/तस्विर/पोष्टर ● स्थानीय संघ संस्थाहरू ● स्थानीय सामाजिक	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
			• आफ्नो वडामा भएका सामाजिक संघ संस्थाहरू, • आफ्नो वडामा भएका सामाजिक संघ संस्थाले गर्ने काम/सेवाहरू	• सामाजिक संघ संस्थाले गरेका कामहरूका बारेमा चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूले गर्ने कामका बारेमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूका कामका बारेमा चित्रपत्ती/शब्दपत्तीबाट खेल खेलाउने, • अवलोकन गरिएका संघ संस्था र कामका बारेमा चित्र कोर्न प्रयास गराउने,	संघ संस्थाका चित्रपत्ती/शब्दपत्ती तथा काम/सेवाहरूका वाक्य/शब्दपत्तीहरू • स्थानीय सामाजिक संघ संस्थाहरू र तिनीहरूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका विषयमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • तिम्रो टोलमा कुन कुन सामाजिक संस्था छन् ? • तिम्रो वडामा कुन कुन सामाजिक संघ संस्थाले काम गर्दा रहेछन् ? • तिम्रो गाउँ वा वडामा रहेका सामाजिक संघ संस्थाका कुनै दुई ओटा कामहरू भन । • सामाजिक संघ संथाका नाम र कामको जोडा मिलाऊ । • तिम्रो गाउँ वा वडामा रहेको कुनै सामाजिक संघ संस्थाको चित्र कोर । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१०.बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासन	बाल अधिकार	• बाल अधिकारको परिचय दिन • पोषणको परिचय दिन	• बाल अधिकार को परिचय • पोषणको परिचय	• विद्यार्थीहरुलाई बाल अधिकार भनेको के हो ? भनी सोधेर उनीहरुबाट आएको उत्तर टिपोट गर्दै जाने, • बाल अधिकारको सन्दर्भमा तयार पारिएको चित्र, पोष्टर वा चार्ट देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई बाल अधिकार सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • शिक्षकले बाल अधिकारको अवधारणा वा परिचय दिई छलफल गर्ने गराउने, • बाल अधिकारका क्षेत्रमा काम गरेको स्रोत व्यक्ति मार्फत बाल अधिकारको परिचय दिन लगाउने,	• बाल अधिकार सम्बन्धमा तयार पारिएको चित्र, पोष्टर, चार्ट, • बाल अधिकार सम्बन्धमा बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● विद्यार्थीलाई बाल अधिकारको परिचय लेख्न र भन्न लगाउने, ● विभिन्न विधि तथा तरिका अपनाइ पोषणको बारेमा जानकारी दिने ।	● बाल अधिकारसँग सम्बन्धित संघ, संस्थाको चित्र, पोष्टर	उदाहरण ● बाल अधिकार भनेको के हो ? ● खाद्य पोषण भनेको के हो ? ● बाल अधिकार भित्र कुन कुन अधिकार पर्दछन् ? ● तिमीले घर परिवारबाट के कस्ता अधिकार चाहन्छौ ? ● स्वस्थ रहन के कस्ता खानेकुरा खानु पर्दछ? ● बिद्यालयमा बाल अधिकारको अवस्था कस्तो छ ? जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता बताउन,	● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता	● विद्यार्थीलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आवश्यकता सोधी टिपोट गर्दै जाने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकताको सूची, चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकताको वाक्यपत्ती तयार पारी छलफल गर्ने गराउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता सम्बन्धमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकताका सम्बन्धमा शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने,	● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकताको सूची, चार्ट, आदि, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरू, ● वाक्यपत्ती ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता सम्बन्धमा तयार पारिएको	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● रेडियोको आवश्यकता बताऊ । ● टिभी के कामका लागि आवश्यक छ ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
					अडियो/भिडियो	● कम्प्युटरले के काम गर्छ ? ● टेलिफोनको आवश्यकता लेख । ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन	हाम्रा पर्यटकीय स्थलहरू	● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको गतिविधि बताउन,	● गाउँपालिकाका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरुको गतिविधि,	● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको अवलोकन र छलफल गराउने, ● पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, ● बालबालिकालाई गाउँपलिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमा भएका गतिविधि सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपेर समूहमा छलफल गराउने, ● बालबालिकालाई आफ्नो पालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलको अवस्था र सेवा सुविधाको बारेमा जानकारी लिने, छलफल गराउन, ● गाउँपालिका भित्र भएका पर्यटकीय स्थलको अवस्थाको चित्र बनाउन अभ्यास गराउने, ● स्थानीय पर्यटीकीय स्थलको गतिविधि/विशेषताको चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट खेल खेलाउने, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलका गतिविधिका बारेमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने, ● शिक्षकले गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको गतिविधिका बारेमा आवश्यक छलफल गरी पृष्ठपोषण दिने,	● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको गतिविधि झल्कने चित्र/पोष्टर, ● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरू, ● चित्रपत्ती/नामपत्ती, ● गाउँपालिकाको नक्शा ● पर्यटकीय स्थलहरुको नक्सा, ● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको गतिविधिका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको सूची तयार पार । ● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको अवस्था छोकरीमा बर्णन गर । ● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमध्ये सबैभन्दा राम्रो पर्यटीकीय स्थल कुन हो र किन ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						• गाउँपालिका भित्र रहेको सबैभन्दा राम्रो पर्यटकीय स्थलको कुनै तीन ओटा विशेषता लेख । • गाउँपालिका भित्र रहेको कुनै दुई ओटा पर्यटकीय स्थलहरुको चित्र कोर । • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको अवस्था तथा गतिविधिका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

६.विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिल बमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजीकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखालाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

कक्षा ५

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	वडाबाट प्रदान हुने सेवा सुविधा	• गाउँपालिका भित्रका वडाले प्रदान गर्ने सेवा, सुविधा बताउन र लेख्न,	• वडा कार्यलयले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा	• विद्यार्थीलाई विद्यालय नजिकै रहेको वडाको भ्रमण गराई वडामा राखिएको नागरिक वडापत्र अध्ययन गर्न लगाउने, • वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको सम्बन्धमा वडाध्यक्ष वा कर्मचारीलाई सोधी टिपोट गर्ने गराउने, • वडाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका सम्बन्धमा स्थानीय पालिका/वडाबाट निर्माण वा जारी भएका स्थानीय ऐन, नीति, नियम, कार्यविधिबाट शिक्षकले छलफल गर्ने गराउने, • वडाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको चार्ट तयार पारी छलफल गर्ने गराउने, • वडाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो,	• वडाहरूको नक्सा, • वडाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका सम्बन्धी चार्ट, पोष्टर, • स्थानीय ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि, • वडाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा सम्बन्धी नागरिक वडापत्र, • वडाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो, • अभिलेख फाराम ।	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, नक्सा कार्य • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • तिमी वडा कार्यालय गएका छौ ?, छौ भने के कामको लागि गएका छौ ? • वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने कुनै तीन ओटा सेवा सुविधा लेख्नुहोस् । • तिम्रो जन्मदर्ता प्रामाण पत्र कुन कार्यालयले प्रदान गरेको हो ?	६+२

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीहरुलाई वडाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको सूची तयार गर्न लगाउने ।		● वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको नागरिक वडापत्रको नमूना तयार पार । ● वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका सम्बन्धमा जोडा मिलाउन, खाली ठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
२. सामाजिक संस्कार,जाति,भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	स्थानीय जाति, भाषा, धर्म, रहनसहन तथा प्रचलन कुलुङ मेवाहाङ तामाङ लगायत अन्य भाषाहरुको चिनारी	● स्थानीय जाति, भाषा, धर्म, रहनसहन तथा प्रचलनको तुलना गर्न, ● कुलुङ मेवाहाङ तामाङ लगायत अन्य भाषाहरुको चिनारी सम्बन्धी ज्ञान हासिल गर्न ।	● स्थानीय जाति, भाषा, धर्महरू, ● गाउँपालिका भित्र मानिने धर्म, ● गाउँपालिका भित्रको रहनसहन तथा प्रचलन,	● गाउँपालिका भित्र बोलिने भाषा, मानिने धर्म, प्रचलित रहनसहन तथा प्रचलनको जानकारी लिन भ्रमण, अवलोकन गर्ने, गराउने, ● विभिन्न धर्म मान्ने, भाषा बोल्ने र फरक फरक प्रचलन भएका व्यक्तिहरुसँग सोधखोज गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, गर्न लगाउने, ● फरक फरक भाषा, धर्म, रहनसहन तथा प्रचलन झल्काउने पोष्टर, चार्ट आदि बाट छलफल गर्ने गराउने, ● फरक फरक भाषा, धर्म रहनसहन तथा	● गाउँपालिका भित्र बोलिने विभिन्न भाषा, धर्म, रहनसहन, चालचलनका सम्बन्धमा तयार पारिएका तस्बिर, चित्र, पोष्टर ● आफ्नो समुदाय तथा पालिका भित्रका देविथान गुम्बा तथा खेम्पालुङ ● श्रव्यदृष्य सामग्री ● देविथानगुम्बा तथा खेम्पालुङका लेख/अभिलेख ● भाषा, धर्म, रहनसहन तथा चालचलनसँग सम्बन्धित शब्दपत्ती/चित्रपत्ती ● कक्षामा रहेका विभिन्न जातजातिका विद्यार्थीहरु	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● भ्रमण <u>उदाहरण</u>	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				प्रचलनसँग सम्बन्धित शब्दपत्ति/कार्डपत्ती निर्माण गरी जोडा मिलाउन लगाउने/खेल खेलाउने, ● फरक फरक भाषा, धर्म, रहनसहन तथा प्रचलनका विषयमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोसुनाउँदै, प्रदर्शन गराउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● विभिन्न जातजातिका धार्मिक कार्यक्रम, बिबाह, मृत्यु संस्कार, आदिको अवलोकन गराई आवश्यकता अनुसार छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले विभिन्न समुदायमा भाषा, धर्म, रहनसहन तथा चालचलनको सम्बन्धमा सन्दर्भ सामग्रीहरुबाट पृष्ठपोषण दिने । ● बिभिन्न विधि तथा तरिका अपनाइ स्थानीय भाषाको जानकारी गराउने ।		● तिम्रो गाउँपालिकामा कुन कुन भाषा बोलिन्छन्? ● तिम्रो गाउँपालिका भित्र कुन कुन जातिले कुन कुन धर्म मान्छन् ? ● कुलुङ, मेवाहाङ तथा तामाङ जातिको विवाह र मृत्यु संस्कारमा के फरक छ ? ● किरात,हिन्दु र बौद्ध धर्म मान्ने समुदायमा भएका कुनै दुई दुई भिन्नताहरू छुट्टयाउनुहोस् । ● पालिका भित्र बोलिने भाषा, मानिने धर्म तथा रहनसहन र चालचलन सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठीक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । ● बिभिन्न प्रकारका उदाहरण अपनाइ स्थानीय भाषाको जानकारी गराउने ।	
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	● गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलाप बताउन,	● चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरु	● गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरुको अवलोकन गराउने र आवश्यक कुराहरु टिपोट गराउने,	● गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापका चित्र/पोष्टर/चार्ट ● जातजाति र चाडपर्वको शब्दपत्ती/चित्रपत्ती/नामपत्ती	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विभिन्न चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरुको चार्ट, सूची, पोष्टर • गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वहरुको बारेमा फरक फरक चाडपर्व मनाउने व्यक्तिहरुसँग छलफल गर्ने गराउने, • विभिन्न चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापसँग सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरुबाट छलफल गर्ने गराउने, • विभिन्न चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापसँग सम्बन्धित अडियो, भिडियो आदि सुनाइ/प्रदर्शन गराई छलफल गर्ने गराउने, • फरक फरक समुदायका विद्यार्थी स्वयम्लाई फरक फरक चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापका बारेमा सोधपुछ गरी समूहगत छलफल गर्ने गराउने, • चाडपर्व र क्रियाकलापका छुट्टाछुट्टै चार्टपत्ती/चित्रपत्ती तयार पारी जोडा मिलाई खेल खेलाउने, • शिक्षकले विभिन्न चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरुको बारेमा पृष्ठपोषण दिने ।	• विद्यार्थी स्वयम् • जातजाति तथा चाडपर्वका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो • नेपाली पात्रो	• समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण • ल्होसार पर्वमा के गरिन्छ ? • दशैमा कसको पूजा गरिनछ ? • माघे संक्रान्तिमा विशेष गरि के खाइन्छ ? • उँधौली उभौली पर्व कसरी मनाइन्छ ? • गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खाली ठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	स्व-अनुशासन	• स्व-अनुशासनको परिचय दिन,	• स्व-अनुशासनको परिचय	• विद्यार्थीलाई स्व-अनुसासन भनेको के हो भनी	• स्व-अनुशासनको परिचय चार्ट, पोष्टर,	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
	सन्तुलित भोजन दुर्व्यसनको असर	• स्व-अनुशासनमा बस्न, • सन्तुलित भोजनको परिचय दिन, • सन्तुलित भोजन बनाउने तरिका बताउन, • दुर्व्यसनले मानव जीवनमा पार्ने असर बताउन,	• स्व-अनुशासन पालना • सन्तुलित भोजनको परिचय, • सन्तुलित भोजन बनाउने तरिका, • मानव जीवनमा दुर्व्यसनको असर,	सोधपुछ गर्ने र टिपोट गर्दै जाने, • स्व-अनुशासन सम्बन्धमा लेखिएका, तयार पारिएका चार्ट, तस्बिरबाट छलफल गने गराउने, • शिक्षक स्वयम्ले स्व-अनुशासनको पालना वा नमूना प्रस्तुत गर्ने, • स्व-अनुशासन तथा आज्ञा पालन गर्ने विद्यार्थीलाई नमूनाको रुपमा प्रस्तुत गर्ने, गराउने, • स्व-अनुशनसनको परिचय तथा पालना सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो सुनाउने, प्रदर्शन गर्ने, • विद्यार्थीलाई स्व-अनुशासनको परिचय र स्व-अनुशासनको पालना गर्ने तरिका लेख्न लगाउने, • सन्तुलित भोजनका चित्र, पोष्टर, चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • सन्तुलित भोजनको नमूनाबाट छलफल गर्ने, गराउने, • सन्तुतिल भोजन बनाउने तरिका सम्बन्धमा तस्विर/चार्ट/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • सन्तुलित भोजन र बनाउने तरिका सम्बन्धमा	• स्व-अनुशासनको नमूना तस्विर, • सन्तुलित भोजनको चार्ट, तस्विर, • शिक्षक तथा विद्यार्थी स्वयम्,	• अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन/भ्रमण • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण • स्व-अनुशासनको परिचय देऊ। • स्व-अनुशासन पालना गर्न के के गर्नपर्छ? • सन्तुलित भोजन कसरी बनाइन्छ? • दुर्व्यसनले मानिसलाई कस्तो असर गर्छ? • हामी किन दुर्व्यसनबाट टाढा रहनुपर्छ? • स्व-अनुशासन, सन्तुलित भोजन, दुर्व्यसनको असर, जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● सन्तुलित भोजन र बनाउने तरिका विद्यार्थीलाई लेख्न लगाउने, ● दुर्व्यसनीको पोष्टर, तस्विर देखाउँदै दुर्व्यसनको असर छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीलाई पालैपालो दुर्व्यसनबाट के असर पर्छ ? भन्ने प्रश्न गर्दै आएका उत्तर कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्ने, ● दुर्व्यसनको असरका बारेमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउँदै, देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● आफ्नो गाउँघरमा कोही दुर्व्यसनीको भएमा उनीहरुलाई भएको समस्याका बारेमा बुझ्न लगाई छोटो जानकारी लेख्न लगाउने, ● शिक्षकले दुर्व्यसनका असरका बारेमा पृष्ठपोषण दिने,			
५. कृषि व्यवसाय	तरकारी बालीको संरक्षण	● स्थानीय औषधीको उपयोग गरी तरकारी बालीको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन,	● स्थानीय औषधीको उपयोग, ● हिउँदे, वर्षे तथा बेमौसमी तरकारी खेतीको संरक्षण,	● स्थानीय स्तरमा व्यवसायिक तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएका स्थानको अवलोकन भ्रमण	● स्थानीय व्यसायिक तरकारी तथा फलफूल खेतीको क्षेत्र, ● स्थानीय औषधीको प्रयोग गरी तरकारी तथा	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
	फलफूल खेतीको संरक्षण	• स्थानीय औषधीको उपयोग गरी फलफूल खेतीको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन,	• फलफूल खेतीको संरक्षण	गराई अध्ययन गर्न लगाउने, • स्थानीय स्तरमा व्यवसायिक रुपमा तरकारी तथा फलफूल खेतीमा काम गर्ने व्यक्तिसँग स्थानीय औषधीको उपयोग गरी तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोगको नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने, गराउने, • स्थानीय कृषि प्राविधिकसँग स्थानीय औषधीबाट तरकारी र फलफूलको संरक्षण गर्ने उपायका सम्बन्धमा छलफल गर्ने गराउने, • तरकारी खेती र फलफूल खेतीको रोगबाट संरक्षण सम्बन्धमा पोष्टर, तस्बिर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • तरकारी तथा फलफूलको रोगबाट संरक्षण सम्बन्धी अडियो, भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षणका उपायहरुको सूची तयार पार्न लगाउने,	फलफूलको संरक्षण गरेको चित्र/पोष्टर आदि, • माली, • कृषि प्राविधिक, • चित्रपत्ती, नामपत्ती, • स्थानीय औषधी प्रयोग गरी तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण गरेको अडियो, भिडियो आदि,	• परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन/भ्रमण • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • बेमौसमी तरकारी खेतीको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ ? • स्थानीय फलफूल खेती संरक्षणका लागि के कस्ता स्थानीय औषधी प्रयोग गर्न सकिन्छ ? • रोगबाट हिउँदे तरकारी तथा फलफुल खेतीको संरक्षण गर्ने तरिका लेख । • स्थानीय औषधीबाट हिउँदे, वर्षे र बेमौसमी तरकारी तथा फलफूल खेतीमा लाग्ने रोगको रोकथाम गर्ने सम्बन्धी जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	स्थानीय उद्योगहरू	• स्थानीय सामग्री प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरुको सूची तयार पार्न	• स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालित उद्योगहरू	• स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालन भएका उद्योगहरुको अवलोकन गराई छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरुको सूची, पोष्टर, चित्रबाट छलफल गर्ने, गराउने, • स्थानीय सामग्री प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरुका सञ्चालक वा कर्मचारीसँग सोधखोज गरी छलफल गर्ने, गराउने, • विद्यार्थीलाई सोधी उनीहरुबाट त्यस्ता उद्योगहरुको बारेमा जानकारी लिने, • शिक्षकले सूची वा चार्ट तयार पारी छलफल गराई सूची तयार गर्न लगाउने, • स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालनमा आएका उद्योगहरुको शब्दपत्ती/चित्रपत्ती तयार गरी छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालनमा आएका उद्योगहरुको सम्बन्धमा	• स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालनमा आएका उद्योगहरु, • स्थानीय सामग्री प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरुको चित्र/पोष्टर/चार्ट, • चित्रपत्ती, नामपत्ती • स्थानीय सामग्री प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरु सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो, • स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालित उद्योगहरुका सञ्चालक तथा कर्मचारी,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्बिर, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण, उदाहरण • तिम्रो समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र रहेका स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालित कुनै दुई उद्योगको नाम बताऊ । • तिम्रो समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र दाना उद्योग छ की छैन ? • तिम्रो समुदाय तथा गाउँपालिका भित्र कृषिसँग सम्बन्धित कुन कुन उद्योगहरु छन् ? • स्थानीय सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा रहेका उद्योगहरुको सूची तयार पार ।	४+५

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● आवश्यकता अनुसार शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने, ● स्थानीय सामग्रीबाट सञ्चालनमा आएका उद्योगहरुको चित्र तयार गर्न लगाउने ।		● स्थानीय सामग्रीको प्रयोग गरी स्थापना भएका उद्योगहरु सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	स्थानीय जडीबुटी, जडीबुटीको संरक्षण जलस्रोतको उपयोग	● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिका बताउन, ● स्थानीय जडीबुटीको संरक्षणका उपायहरुको सूची तयार पार्न, ● स्थानीय क्षेत्रमा जलस्रोतको उपयोगको अवस्था लेख्न,	● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिका, ● स्थानीय जडीबुटीको संरक्षणका उपायहरु, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगको अवस्था	● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने स्थान भएमा भ्रमण गराईछलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिकाका चित्र/पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिकाका सम्बन्धमातयार पारिएको भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिका सम्बन्धमा विद्यार्थीलाई सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै जाने, ● शिक्षकले चार्ट वा सन्दर्भ सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीय जडीबुटीको	● स्थानीय जडीबुटीको क्षेत्र, ● स्थानीय जडिबुटीको नमूना, ● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिकाकाचार्ट/चित्र/पोष्टर आदि ● चित्रपत्ती/नामपत्ती ● स्थानीय जडीबुटीको संरक्षणका उपायहरूको चार्ट/तस्बिर/पोष्टर, आदि ● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग र संरक्षण गर्ने व्यक्ति, ● स्थानीय तहमा वन तथा जडीबुटीको संरक्षणमा संलग्न कर्मचारी, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोग भइरहेको क्षेत्र, स्थान, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगको अवस्था झल्काउने चित्र/पोष्टर/चार्ट आदि,	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, ● अभिनय र तत्परता, ● परियोजना कार्य, ● चित्र, तस्बिर, ● समूह छलफल, ● अवलोकन, ● अध्ययन प्रतिवेदन, ● रुजु सूची, श्रेणी मापन, ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), ● अभिभावक प्रतिक्रिया, ● क्षेत्र भ्रमण, उदाहरण ● स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने कुनै दुई तरिका लेख । ● स्थानीय जडीबुटीको संरक्षण गर्ने कुनै तीन ओटा उपाय लेख ।	४+५

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				प्रयोग गर्ने तरिका छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो बाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिका लेख्न लगउने, • स्थानीय जडीबुटीको संरक्षण सम्बन्धी चाट,चित्र, पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो स्थानीय जडीबुटीको संरक्षण गर्ने तरिका सोधी टिपोट गर्दै जाने, • स्थानीय जडीबुटीको संरक्षण सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडीबुटीको संरक्षण गर्ने सम्बन्धमा स्थानीय जडीबुटीको संरक्षणमा संलग्न व्यक्तिसँग छलफल गर्ने, गराउने, • स्थानीय जडीबुटीको संरक्षणका तरिका/उपायको सूची तयार पार्न लगाउने, • स्थानीय स्तरमा जलस्रोतको	• स्थानीय जलस्रोतको उपयोग गरिरहेका व्यक्तिहरू, • स्थानीय तहमा कृषि/जलस्रोतसँग सम्बन्धित कर्मचारी/व्यक्तिहरू, • स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिका, संरक्षणका उपायहरु र स्थानीय जलस्रोतको उपयोगको अवस्थाका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो ।	• गाउँपालिका भित्र जलस्रोतको प्रयोग के के कार्यका लागि भइरहेको छ ? • स्थानीय जलस्रोतले जनताको माग पूरा गर्न सकेको छ की छैन ? • स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिताका लागि के गर्नुपर्ला ? • स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने तरिका, संरक्षणका उपाय तथा स्थानीय जलस्रोतको उपयोगको अवस्था सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				उपयोगिताकोअवस्था सम्बन्धमा जलस्रोतको उपयोग भएको स्थानको भ्रमण गराई अवलोकन गर्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिताको अवस्था सोधी टिपोट गर्ने, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिताको अवस्था सम्बन्धमा तयार पारिएको चार्ट, तस्बिर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिताको अवस्था सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जलस्रोतको उपयोगिताको अवस्था लेख्न लगाउने, ● शिक्षकले स्थानीय जलस्रोतको प्रयोग उचित मात्रामा भए, नभएको, भए के मा भएको र के के मा हुनुपर्ने, कसरी उपयोग गुर्नपर्ने, के केस्ता कारणले उपयोग हुन नसकेको जस्ता अवस्थाको खोजी गरी प्रष्ट पारिदिने ।			
८. ग्रामीण विकास, प्रदूषण तथा सरसफाइ	प्रदूषण	● फोहोरको वर्गीकरण गर्न, ● प्रदूषणको परिचय दिन,	● फोहोरको वर्गीकरण, ● प्रदूषणको परिचय,	● विद्यार्थीलाई आफ्नो समुदाय वा पालिका भित्र	● फोहार व्यवस्थापन गरिएको स्थान,	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता,	४+५

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
		• प्रदूषणका प्रकारहरू बताउन, • प्रदूषणका स्रोतहरू उल्लेख गर्न,	• प्रदूषणका प्रकार, • प्रदूषणका स्रोतहरू,	फोहोर भएको स्थानमा अवलोकन गराउने, • अवलोकन पश्चात् कुहिने, नकुहिने फोहोरको वर्गीकरण गरिएको चित्र/पोष्टर/चार्ट बाट छलफल गर्ने गराउने, • फोहोरको वर्गीकरण, किसिम, प्रकार आदि सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, • फोहोरका किसिम, प्रकार सम्बन्धमा सूची तयार पार्न लगाउने, • विद्यार्थीलाई प्रदूषण भनेको के हो भनी पालैपालो सोधी टिपोट गर्दै जाने, • प्रदूषणको परिचय दिने वा अवस्था देखाउने चित्र/पोष्टर/चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • प्रदूषणको परिचय र अवस्था आदिका बारेमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • प्रदूषणको परिचय लेख्न लगाउने, • विद्यार्थीलाई फरक फरक प्रदूषणका बारेमा जानकारी दिन अवलोकन गर्ने, गराउने,	• फोहोरको वर्गीकरण गरिएको चित्र, पोष्टर आदि • फोहोरको वर्गीकरण गरिएको चार्ट, • फोहोरको वर्गीकरण, प्रदूषण आदिका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो, • विभिन्न प्रकारका प्रदूषणको चार्ट, तस्बिर, चित्र, पोष्टर, • चित्रपत्ती/शब्दपत्ती, • प्रदूषणको परिचय चार्ट, • प्रदूषणका प्रकारका पोष्टर, चार्ट, तस्बिर, • प्रदूषणका स्रोतहरुको चार्ट, तस्बिर • प्रदूषणका स्रोतहरुको नमूना,	• अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्बिर, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • फोहोर कति किसिमका हुन्छन् ? • फाहोरका प्रकारको सूची तयार पार । • प्रदूषणको परिचय देऊ । • प्रदूषण्का प्रकारहरु लेख । • प्रदूषणका स्रोतहरु उल्लेख गर । • फोहोरको वर्गिकरण, प्रदूषणको परिचय, प्रदूषणका प्रकार तथा स्रोतहरुका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• प्रदूषणका किसिमको बारेम विद्यार्थीलाई सोधी टिपोट गर्दै जाने, • प्रदूषणका किसिमको सम्बन्धमा तयार पारिएका चार्ट, चित्र, पोष्टरबाट छलफल गर्ने, गराउने, • प्रदूषणको वर्गिकरणको सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई प्रदूषणको वर्गीकरण गर्न लगाउने, • विद्यार्थीलाई प्रदूषणका स्रोतहरु के के हुन्, भनी सोधखोज गरी टिपोट गर्ने, • प्रदूषणका स्रोतहरुको चार्ट, तस्विर, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने, गराउने, • विद्यार्थीलाई प्रदूषणका स्रोतहरू देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई प्रदूषणका स्रोतहरुका बारेमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • प्रदूषणका स्रोतहरुको सूची तयार पार्न लगाउने, • शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने ।			

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
९. सामाजिक संघसंस्थाहरू	सामाजिक संघ संस्थाहरू सामाजिक संघ संस्थाहरूका कार्य तथा भूमिका	• गाउँपालिका भित्र रहेका भएका सामाजिक संघ संस्थाहरूको पहिचान गर्न, • गाउँपालिका भित्र रहेका भएका सामाजिक संघ संस्थाहरूको कार्य बताउन, • गाउँपालिका भित्र रहेका भएका सामाजिक संघ संस्थाहरूको भूमिका पहिचान गर्न,	• गाउँपालिका भित्र रहेका सामाजिक संघ संस्थाहरू, • गाउँपालिका भित्र रहेका सामाजिक संघ संस्थाका कार्यहरू • गाउँपालिका भित्र रहेका सामाजिक संघ संस्थाको भूमिका	• गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सामाजिक संघ संस्थाहरूको अवलोकन गराउने, • गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सामाजिक संघ संस्थाहरूको सूची तयार गर्न लगाउने, • संघ संस्थाबाट भए गरेका कामहरू अवलोकन गराउने, छलफल गराउने, • सामाजिक संघ संस्थाहरूका चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • त्यस्ता सामाजिक संघ संस्थाले गाउँघरमा प्रदान गरेका कार्यहरू बालबालिकाबाटै जानकारी लिई कालोपाटी/सेतोपाटीमा छलफल गर्ने गराउने, • सामाजिक संघ संस्थाले गरेका कामहरूका बारेमा चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूले गर्ने कामका बारेमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूका कामका	• सामाजिक संघसंस्था र तिनीहरुको कार्यका नमूना चित्र/तस्विर/ पोष्टर • स्थानीय संघ संस्थाहरू • स्थानीय सामाजिक संघ संस्थाका कार्यहरूका चित्रपत्ती/शब्दपत्ती तथा काम/सेवाहरूका वाक्य/शब्दपत्तीहरू • स्थानीय सामाजिक संघ संस्थाहरू र तिनीहरूले खेल्ने भूमिकाका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • गाउँपालिका भित्र रहेका सामाजिक संस्थाहरूको सूचि बनाऊ । • गाउँपालिका भित्र रहेका सामाजिक संघ संस्थाले के के कार्य गर्छन ? • सामाजिक संघ संस्थाले खेल्ने भूमिकाको सूची तयार पार । • सामाजिक संघ संथाका नाम र भूमिका जोडा मिलाऊ । • सामाजिक संघ, संस्थाहरुको कार्य तथा भूमिका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				बारेमा चित्रपत्ती/शब्दपत्तीबाट खेल खेलाउने, • त्यस्ता सामाजिक संघ संस्थाले गाउँघरमा पुऱ्याउने भूमिका बालबालिकाबाटै जानकारी लिई कालोपाटी/सेतोपाटीमा छलफल गर्ने गराउने, • सामाजिक संघ संस्थाले पुऱ्याएका भूमिका बारेमा चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने, • सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूले पुऱ्याउने भूमिकाका बारेमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, • सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूका भूमिकाका बारेमा चित्रपत्ती/शब्दपत्तीबाट खेल खेलाउने ।		भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१०.बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासन	बाल अधिकार पोषण	• बाल अधिकारका क्षेत्रहरुको परिचय दिन • पोषणको महत्व, आवश्यकता र उदेश्य	• बाल अधिकारका क्षेत्रहरु • पोषणबाट हुने फाइदाहरु	• विद्यार्थीहरुलाई बाल अधिकारका क्षेत्रहरुको चार्ट, तस्बिर, पोष्टर आदि देखाँउदै छलफल गर्ने गराउने, • बाल अधिकारसँग सम्बन्धित संघ संस्थाको भ्रमण गराई सम्बन्धित व्यक्तिहरुसँग छलफल गर्ने गराउने,	• बाल अधिकारका क्षेत्रहरु सम्बन्धमा तयार पारिएको चित्र, पोष्टर, चार्ट, • बाल अधिकारका क्षेत्रहरु सम्बन्धमा बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो • बाल अधिकारसँग सम्बन्धित संघ, संस्थाको चित्र, पोष्टर, • बाल अधिकारसँग सम्बन्धित संघ संस्थाहरु,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्बिर, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन,	७+३

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• बाल अधिकारसँग सम्बन्धित विभिन्न स्रोत सामग्रीहरुबाट बाल अधिकारका क्षेत्रहरुको जानकारी गर्ने गराउने, • बाल अधिकारका क्षेत्रहरुको सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • बाल अधिकारका क्षेत्रहरुको सूची तयार पारी छोटकरीमा बर्णन गर्न लगाउने । • पोषणका क्षेत्रहरुको सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • पोषणका क्षेत्रहरुको सूची तयार पारी छोटकरीमा बर्णन गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरुलाई पोषणका क्षेत्रहरुको चार्ट, तस्बिर, पोष्टर आदि देखाँउदै छलफल गर्ने गराउने,	• बाल अधिकारका क्षेत्रमा काम गर्ने व्यक्तिहरु,	• रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • बाल अधिकारका क्षेत्रहरुलेख । • बाल अधिकारका क्षेत्रहरुको छोटकरीमा बर्णन गर । • बाल अधिकारका क्षेत्रहरु सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । • पोषणसम्बन्धी बिभिन्न कियाकलापहरु गराउन सकिन्छ ।	
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	• सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदा बर्णन गर्न	• सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदा	• विद्यार्थीलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका फाइदा सोधी टिपोट गर्दै जाने, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसँग सम्बन्धित व्यक्तिसँग सोधपुछ तथा छलफल गर्ने गराउने,	• सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदाको सूची, चार्ट, आदि, • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरू, • शब्दपत्ती, वाक्यपत्ती • सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदा सम्बन्धमा	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्बिर, • समूह छलफल, • अवलोकन,	५+१२

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदाहरुको सूची, चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदाको वाक्यपत्ती तयार पारी छलफल गर्ने गराउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदा सम्बन्धमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदासँग सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका फाइदाको सूची तयार गर्न लगाउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदा बर्णन गर्न लगाउने, ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदाको सम्बन्धमा शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने ।	तयार पारिएको अडियो/भिडियो ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका फाइदासँग सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीहरु,	● अध्ययन प्रतिवेदन, ● रुजु सूची, श्रेणी मापन, ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), ● अभिभावक प्रतिक्रिया, ● क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका फाइदाको सूची तयार पार । ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदा वर्णन गर । ● सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको फाइदा सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठीक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन	हाम्रा पर्यटकीय स्थलहरू	● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको फाइदा बताउन	● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको फाइदा	● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको अवलोकन र छलफल गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरुको	● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको फाइदा झल्कने चित्र/पोष्टर, ● स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरू, ● चित्रपत्ती/नामपत्ती, ● गाउँपालिकाको नक्शा	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, ● अभिनय र तत्परता, ● परियोजना कार्य, ● चित्र, तस्बिर,	६+५

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				फाइदा सम्बन्धमा पर्यटकीय स्थलसँग सम्बन्धित वा वरपरका व्यक्तिहरुसँग छलफल गर्ने गराउने, • पर्यटकीय स्थलहरू फाइदाको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • बालबालिकालाई गाउँपलिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमा फाइदा सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपेर समूहमा छलफल गराउने, • स्थानीय पर्यटीकीय स्थलको फाइदाको चित्रपत्ती/नामपत्तीबाट छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलका फाइदाका बारेमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने, • शिक्षकले गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको फाइदाको छलफल गरी पृष्ठपोषण दिने,	• पर्यटकीय स्थलहरुको नक्सा, • स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको फाइदा सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको फाइदा सम्बन्धमा तयार पारिएका विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीहरू, • स्थानिय पर्यटकीय स्थलमा काम गर्ने व्यक्ति तथा पर्यटन प्रबर्द्धनसँग सम्बन्धित व्यक्तिहरु ।	• समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलको फाइदा लेख । • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थालहरुको फाइदा सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । जस्ता प्रश्नहरूको छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

७. स्थानीय पाठ्यक्रमको र अङ्कभार विभाजन

क) सैद्धान्तिक पक्ष

यो परीक्षा ५० पूर्णाङ्कको हुनेछ । पाठ्यक्षेत्र तथा विषयवस्तुको प्रकृति एवम् पाठ्यघण्टा समेतको आधारमा ज्ञान र बोध तहका ४५ प्रतिशत, सिप/प्रयोग तहका ३५ प्रतिशत र उच्च दक्षताका २० प्रतिशत पर्ने गरी प्रश्न निर्माण गर्नुपर्ने छ ।

(ख) प्रयोगात्मक पक्ष

प्रयोगात्मक पक्षका लागि देहायका आधारहरूमा देहाय बमोजिम अङ्कभार तोकिएको छः

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	अङ्कभार
१	सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयारी तथा प्रविधि उपयोग सहितको प्रस्तुति	१२
२	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	८
३	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगालिक,वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखिकरण	४
४	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	४
५	मौखिक परीक्षा	४
६	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	४
७	शिष्टाचार,अनुशासन,सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सो को अभिलेख	१०
८	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	४
	जम्मा	५०

८. सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरूः

सम्बन्धित विषय क्षेत्रमा प्रयोग हुने शिक्षण विधि तथा प्रविधि चयन गर्दा ध्यानदिनुपर्ने केही महत्त्वपूर्ण पक्षहरू यहाँ उल्लेख गरिएका छन्:

१. सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धिहरूः पाठ्यक्रममा उल्लिखित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू अनुसारका सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्छ ।

२. **विषयवस्तुको स्वरूप**ः विषयवस्तुको स्वरूप अनुसार शिक्षण सिकाइका रणनीति, विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्नुपर्दछ।

३. बाल मनोविज्ञानः सिकारुको इच्छा, रुचि, क्षमता तथा योग्यता, प्रवृत्ति, पूर्वज्ञान आदिलाई ध्यानदिई शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्दछ । त्यस्ता विधिले विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्न सक्नुपर्छ ।

४. स्रोत साधनहरूको उपलब्धताः शिक्षण विधि तथा रणनीति आर्थिक, मानवीय, भौतिक आदि दृष्टिले उपयुक्त र स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग हुन सक्ने हुनुपर्छ ।

५. विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थितिः शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोट गर्दा विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थितिसँग मेल खाने हुनुपर्दछ ।

६. समय र विद्यार्थी सङ्ख्याः उपलब्ध समय र विद्यार्थी सङ्ख्याले पनि शिक्षण विधि तथा रणनीति छनौटमा प्रभाव पार्दछ ।

९. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप देहायका विविधतायुक्त विधि तथा रणनीतिहरूको उपयोग गरी सञ्चालन गर्नुपर्दछः

१.कथाकथन एवम् गीतः यस विधिमा विषयवस्तुलाई कथाको रूपमा प्रस्तुति तथा अवधारणालाई गीतका माध्यमबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

२.आगमन विधिःयसमा सूचनाहरूको सङ्कलन, अवलोकन, विश्लेषण, अनुमान, पुष्टि तथा निष्कर्षको प्रक्रिया प्रयोगगरिन्छ ।

३.भूमिका निर्वाह/अभिनयः यसमा सन्दर्भ र भूमिकाको बारेमा छलफल तथा निर्धारण, भूमिका बहन, छलफल र निष्कर्ष निकाल्ने कार्य गरिन्छ ।

४. निर्माणात्मक कक्षाः यस विधिमा मष्तिस्क मन्थन, पाठसम्बन्धी पूर्वज्ञानको पहिचान, अन्तरक्रियात्मक कार्य (जस्तैः वैयक्तिक चिन्तन, समूहकार्य, प्रश्नोत्तर), आवश्यकता अनुसार टेवा प्रदान र विचार आदानप्रदान गरी निष्कर्ष निकालिन्छ ।

५. सहयोगात्मक कक्षाः यसमा सामान्यतया समूह विभाजन, समस्या र विषयवस्तु प्रस्तुति, समूहमा छलफल र निष्कर्षवा समाधान निकालिन्छ ।

६. परियोजना कार्य: विद्यार्थीको उमेर र स्तर अनुसारका विभिन्न परियोजना कार्य दिई विद्यार्थीले आफैँ खोज्ने तथा गरेर सिक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

७. छलफल र प्रश्नोत्तर: यसमा शिक्षक विद्यार्थी, विद्यार्थी शिक्षक, विद्यार्थी विद्यार्थी बीचमा प्रश्न र उत्तर गर्न सकिन्छ ।प्रश्नहरूले स्मरणको प्रत्याह्वान भन्दा पनि विद्यार्थीलाई सोच्न, कारण खोज्न, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक सोचाइलाई प्रोत्साहन गर्न सक्नुपर्छ । त्यसै गरी प्रश्नोत्तर र छलफलमा कक्षामा सबैका अगाडि प्रश्न सोध्ने,एकछिन पर्खने, कुनै पनि विद्यार्थीलाई तोकेर उत्तर दिन लगाउने, उत्तर राम्रोसँग सुन्न र अन्तमा छलफल र मूल्याङ्कन गर्ने प्रक्रिया प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

८. अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज: यसमा समस्या वा प्रश्नको प्रस्तुति, गर्नुपर्ने र खोज कार्य र तरिकाको बारेमा छलफल गरी विद्यार्थीहरूद्वारा खोज गरी निष्कर्ष प्रस्तुति र पृष्ठपोषण दिइन्छ ।

९. प्रविधियुक्त कक्षाः मोबाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, मोबाइल, रेडियो आदिको उपयोग गरी धारणाहरूको दृश्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

१०. सिर्जनात्मक कार्य: यसमा चित्र निर्माण, रङ भर्ने, कागज काट्ने र पट्याउने, सम्बन्ध स्थापना जस्ता कार्यहरू द्वारा सिकाइ गर्न सकिन्छ ।

११. समस्या समाधान विधि: यस विधिमा समस्यालाई बुझ्ने, योजना निर्माण, योजना कार्यान्वयन, पछाडि फर्केर हेर्ने रपरिणामलाई जाँच्ने प्रक्रियाद्वारा समस्या समाधान गरिन्छ ।

१२. खेल विधिः यसमा विषयवस्तुलाई खेलका माध्यमबाट प्रस्तुत गरी अभ्यास गराइन्छ ।

१३. प्रयोगात्मक विधि: यसमा कक्षाकोठा भित्र र बाहिर प्रयोगात्मक कार्यका माध्यमबाट सिकाइ कार्य गराइन्छ ।

१४. भ्रमण: विभिन्न स्थानको भ्रमण गराई त्यहाँका अनुभव र सिकेको कुरा छलफल तथा प्रत्यावर्तन गराइन्छ।

१५. प्रदर्शन विधि: विषयवस्तुसँग सम्बन्धित तस्बिर वा अन्य दृश्य सामग्री तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरिन्छ ।

१६. स्वाध्ययन तथा छलफल: विभिन्न किसिमका सामग्रीका अध्ययनको माध्यमबाट सिकाइ गर्दा सामग्री छनोट, अध्ययनर धारणा वा विचार निर्माण गरिन्छ र यसलाई आवश्यकतानुसार विद्यार्थी बिच छलफल गराउन सकिन्छ ।

१७. अन्तरक्रियाः यसमा छलफलको योजना र तयारी, बृहत् समूहमा छलफल सञ्चालन वा समूह विभाजन, कार्यसूची बाँडफाँड तथा कार्य सञ्चालन, प्रस्तुतीकरण, तुलना, विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन र निष्कर्ष निकालिन्छ ।

१८. विद्यार्थीर्हहरूमा व्यवहार कुशल सिपहरूको प्रयोग: जस्तै सहयोगी सिपहरू, वैयक्तिक सिपहरू, समालोचनात्मक तथा सिर्जनात्मक सोचाइ सिपहरू, नवप्रवर्तन र व्यवसायिक सिपहरूको विकासलाई प्राथमिकतामा राखी विभिन्न क्रियाकलापहरू निर्माण गरिनुपर्छ ।

१०. शिक्षण सिकाइका क्रममा विद्यार्थीको नियमित मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरू निम्नअनुसार छन्:

१. **कक्षा सहभागिताः** नियमित रूपमा कक्षामा नआउँदा शिक्षण सिकाइ कार्य कमजोर हुने भएकाले नियमित रूपमा हाजिरी र कक्षामा सहभगितामा पनि ध्यान दिनुपर्छ । विद्यार्थीको कक्षाकार्यमा सहभागिताको परीक्षण गर्ने विभिन्न साधनहरू तयार गरी विद्यार्थीको उपलब्धि र सक्षमताको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

२. लिखित तथा मौखिक कार्य: अध्ययन अध्यापनका क्रममा कुराकानी तथा छलफल लगायत लिखित तथा मौखिक प्रश्नहरू गरेर पनि सिकाइ अवस्थाका बारेमा जानकारी लिन सकिन्छ । सबै कक्षामा छोटा छोटा कक्षा परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू औपचारिक किसिमका र लामा नभई अनौपचारिक स्वरूपका छोटा हुनु उपयुक्त हुन्छ । विषयवस्तुको स्वरूप तथा परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धिलाई विचार गरेर लिखित वा मौखिक प्रतिक्रिया प्राप्त हुने परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यस्तै, कक्षामा गर्न दिएका कार्य नियमित रूपमा सक्रियतापूर्वक गरे नगरेका, यदि गरेको भए सही रूपमा गरे वा नगरेको हेरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । विद्यार्थीले सही रूपमा कक्षाकार्य नगरेको भए आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुपर्दछ । कक्षामा गर्न नसकिएका कार्यहरू र थप अभ्यास गर्न केही गृहकार्य पनि दिन सकिन्छ । गृहकार्य गराइको मूल्याङ्कन गरी थप पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

३. परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य: विद्यार्थीको क्षमता, स्तर र पाठ्यवस्तुसँग मिल्दा परियोजनाकार्य गर्न दिनुपर्छ । यसमा चरणबद्ध र व्यवस्थित रूपमा पूरा कार्य गरे वा नगरेको अवलोकन तथा अध्ययन गरी आवश्यक भए थप सुझाव दिनुपर्दछ ।

४. अवलोकन: सिकेका कुरा व्यवहारमा प्रयोग गरे वा नगरेको, कार्यसम्पादन गर्न सके वा नसकेको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

५. विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शन: विद्यार्थीले गरेका कार्यहरूको प्रदर्शन गराई उनीहरूको कार्यको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा सिर्जनात्मक कार्य (कविता निबन्ध, कथा लेखन, चित्र बनाउने आदि)को प्रदर्शन पनि गराउन सकिन्छ ।

६. घटनावृत्त अभिलेखः विद्यार्थीले कुनै घटनामा प्रदर्शन गरेका व्यवहार तथा कार्यको विवरण सङ्कलन तथा व्याख्या गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

७. छोटा परीक्षाः कुनै विषयवस्तुको सिकाइ पश्चात् विषयवस्तुको प्रकृति अनुसार लिखित तथा मौखिक परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्छ । यस्तो अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गरिने परीक्षाले विद्यार्थीहरूलाई परीक्षाको त्रासबाट मुक्त गर्न सहयोग पुग्नाका साथै सहज ढङ्गबाट सिकाइ मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

८. स्वपाठ र सहपाठी मूल्याङ्कनः विद्यार्थीले आफूले के कति सिक्न सके भनी, सिकाइसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्य सम्पादन लगायत अन्य माध्यमबाट सिकाइ अवस्थाको मूल्याङ्कन गरी स्वःपृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइ सुधारको अवसर सिर्जना गर्न सकिन्छ । विद्यार्थीले आफ्नो सिकाइ तथा कार्यबाट अनुभव तथा सिकाइको प्रत्यावर्तन गर्ने विभिन्न नमुनाहरूमा विद्यार्थीलाई प्रत्यावर्तन लेख्न लगाई त्यसका आधारमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । त्यसैगरी कक्षामा सहपाठीहरूले एकअर्काका कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने, सँगै बसेर गरिएका कार्यका मूल्याङ्कन गर्ने गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्न सकिन्छ ।

९. अभिभावकको प्रतिक्रियाःविद्यार्थीले कार्यसम्पादन, व्यवहारमा भएको परिवर्तन र विशिष्ट तथा समग्र सिकाइका बारेमा अभिभावकको राय तथा प्रतिक्रियाबाट पनि विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा शिक्षक र अभिभावक छलफल गर्ने वाशिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीबिच छलफल गरेर विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ भने शिक्षकले पनि यसबाट शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधारका लागि आधार पनि प्राप्त हुन सक्छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने उल्लिखित कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखिकरण गरिनुपर्दछ । कक्षाकार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धि सहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमी कमजोरी रहेका छन् र ती कमी कमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने
कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

११. विद्यार्थी मूल्याङ्कनको आवश्यक व्यवस्थाः

विद्यार्थी मूल्याङ्कनका सम्बन्धमा स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा ४–५ ले जम्मा पूर्णाङ्क १०० मध्ये ५० प्रतिशत सैद्धान्तिक र ५० प्रतिशत प्रयोगात्मक हुने व्यवस्था गरिएको छ । विषय क्षेत्रको प्रकृति तथा सिकाइ उपलब्धिका आधारमा सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक कार्य घण्टाको व्यवस्था गरिएको छ । प्रयोगात्मक कार्य घण्टाका लागि तोकिएको अवधिलाई विद्यार्थीहरूको गरेर सिक्ने र व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउन अभ्यास गराउन उपयोग गर्नुपर्ने छ । यसरी तोकिएका प्रयोगात्मक कार्य घण्टालाई तोकिएका क्षेत्रका प्रयोगात्मक पक्षहरूको पहिचान गरी उपयोग गर्ने र (सम्भावना भएका अवस्थामा) सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोगमा विद्यार्थीहरूलाई अभ्यस्त गराउने गरी सम्वन्धित क्षेत्रको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरूले गर्ने सिकाइको तथ्याङ्कहरू, प्रतिक्रियाहरू, प्रतिवेदनहरू, प्रस्तुतीहरू सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्नेछ ।

सन्दर्भ सामागीहरू

कानुनी किताव व्यवस्था समिति(२०७२), नेपालको संविधान,बबरमल, काठमाण्डौः नेपाल सरकार
कानुनी किताव व्यवस्था समिति(२०७४), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन ,बबरमल, काठमाण्डौ
पाविके (२०६२), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ (कक्षा १–३), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६३), राष्टिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०६३, सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६५), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६५, (कक्षा ४–५) सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६९), आधारभुत तह पाठ्यक्रम, २०६९, (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७१), स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७१, (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७६), राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६, (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७६), स्थानीय पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६, सानोठिमी भक्तपुर
स्थानीय पाठ्यक्रम : बिभिन्न स्थानीय तहका पाठ्यक्रमहरु

अनुसूची १

स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा

१. स्थानीय पाठ्यक्रमको शीर्षक: **हाम्रो सिलीचोङ**
२. पाठ्यक्रमको प्रकृति: सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक
३. तह: आधारभूत तह: (कक्षा ४–५)
४. साप्ताहिक कार्य घण्टा: कक्षा ४-५ मा ४ कार्य घण्टा
५. जम्मा कार्य घण्टा: कक्षा ४-५ मा वार्षिक १२८ घण्टा

अनुसूची २

प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन फाराम

विषयको नाम : .... कक्षाः............

क्र. सं.	विद्यार्थीको नाम	मूल्याङ्कनका क्षेत्र								जम्मा
		प्रतिवेदन तथा प्रविधि सहितको प्रस्तुति	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगालिक, वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखिकरण	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	मौखिक परीक्षा	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	शिष्टाचार,अनुशासन, सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सोको अभिलेख	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	
		१२	८	४	४	४	४	१०	४	५०
१										
२										
३										
४										
५										
६										
७										
८										
९										
१०										

शिक्षकको नाम : **प्रअको नाम :**
दस्तखतः **दस्तखतः**

मिति

स्थानीय पाठयक्रम कक्षा (६-८)

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा आवश्यकताको आधारमा निम्नानुसार विषयवस्तुलाई समेटिएको छ ।

१. तहगत सक्षमता

आधारभूत तह (कक्षा ६–८) को अन्तमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सक्षमताहरू विकास भएका हुने छन् :

१. सिलीचोङ गाउँपालिका क्षेत्रभित्रको परिचयात्मक प्रस्तुति,
२. जाति, भाषा, धर्म र संस्कृतिको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरूको पहिचान,
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलनको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन,
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्याहरूको पहिचान र समाधानका उपायहरू,
५. कृषि व्यवसायको पहिचान तथा आवश्यक ज्ञान र सीपको व्यवहारमा प्रयोग,
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सीपहरूको पहिचान, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन,
७. प्राकृतिक सम्पदा र वातावरणको पहिचान, सदुपायोग, संरक्षण र संवर्द्धन तथा विपद् व्यवस्थापन,
८. ग्रामिण विकास तथा स्वस्थ जीवनको ज्ञान र व्यवहारमा प्रयोग,
९. स्थानीय स्तरमा क्रियाशील सामाजिक संघसंस्थाहरूको पहिचान र योगदान,
१०. बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासनको पहिचान र घर, परिवार, विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग,
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आवश्यकता, प्रयोग र यसले पारेको प्रभाव,
१२. पर्यटन स्थलको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन ।

२. विषय क्षेत्र र क्रम

यस पाठ्यक्रमका लागि निर्दिष्ट गरिएका विषय क्षेत्रहरू र तिनीहरूको क्रम देहायअनुसार रहनेछन् :

१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय,
२. धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू,
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन,
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधानहरू,
५. कृषि व्यवसाय,
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सीपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन,
७. प्राकृतिक सम्पदा ताथ वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन,
८. ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ,
९. सामाजिक संघसंस्थाहरू,
१०. बाल/पोषणमैत्री स्थानीय शासन,
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि,
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन ।

३. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

क्षेत्र	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१.सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	गाउँपालिकाको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसंख्याको बनावट र वितरण	गाउंपालिकाबाट उपलब्ध सेवा, सुविधा र जनसंख्या व्यवस्थापनका उपायहरू	गाउँपालिकाको भौगोलिक, मौसमी, स्वास्थ्य र शैक्षिक अवस्था
२. जाति,भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू कुलुङ, मेवाहाङ तामाङ लगायत अन्य भाषको चिनारी	जाति,भाषा, गाउँपालिकाको धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा र त्यस्ता स्थलहरूको संरक्षण	जाति,भाषा, गाउँपालिका भित्रका समुदाय प्रति समभावको व्यवहार, सहिष्णुता प्रदर्शन र कला संस्कृतिको सम्मान	जाति,भाषा, गाउँपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक विशेष क्षेत्रको संरक्षण र संवर्द्धन तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरूको योगदान
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	गाउँपालिका भित्र विभिन्न समुदायले मनाउने चाडपर्वहरूको तुलनात्मक बर्णन र उत्साहपूर्वक सहभागिता	आ-आफ्नो रीति रिवाज अनुसारका स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यास तथा तरिकाहरू	स्थानीय तहका जातजाति अनुसारका रीति रिवाज, संस्कार र चालचलन तथा जात्रा
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	अनुशासन, प्रणायाम तथा ध्यानको अवधारणा, मद्यपान/धुम्रपान तथा लागु पदार्थबाट जोगिन अपनाउनु पर्ने उपायहरू, सामान्य योग अभ्यास	व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका, मद्यपान/धुम्रपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभाव	असल नागरिकको भूमिका, योग र मानव स्वास्थ्यको अन्तर सम्बन्ध, दुर्व्यसन निराकरणका उपायहरू
५. कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय	स्थानीय स्तरमा अलैंची, रुद्राक्ष, किवी, आलु खेतीगर्न अनुकुल वातावरण	स्थानीय स्तरमा पशुपन्छी पालन, मत्स्य पालनको सम्भावना	कृषि व्यवसायका लागि लगानीका स्रोतहरू पहिचान तथा कृषि बजारीकरणका उपायहरू
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सीपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	आफ्नो परिवेशमा सञ्चालनमा रहेका उद्योगहरूको प्रवर्द्धनमा स्थानीय सरकारको भूमिका	कृषिमा आधारित उद्योगले जन जीवनमा पारेको प्रभाव	स्थानीय तहको आर्थिक विकासमा उपलब्ध व्यवसाय र प्रविधिले पारेको प्रभाव
७. प्राकृतिक सम्पदा ताथ वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिटी, चुनढुङ्गा) पाइने स्थान, स्थानीय स्तरमा हुने विपद्हरू	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूको प्रशोधन प्रक्रिया, जनावरबीचको अन्तर सम्बन्ध, समस्या र समाधानका उपायहरू, विपद् न्यूनिकरणका उपायहरू	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जङ्गली जनावरहरूको महत्व र संरक्षणका उपायहरू, स्थानीय क्षेत्रमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिटी, चुनढुङ्गा) को उपयोग र व्यवस्थापनका उपायहरू, स्थानीय क्षेत्रभित्र हुने विपद् न्यूनिकरणका उपायहरूको पहिचान र अभ्यास
८.ग्रामिण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	स्थानीय सरसफाई व्यवस्थापनमा नागरिकको दायित्व तथा भूमिका र सचेतना	फोहोरको पुनः प्रयोगका फाइदा, फोहोर व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले गरेका कार्य	स्थानीय तहले ग्रामिण विकास तथा सरसफाइमा खेलेको भूमिका
९.सामाजिक संघसंस्थाहरू	गाउँपालिका भित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित संस्थाहरूको कार्यक्षेत्र तथा भूमिका	गाउंपालिकामा रहेका क्रियाशील सामाजिक संघसंस्थाहरूले सञ्चालन गर्ने कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरूको भूमिका	गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघसंस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य तथा प्रक्रिया
१०. बालमैत्री/पोषणमैत्री स्थानीय शासन	बालमैत्री/पोषणमैत्री विद्यालय र समुदाय	बालमैत्री/पोषणमैत्री शासन (बालक्लब) तथा बाल अधिकार सम्बन्धी कानुनी दस्तावेजहरू	बालमैत्री/पोषणमैत्री शासनका तत्वहरु, स्थानीय तहको भूमिका र चुनौति
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	कम्प्युटरको परिचय, आवश्यता र अभ्यास (Microsoft Word)	काम्प्यूटर तथा इन्टरनेटको परिचय, प्रयोग र अभ्यास (Microsoft Excel)	कम्प्यूटर, इन्टरनेट, स्मार्टबोर्ड र प्रोजेक्टरको प्रयोग र अभ्यास (Powerpoint presentation)
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन	गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा स्थानीय समुदायको भूमिका र सहभागिता	गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा स्थानीय तहको भूमिका, प्रचार प्रसार र सहभागिता	पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक सीप तथा व्यवस्थापकीय कार्य र संरक्षण तथा संवर्द्धन

४. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन पश्चात आधारभूत तह कक्षा (६–८) मा अध्ययनरत बालबालिकामा माथि उल्लिखित क्षेत्र र क्रम अनुसार देहाय अनुसारको सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल हुनेछ ।

१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	गाउँपालिकाको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसङ्ख्याको बनौट र वितरणको अवस्था बताउन,
७	गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त हुने सेवा र सुविधा बताउन र जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका उपायहरू सूचीकरण गर्न,
८	गाउँपालिकाका भौगोलिक,मौसमी, शैक्षिक र स्वास्थ्य अवस्थाको सामान्य विश्लेषण गर्न ।

२. जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति र प्रेरक व्यक्तित्वहरुको पहिचान संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	गाउँपालिकाको जाति, भाषा, धर्म, सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा पहिचान र त्यस्ता स्थलहरूको संरक्षण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन,
७	गाउँपालिका भित्रका समुदायप्रति समभावको व्यवहार तथा सहिष्णुता प्रदर्शन गर्न र कला, संस्कृतिको सम्मान गर्न,
८	गाउँपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक तथा विशेष क्षेत्रको व्यवस्थापन र संवर्द्धनको बारे वर्णन गर्न र प्रेरक व्यकितत्वहरुको योगदानको चर्चा गर्न ।

३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलनको पहिचान, संरक्षण र संबर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	गाउँपालिकाभित्र विभिन्न समुदायहरूले मनाउने चाडपर्वहरूको तुलनात्मक वर्णन गर्न र त्यस्ता चाडपर्वहरूमा उत्साहित भई सरिक हुन,
७	आ-आफ्ना रीति रिवाज अनुसारका स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यास तथा तरिकाहरुको वर्णन गर्न,
८	स्थानीय तहका जातजाति अनुसारका रीति रिवाज, संस्कार र चालचलन तथा जात्राको खोज, संरक्षण र संवर्द्धन गर्न ।

४.सामाजिक मूल्य,मान्यता तथा समस्या र समाधान

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	मद्यपान/धुम्रपान तथा लागुपदार्थबाट जोगिन अपनाउनुपर्ने उपायहरु,
७	व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका र महत्त्वमा प्रकाश पार्न र मद्यपान/धुम्रपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभावको वर्णन गर्न,
८	असल नागरिकको भूमिका प्रस्तुत गर्न, दुर्व्यसन निराकरणका उपायहरूको सूची तयार गर्न ।

५. कृषि व्यवसाय

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	स्थानीय स्तरमा अलैची, रुद्राक्ष तथा आलु खेती गर्न अनुकुल वातावरण तथा खेती गर्ने तरिका बताउन,
७	स्थानीय स्तरमा पशुपन्छीपालन र मत्स्यपालनको सम्भावना खोजी गर्न,
८	कृषि व्यवसायका लागि लगानीका स्रोतहरू पहिचान तथा कृषि बजारीकरणको उपायहरूको सूची तयार गर्न ।

६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सीपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	आफ्नो परिवेशमा सञ्चालनमा रहेको उद्योगहरूको प्रबर्द्धनमा स्थानीय सरकारको भूमिका बताउन,
७	कृषिमा आधारित उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव बताउन,
८	स्थानीय तहको आर्थिक विकासमा उपलब्ध व्यवसाय र प्रविधिले पारेको प्रभावहरूको विश्लेषण गर्न ।

७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	स्थानीय क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी) पाइने स्थानको पहिचान र स्थनीयस्तरमा हुने गरेका विपदका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्न,
७	स्थानीय वनमा पाइने जडिबुटीको प्रशोधन प्रक्रिया पहिचान गर्न जनावर र मानवबीचको अन्तरसम्बन्ध, उत्पन्न समस्या र समाधानका उपायहरू बताउन र स्थानीयस्तरमा हुन जाने विपद् न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन,

८ स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जङ्गली जनावरहरूको महत्त्व र संरक्षणका उपायहरू बताउन, स्थानीय क्षेत्रमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा,माटो,बालुवा,गिट्टी,चुनढुङ्गा) को उपयोग र व्यवस्थापनका उपायहरू बताउन तथा गाउँपालिका भित्र हुन जाने विपदका घटनाहरुको अभ्यास गर्न ।

८. ग्रामीण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	स्थानीय सरसफाइ व्यवस्थापनमा नागरिकको दायित्व, भूमिका र सचेतनामा जागरुक हुन,
७	सरसफाइ व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाले गरेको कार्य वर्णन गर्न र फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरू बताउन,
८	गाउँपालिकाले ग्रामिण विकास तथा सरसफाइ व्यवस्थापनमा खेलेको भूमिका बताउन ।

९. सामाजिक संघसंस्थाहरू

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	गाउापालिकाभित्र रहेका बालबालिकासंग सम्बन्धित संस्थाहरूको कार्यक्षेत्र तथा भूमिका वर्णन गर्न,
७	गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूले सञ्चालन गर्ने कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरूको भूमिका वर्णन गर्न,
८	गाउँपालिकाभित्र क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूसंग समन्वय र सहकार्यको प्रक्रिय वर्णन गर्न ।

१०. बालमैत्री स्थानीय शासन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	बालमैत्री/पोषणमैत्री विद्यालयको अवधारणा बताउन र समुदायसंगको सुमधुर सम्बन्ध बताउन,
७	बालमैत्री/पोषणमैत्री स्थानीय शासन (बालक्लब)को अवधारणा र बाल अधिकार सम्बन्धी कानून तथा दस्तावेजहरूको वर्णन गर्न,
८	बालमैत्री स्थानीय तत्वहरूको पहिचान र स्थानीय निकायको कार्यान्वयनमा भूमिका तथा चुनौतिहरु वर्णन गर्न ।

११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	कम्प्युटरको परिचय, आवश्यकता र Microsoft word को अभ्यास गर्न,
७	कम्प्युटर सहित इन्टरनेटको परिचय र Microsoft excel को अभ्यास गर्न,
८	कम्प्युटर, इन्टरनेट, स्मार्टबोर्ड र प्रोजेक्टरसहित Power point presentation को अभ्यास गर्न ।

१२. पर्यटन प्रवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
६	गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा स्थानीय समुदायको भूमिका र सहभागिताको अवस्था बताउन,
७	गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा स्थानीय तहको भूमिका, प्रचारप्रसार र सहभागिताको अवस्था बताउन,
८	पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक सीप तथा व्यवस्थापकीय कार्य, संरक्षण र संवर्द्धनका सूची बनाउन ।

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिल बमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजिकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखालाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

कक्षा ६

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	भौगोलिक अवस्था जनसंख्याको बनोट तथा वितरण	• गाउँपालिकाको सिमाना तथा क्षेत्रफल बताउन, • गाउँपालिका भित्रको जनसंख्याको बनोट र वितरण उल्लेख गर्न	• गाउँपालिकाको सिमाना, • गाउँपालिकाको क्षेत्रफल, • गाउँपालिका भित्रको जनसंख्याको बनोट, • गाउँपालिका भित्रको जनसंख्याको वितरण ।	• विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरूको गाउँपालिकाको सिमाना भन्न लगाउने र कालोपाटी/सेतो पाटीमा टिपोट गर्ने, • गाउँपालिकाको सिमाना रहेको स्थानको अवलोकन गरी टिपोट गर्ने गर्न लगाउने, • गाउँपालिकाको नक्सा देखाई छलफल गर्ने र सिमानको एकिन गर्न लगाउने, • गाउँपालिकाको सिमानाको चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिकाको सिमाना लेख्न लगाउने, • गाउँपालिकाको सिमाना सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका कार्यालयको अवलोकन गराई गाउँपालिकाको सिमाना र क्षेत्रफल टिपोट गर्न लगाउने,	• गाउँपालिका र वडाहरूको नक्सा, • गाउँपालिका तथा वडाहरू क्षेत्रफल भएको चार्ट, पोष्टर, • गाउँपालिका र वडा कार्यालय, • जनसंख्याको बनोट र वितरणको चार्ट, पोष्टर, आदि, • गाउँपालिकाको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसंख्याको बनोट र वितरण सम्बन्धी अडियो, भिडियो, • अभिलेख फाराम	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, नक्साकार्य • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • तिम्रो गाउँपालिकाको चार सिमाना लेख । • गाउँपालिकाको चार सिमाना खुल्ने गरी नक्सा तयार पार । • गाउँपालिकाको पूर्वी सिमाना कुन हो ? • जनसंख्या बनोटका आधारहरु के के हुन् ? • गाउँपालिका भित्रको जातिगत जनसंख्या लेख ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● गाउँपालिकाको क्षेत्रफलको चित्र, नक्सा, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाको क्षेत्रफलको चार्ट तयार पारी छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाको सिमाना खुल्ने गरी नक्सा तयार गर्न लगाउने, ● गाउँपालिकाको क्षेत्रफल लेख्न लगाउने, ● गाउँपालिका कार्यालय वा जनसंख्यासँग सम्बन्धित शाखाबाट गाउँपालिकाको जनसंख्या टिपोट गर्न लगाउने, ● गाउँपालिका वा जनसंख्यासँग सम्बन्धित शाखामा समन्वय गरी भौगोलिक, धार्मिक, जातीय, भाषिक तथा उमेरगत आधारमा छुट्टाछुट्टै जनसंख्या टिपोट गर्ने, ● जनसंख्याको बनोट सम्बन्धी चार्ट, चित्र, पोष्टर आदिबाट जनसंख्याको बनोट र वितरण बारे छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाका वडाहरुबाट समेत जनसंख्याको बनोट र वितरणको तथ्याङ्क		● गाउँपालिका भित्र किरात धर्म मान्ने जनसंख्या कति छ ? ● गाउँपालिका भित्र बुद्ध धर्म मान्ने जनसंख्या लेख । ● गाउँपालिका भित्र सबैभन्दा बढी कुन धर्म मान्ने मानिस रहेका छन् ? ● गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने मानिसको जातिगत, भाषागत, धार्मिक तथा भौगोलिक वितरणको स्तम्भचित्र, वृतचित्र आदि तयार पार । ● गाउँपालिकाको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसंख्याको बनोट र वितरण सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				सङ्कलन गरी छलफल गर्ने गराउने, ● जनसंख्याको बनोट र वितरण सम्बन्धी तयार पारिएका अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीलाई जनसंख्या बनोट र वितरणका आधारहरु (भौगोलिक, जातीय, उमेरगत, धार्मिक आदि) मा विद्यार्थीलाई जनसंख्याको बनोट र वितरणको अवस्था बताउन र लेख्न लगाउने, ● शिक्षकले अवश्यकता अनुसार जनसंख्याको बनोट र वितरणसँग सम्बन्धी आवश्यक पृष्ठपोषण दिने,			
२. सामाजिक संस्कार, जाति,भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू	जाति,भाषा, सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरू	● गाउँपालिका भित्रको सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरूको पहिचान गर्न, ● धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षणका उपाय बताउन र सरिक हुन	● सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको पहिचान, ● धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षणका उपायहरू, ● धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षणमा सहयोग ।	● गाउँपालिका भित्र रहेका देवस्थल, गुम्बाहरूको अवलोकन भ्रमण गराउने, ● विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्र रहेका मठमन्दिर, देवस्थल, गुम्बाहरूको सोधखोज गरी सूची तयार गर्न लगाउने, ● गाउँपालिका भित्र रहेका मठमन्दिर, देवस्थल, गुम्बाहरूको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, ● गाउँपालिका भित्र रहेका सांस्कृतिक तथा धार्मिक	● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरूको तस्विर, चित्र, पोष्टर ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरूका परिचय, संरक्षणका उपायहरू खुल्ने चार्ट, ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, ● अभिनय र तत्परता, ● परियोजना कार्य, ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल, ● अवलोकन, ● अध्ययन प्रतिवेदन, ● रुजु सूची, श्रेणी मापन, ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● भ्रमण ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				सम्पदाहरुको शब्दपत्ति/कार्ड निर्माण गरी जोडा मिलाउन लगाउने/खेल खेलाउने, ● गाउँपालिका भित्र रहेका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाका बारेमा तयार पारिएको अडियो सुनाउने तथा भिडिया प्रदर्शन गराउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरूको परिचय तथा सम्पदाहरूको चार्ट, चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीहरूलाई सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको परिचय लेख्न लगाई गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको बारेमा छोटो-छोटो विवरण लेख्न लगाउने, ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरुको संरक्षणका उपायहरुको चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरुको संरक्षणका उपायहरुको सूचीबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक	सम्पदाहरूको परिचय, सूची तथा संरक्षणका उपायहरुको लेख/अभिलेख ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरूको परिचय र संरक्षणका उपायहरुको शब्दपत्ती/चित्रपत्ती ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरूको परिचय, सूची तथा संरक्षणका उपायहरूका बारेमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो, आदि, ● वडा कार्यालयहरू, गाउँपालिका, ● संरक्षणमा संलग्न व्यक्तिहरू ।	उदाहरण ● सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको परिचय देऊ । ● गाउँपालिका भित्र रहेका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरूको सूची तयार पार । ● सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको संरक्षणका उपायहरु लेख । ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरुको चित्र कोरी रङ भर । ● गाउँपालिका भित्रको कुनै एक सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको सरस्फाई र संरक्षका लागि तिमीले के गर्न सक्छौ ? ● गाउँपालिका भित्र रहेका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा, संरक्षणका उपायहरु आदिका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				सम्पदाहरुको संरक्षणका उपायहरु लेख्न लगाउने, ● गाउँपालिका भित्रका सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरुको संरक्षणमा आफ्नो भूमिका के हुनसक्छ ? भनी सोधखोज गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिने ।			
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	● गाउँपालिका भित्र विभिन्न समुदायले मनाउने चाडपर्वहरुको तुलना गर्न, ● गाउँपालिका भित्र विभिन्न समुदायले मनाउने चाडपर्वहरुमा सरिक हुन,	● गाउँपालिका भित्रका समुदायले मनाउने चाडपर्वको तुलना, ● विभिन्न समुदायले मनाउने चाडपर्वमा सरिक हुन,	● विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने फरक फरक समुदायले मान्ने चाडपर्वहरुको सूची तयार पार्न लगाउने, ● गाउँपालिका भित्र विभिन्न समुदायमा मनाउने चाडपर्वहरुको अवलोकन/भ्रमण वा पहिचान गर्न लगाई टिपोट गर्ने, ● गाउँपालिका भित्रका विभिन्न समुदायमा मनाइने चाडपर्वको चित्र/पोष्टर/चार्ट आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्र विभिन्न समुदायका चाडपर्वका कार्डपत्ती/चित्रपत्ती/शब्दपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेल खेलाउने, ● गाउँपालिका भित्रका विभिन्न तथा मनाइने चाडपर्वहरुका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो आदि	● गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वका नाम लेखिएको चित्र/पोष्टर/चार्ट ● विभिन्न चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरुको तालिका, ● फरक फरक समुदायले मान्ने चाडपर्व र क्रियाकलापका शब्दपत्ती/चित्रपत्ती/नामपत्ती, ● विद्यार्थी स्वयम् ● गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्वका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो, ● गाउँपालिका भित्र विभिन्न मितिमा मनाइने चाडपर्वहरु र क्रियाकलापहरूका स्थल ।	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, ● अभिनय र तत्परता, ● परियोजना कार्य, ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल, ● अवलोकन, ● अध्ययन प्रतिवेदन, ● रुजु सूची, श्रेणी मापन, ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक), ● अभिभावक प्रतिक्रिया । उदाहरण ● गाउँपालिका भित्र मनाइने कुनै दुई चाडपर्वहरुबीच तुलना गर्नुहोस् । ● ल्होसार र उघौली उभौली चाडपर्वबीच के फरक छ ? ● गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरु सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				सुनाइ/प्रदर्शन गराई छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका विभिन्न समुदायले मनाउने चाडपर्वमा सरिक गराई चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरूको टिपोट गर्ने, छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीहरूलाई फरक फरक समुदायले मनाउने फरक फरक चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरूको तुलना गरी लेख्न लगाउने, ● विद्यार्थीहरूलाई गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरूको तुलनात्मक तालिका तयार पार्न लगाउने, ● शिक्षकले तयार पारेका गाउँपालिका भित्र मनाइने चाडपर्व र क्रियाकलापको सन्दर्भ सामग्रीका माध्यमबाट छलफल गराई पृष्ठपोषण दिने ।		पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थ	● धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट जोगिने उपायहरु बताउन,	● धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट जोगिने उपायहरु,	● विद्यार्थीलाई धुम्रपान, मद्यपान र लागु पदार्थबाट बच्ने उपायहरु सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै जाने, ● धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट जोगिने उपाय सम्बन्धी चार्ट, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट बच्ने उपाय सम्बन्धमा तयार पारिएको	● धुम्रपान, मद्यपान र लागु पदार्थबाट बच्ने उपायको चित्र/चार्ट/पोष्टर ● धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट बच्ने उपायको अडियो, भिडियो, ● धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट बच्ने उपायको शब्दपत्ती/वाक्यपत्ती	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, ● अभिनय र तत्परता, ● परियोजना कार्य, ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल, ● अवलोकन, ● अध्ययन प्रतिवेदन, ● रुजु सूची, श्रेणी मापन, ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक),	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट तयार पारेको चार्ट वा अन्य सामग्रीका माध्यमबाट धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट बच्ने उपाय बारे प्रष्ट पार्ने, ● विद्यार्थीलाई धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट बच्ने उपायको बर्णन गर्न लगाउने ।	● धुम्रपान, मद्यपान, लागुपदार्थको कुलतमा फसेर पनि सुधिएका व्यक्तिहरू ।	● अभिभावक प्रतिक्रिया । उदाहरण ● धुम्रपान, मध्यपान र लाग ुपदार्थबाट बच्ने कुनै तीन ओटा उपाय लेख । ● मद्यपान, धुम्रपान र लागुपदार्थबाट बच्ने उपाय, तथा सो को अवधारणासम्बन्धी जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
५. कृषि व्यवसाय	अलैंची खेती किवी खेती आलु खेती रुद्राक्ष खेती	● रुद्राक्ष, अलैंची खेतीका लागि अनुकुल वातारण तथा खेती गर्ने तरिका बताउन, ● किवी खेतीका लागि अनुकुल वातारण तथा खेती गर्ने तरिका उल्लेख गर्न, ● आलु खेतीका लागि अनुकुल वातारण तथा खेती गर्ने तरिका उल्लेख गर्न,	● रुद्राक्ष, अलैंची खेतीका लागि अनुकुल वातावरण, ● अलैंची खेती गर्ने तरिका, ● किवी खेतीका लागि अनुकुल वातावरण, ● किवी खेती गर्ने तरिका, ● आलु खेतीका लागि अनुकुल वातावरण, ● आलु खेती गर्ने तरिका,	● व्यवसायिक रुपमा अलैंची खेती, किवी खेती तथा आलु खेती गरिएको स्थानको अवलोकन गर्ने गराउने, ● व्यवसायिक रुपमा अलैंची खेती, किवी खेती तथा आलु खेती गरिरहेका व्यक्तिहरुसँग छलफल गर्ने गराउने, ● अलैंची खेती, किवी खेती तथा आलु खेती गरिएको चित्र, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले अलैंची खेती, किवी खेती तथा आलु खेतीका लागि अनुकुल वातावरण र खेती गर्ने तरिकाको चार्ट वा अन्य सन्दर्भ सामग्रीबाट छलफल गर्ने गराउने,	● व्यवसायिक रुपमा रुद्राक्ष, अलैंची, किवी तथा आलु खेती गरिएको स्थान, ● व्यवसायिक रुपमा अलैंची, किवी तथा आलु खेती गरिएको चित्र, पोष्टर, आदि, ● व्यवसायिक रुपमा अलैंची, किवी तथा आलु खेती गर्ने व्यक्तिहरु, ● अलैंची, किवी तथा आलु खेतीसँग सम्बन्धित प्राविधिक, ● अलैंची, किवी तथा आलु खेती सम्बन्धी चित्रपत्ती, नामपत्ती, ● अलैंची, किवी तथा आलु खेतीसँग	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● अलैंची खेतीका लागि उपयुक्त वातावरण लेख ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● अलैंची खेती, किवी खेती तथा आलु खेतीका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● अलैंची खेती, किवी खेती तथा आलु खेतीसँग सम्बन्धित प्राविधिकसँग छलफल गरी खेतीका लागि अनुकुल वातावरण तथा खेती गर्ने तरिकाका बारेमा सोधपुछ र छलफल गर्ने गराउने, ● अलैंची खेती, किवी खेती तथा आलु खेतीको लागि अनुकुल वातावरण तथा खेती गर्ने तरिका लेख्न लगाउने ।	सम्बन्धित अडियो, भिडियो आदि,	● किवी खेती गर्ने तरिका उल्लेख गर । ● आलु खेतीका लागि कस्तो वातावरण आवश्यक पर्छ ? ● अलैंची खेती, किवी खेती, आलु खेतीसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सीपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	उद्योगको प्रवर्द्धन	● स्थानीय उद्योगको प्रवर्द्धनमा स्थानीय सरकारको भूमिका बताउन,	● स्थानीय उद्योगको प्रवर्द्धनमा स्थानीय सरकारको भूमिका	● विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय उद्योगहरुको अवलोकन, भ्रमण गराई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय उद्योगीहरुसँग उद्योग प्रबर्द्धनका लागि स्थानीय सरकारले गरेको सहयोग वा खेलेको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गर्ने, गराउने, ● स्थानीय वडा तथा पालिकासँग समन्वय गरी स्थानीय उद्योगको प्रबर्द्धनका लागि स्थानीय सरकारले गर्ने सहयोग वा खेलेको भूमिका ● विद्यार्थीलाई उनीहरुको घरमा प्रयोग हुने स्थानीय प्रविधि तथा त्यसबाट	● स्थानीय प्रविधिको चित्र/पोष्टर/चार्ट, ● स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरुको चार्ट, तस्बिर, सूची आदि ● चित्रपत्ती, नामपत्ती ● स्थानीय प्रविधिसँग सम्बन्धित व्यक्ति, ● विभिन्न कामका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, ● अभिनय र तत्परता, ● परियोजना कार्य, ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल, ● अवलोकन, ● अध्ययन प्रतिवेदन, ● रुजु सूची, श्रेणी मापन, ● प्रश्नोत्तर/छलफल, (लिखित, मौखिक), ● अभिभावक प्रतिक्रिया, ● क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण ● तिम्रो घरमा उखु पेल्ने कोल छ कि छैन ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				उत्पादिन वस्तुको बारेमा पालैपालो भन्न लगाई टिपोट गर्ने गराउने, ● स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुको सूची तयार पार्न लगाउने, ● स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुको चित्र कोर्न लगाउने, ● स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुका सन्दर्भमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● आवश्यकता अनुसार शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने ।		● स्थानीय ढिकी जाँतो के का लागि प्रयोग गरिन्छ ? ● धान कुट्न प्रयोग गरिने साधन/प्रविधि कुन हो ? ● स्थानीय प्रविधिका कुनै तीन ओटा चित्र कोर । ● स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	प्राकृतिक वस्तुहरू विपदका क्षेत्रहरू	● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, चुनढुङ्गा) पाइने स्थानको पहिचान गर्न, ● स्थानीय स्तरमा हुने विपदका क्षेत्रहरू पहिचान गर्न,	● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, चुनढुङ्गा) पाइने स्थान, ● विपदका क्षेत्रहरू पहिचान,	● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरू पाइने स्थानको भ्रमण गराई छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरूको चित्र, पोष्टर, चार्ट ● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरू पाइने स्थानको सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, ● वडा तथा पालिकामा गई स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरू पाइने स्थानका सम्बन्धमा छलफल गर्ने गराउने,	● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु रहेको क्षेत्र ● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरुको नमूना, ● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरुको चित्र/पोष्टर आदि ● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो, ● वन्यजन्तुको संरक्षणका उपायहरुको चार्ट, पोष्टर, ● चित्रपत्ती/नामपत्ती ● वडा कार्यालय, गाउँपालिका तथा	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्वीर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u>	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● शिक्षकले स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु पाइने स्थानका बारेमा तयार पारेको सन्दर्भ सामग्रीबाट आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरू पाइने स्थान र वस्तुको सूची तयार पार्न लगाउने, ● विद्यार्थीलाई स्थानीयस्तरमा बाढी, पहिरो, भु-क्षय, आगलागी भएका स्थानहरुको अवलोकन गराई स्थानीय विपदका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय विपदका क्षेत्रको चार्ट, पोष्टर, चित्र, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय विपद्का क्षेत्र सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● विपद व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निकाय वा व्यक्तिसँग छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले तयार पारेको विपदका क्षेत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीलाई विपदका क्षेत्रहरुको सूची तयार पार्न लगाउने ।	प्रकृति संरक्षणसँग सम्बन्धित निकाय, ● स्थानीय विपदका क्षेत्रहरु, ● विपद्का क्षेत्रहरुको चित्र/पोष्टर आदि ● स्थानीय विपद्का क्षेत्रस्रग सम्बन्धित अडियो, भिडियो, ● चित्रपत्ती/नामपत्ती ● विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न व्यक्तिहरु,	● गाउँपालिका भित्र चुनढुङ्गा कुन स्थानमा पाइन्छ ? ● तिम्रो गाउँपालिका भित्र बालुवा र गिट्टी उत्पादन हुने स्थान कुन हो ? ● विपदका क्षेत्रहरुको सूची तयार पार । ● गाउँपालिका भित्र सबैभन्दा बढी के कारणले जोखिम हुने गरेको छ ? ● स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु र विपद्का क्षेत्रहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
८. ग्रामिण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	सहरी विकास ग्रामिण विकास	• स्थानीय तहले सहरी र ग्रामिण विकासमाका लागि निर्वाह गरेको भूमिका बताउन	• सहरी र ग्रामिण विकासमा स्थानीय तहको भूमिका	• स्थानीय सहरहरुको अवलोकन गर्ने गराउने, • सहरी र ग्रामिण विकास सम्बन्धी चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय तहले सहरी र ग्रामिण विकासका लागि गरेको योगदान वा सहयोगको अवलोकन गर्ने र छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय तहसँग समन्वय गरी सहरी विकासका लागि भएका प्रयासहरुको अभिलेख लिई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • सहरी र ग्रामिण विकासको लागि स्थानीय तहले खेलेको भूमिकाका बारेमा शिक्षकले विभिन्न स्रोत सामग्रीबाट छलफल गर्ने र गराउने, • सहरी र ग्रामिण विकासमा स्थानीय तहको भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो भिडियोका माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय तहले गरेका सहरी र ग्रामिण विकासका पूर्वाधारहरुको चित्र कोर्न लगाउने, • स्थानीय तहबाट भएका सहरी र ग्रामिण विकासका पूर्वाधारहरुको सूची तयार गर्न लगाउने,	• सहरी र ग्रामिण विकास भइरहेका स्थान, • सहरी र ग्रामिण विकासका चित्र, पोष्टर आदि • सहरी र ग्रामिण विकाससँग सम्बन्धित अभिलेख, चार्ट आदि, • सहरी र ग्रामिण विकाससँग सम्बन्धित अडियो/भिडियो, • पालिका कार्यालय, • सहरी र ग्रामिण विकाससँग सम्बन्धित प्राविधिक वा व्यक्तिहरु,	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल, (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • तिम्रो घरमा उखु पेल्ने कोल छ कि छैन ? • स्थानीय ढिकी जाँतो के का लागि प्रयोग गरिन्छ ? • धान कुट्न प्रयोग गरिने साधन/प्रविधि कुन हो ? • स्थानीय प्रविधिका कुनै तीन ओटा चित्र कोर । • स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । • गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • गाउँपालिका भित्र चुनढुङ्गा कुन स्थानमा पाइन्छ ? • तिम्रो गाउँपालिका भित्र बालुवा र गिटी उत्पादन हुने स्थान कुन हो ? • विपदका क्षेत्रहरुको सूची तयार पार । • गाउँपालिका भित्र सबैभन्दा बढी के कारणले जोखिम हुने गरेको छ ? • स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु र विपद्का क्षेत्रहरुसँग सम्बन्धित	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
९.सामाजिक संघसंस्थाहरू	सामाजिक संघसंस्थाहरूका कार्य तथा भूमिका	• गाउँपालिका भित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थाहरूको कार्यक्षेत्र बताउन, • गाउँपालिका भित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थाहरूको भूमिका बताउन,	• गाउँपालिका भित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थाहरूको कार्यक्षेत्र, • गाउँपालिका भित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थाको भूमिका	• गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थाहरूको अवलोकन गराउने, • गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थाहरूको कार्य टिपोट गर्न लगाउने, • बालबालिकासँग सम्बन्धित संघ संस्थाबाट भए गरेका कार्यहरु अवलोकन गराउने, छलफल गराउने, • बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थाहरूका कार्यहरुको चित्र/पोष्टरबाट छलफल गराउने, • त्यस्ता सामाजिक संघ संस्थाको भूमिका बालबालिकाबाटै जानकारी लिई कालोपाटी/सेतोपाटीमा छलफल गर्ने गराउने, • त्यस्ता सामाजिक संघ संस्थाको भूमिका बारेमा चित्र/पोष्टरबाट छलफल गर्ने गराउने,	• बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक संघसंस्था र तिनीहरुको कार्य/भूमिकाको नमूना चित्र/तस्वीर/पोष्टर • बालबालिकासँग सम्बन्धित स्थानीय संघ संस्थाहरू • बालबालिकासँग सम्बन्धित स्थानीय सामाजिक संघ संस्थाका कार्यहरू/भूमिकाका चित्रपत्ती/शब्दपत्ती तथा काम/सेवाहरूका वाक्य/शब्दपत्तीहरू • बालबालिकासँग सम्बन्धित स्थानीय सामाजिक संघ संस्थाहरू र तिनीहरूले खेल्ने भूमिकाका बारेमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल, (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • तिम्रो घरमा उखु पेल्ने कोल छ कि छैन ? • स्थानीय ढिकी जाँतो के का लागि प्रयोग गरिन्छ ? • धान कुट्न प्रयोग गरिने साधन/प्रविधि कुन हो ? • स्थानीय प्रविधिका कुनै तीन ओटा चित्र कोर ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• त्यस्ता सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूले गर्ने काम तथा भूमिकाका बारेमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, • त्यस्ता सामाजिक संघ संस्था र तिनीहरूका काम तथा भूमिकाका बारेमा तयार पारिएका चित्रपत्ती/शब्दपत्तीबाट खेल खेलाउने, • त्यस्ता सामाजिक संघ संस्थाको कार्यक्षेत्र/भूमिकाको सूची तयार पार्न लगाउने,		• स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । • गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • गाउँपालिका भित्र चुनढुङ्गा कुन स्थानमा पाइन्छ ? • तिम्रो गाउँपालिका भित्र बालुवा र गिटी उत्पादन हुने स्थान कुन हो ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						• विपदका क्षेत्रहरुको सूची तयार पार । • गाउँपालिका भित्र सबैभन्दा बढी के कारणले जोखिम हुने गरेको छ ? • स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु र विपद्का क्षेत्रहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१०.बाल/पोषण मैत्री स्थानीय शासन	बाल/पोषण मैत्री विद्यालय विद्यालय र समुदाय सम्बन्ध	• बाल/पोषण मैत्री विद्यालयको अवधारणा बताउन, • विद्यालय र समुदायबीच सुमधुर सम्बन्धबारे प्रष्ट पार्न,	• बाल/पोषण मैत्री विद्यालयको अवधारण, • विद्यालय र समुदायबिच सुमधुर सम्बन्ध,	• आफ्नो समुदाय वा पालिका भित्र रहेका बालमैत्री विद्यालयको अवलोकन भ्रमण गराई छलफल गर्ने गराउने, • बालमैत्री विद्यालयसँग सम्बन्धित चित्र, पोष्टर वा चार्ट देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • बालमैत्री विद्यालय सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • बालमैत्री विद्यालयको अवधारणा चार्ट वा सूचकहरुको चार्टबाट छलफल गराई पृष्ठपोषण दिने,	• बाल/पोषण मैत्री विद्यालय, • बाल/पोषण मैत्री विद्यालय सम्बन्धमा पारिएको चित्र, पोष्टर, चार्ट, • बाल/पोषण मैत्री विद्यालयका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो • बाल/पोषण मैत्री विद्यालयका सूचकहरुको तालिका, • बाल/पोषण मैत्री विद्यालयको अवधारणा चार्ट, • विद्यालय र समुदायबीच सहकार्य	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता, • अभिनय र तत्परता, • परियोजना कार्य, • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल, • अवलोकन, • अध्ययन प्रतिवेदन, • रुजु सूची, श्रेणी मापन, • प्रश्नोत्तर/छलफल, (लिखित, मौखिक), • अभिभावक प्रतिक्रिया, • क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • तिम्रो घरमा उखु पेल्ने कोल छ कि छैन ?	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• बालमैत्री विद्यालयसंग सम्बन्धित व्यक्तित्वहरु मार्फत बालमैत्री विद्यालयको अवधारणा दिन लगाउने, • विद्यार्थीलाई बालमैत्री विद्यालयको अवधारणा लेख्न र भन्न लगाउने, • विद्यालय र समुदायबीच सहकार्य भइरहेको विद्यालयको अवलोकन गराई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • विद्यालयमा समुदायहरुको सहभागिता र सहकार्य सम्बन्धी चार्ट, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यालय र समुदायको पहलमा विद्यालयमा भएका परिवर्तनहरु विद्यार्थीलाई जानकारी गराई टिपोट गर्न लगाउने, • विद्यालय र समुदायबीचको सुमधुर सम्बन्धका विषयमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय र समुदायबीचको सुमधुर सम्बन्धबाट हुने फाइदा, सहयोग आदिका बारेमा समूहमा छलफल गराई लेख्न लगाउने,	भइरहेको तस्बिर, पोष्टर, आदि, • विद्यालय र समुदाय समन्वय भइरहेको विद्यालयको अवस्था, • विद्यालय र समुदायबिच सुमधुर सम्बन्धको अडियो, भिडियो, • विद्यालय र समुदायबिचको सुमधुर सम्बन्धका फाइदा, तथा सहयोगको चार्ट, आदि,	• स्थानीय ढिकी जाँतो के का लागि प्रयोग गरिन्छ ? • धान कुट्न प्रयोग गरिने साधन/प्रविधि कुन हो ? • स्थानीय प्रविधिका कुनै तीन ओटा चित्र कोर । • स्थानीय प्रविधि र उत्पादित वस्तुहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । • गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
						उदाहरण • गाउँपालिका भित्र चुनढुङ्गा कुन स्थानमा पाइन्छ ? • तिम्रो गाउँपालिका भित्र बालुवा र गिटी उत्पादन हुने स्थान कुन हो ? • विपदका क्षेत्रहरुको सूची तयार पार । • गाउँपालिका भित्र सबैभन्दा बढी के कारणले जोखिम हुने गरेको छ ? • स्थानीय प्राकृतिक वस्तुहरु र विपद्का क्षेत्रहरुसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	• कम्प्युटरको परिचय दिन, • कम्प्युटरको आवश्यकता बताउन, • कम्प्युटरमा MS Word program को अभ्यास गर्न,	• कम्पयुटरको परिचय, • कम्प्युटरको आवश्यकता, • MS Word Programme को अभ्यास,	• कम्प्युटरको चित्र, पोष्टर मार्फत छलफल गर्ने, गराउने, • कम्प्युटरको परिचय बारे विद्यार्थीहरुलाई सोधी टिपोट गर्दै जाने, • कम्प्युटरको परिचय चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • कम्प्युटरको परिचय सम्बन्धमा तयार पारेका	• कम्प्युटरको चित्र, पोष्टर, • कम्प्युटरको नमूना, • वाक्यपत्ती, परिचय चार्ट, • कम्प्युटरको आवश्यकताको सूची, • कम्प्युटरको परिचय र अवश्यकता सम्बन्धी अडियो/भिडियो	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने, • कम्प्युटरको परिचय सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने, • कम्प्युटरले गर्ने विभिन्न काम तथा त्यसबाट हुने फाइदाका चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • कम्प्युटरको उपयोग तथा आवश्यकताका बारेमा विद्यार्थीलाई सोधी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, गराउने, • कम्प्युटरको आवश्यकता सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • कम्प्युटरको आवश्यकता सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भ सामग्री मार्फत विद्यार्थीलाई पृष्ठपोषण दिने, • विद्यार्थीरुलाई कक्षाकोठामा MS word Program का सम्बन्धमा जानकारी दिई सुरुमा कम्प्यूटर खोल्ने, बन्द गर्ने कुराहरुको अभ्यास गराउने, • विद्यार्थीलाई MS Word Programme का menu तथा त्यस भित्र	• माइक्रोसफ्ट वर्डको विभिन्न menu तथा sub menu हरुको चार्ट, • कम्प्युटर प्रयोगशाला, • कम्प्यूटरसँग सम्बन्धित विज्ञ (उपलब्ध भएमा)	• प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • कम्प्युटरको परिचय देऊ । • कम्प्युटरको आवश्यकताको सूची तयार पार । • Ms-Word Programme मा file menu भित्र कुन कुन Sub-menu हुन्छन् ? सूची तयार पार । • Ms-Word Program मा file menu भित्र रहेको Print, Sub-menu को कार्य के हो ? • कम्प्यूटरको परिचय, आवश्यकता तथा MS-Word Programme सँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				रहेका Sub-menu हरुको जनकारी गराउँदै विभिन्न डकुमेन्टको तयारी गर्न सिकाउने,			
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन	हाम्रा पर्यटकीय स्थलहरू	• गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा समुदायको भूमिका बताउन, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा सहभागिता जनाउन,	• पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा समुदायको भूमिका, • पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा सामुदायिक सहभागिता,	• सुमुदायले संरक्षण गरिरहेको गाउँपालिका भित्रको पर्यटकीय स्थलको अवलोकन भ्रमण गराई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा समुदायको भूमिकाको चित्र, पोष्टर, आदि देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा सदमुदायले के कस्तो भूमिका निर्वाह गर्न सक्छन् ? भनी विद्यार्थीलाई सोधी टिपोट गर्दै जाने, • विद्यार्थीलाई पुनः तिमीले वा तिम्रो समुदायले पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा के के सहयोग गरेका छौ ? भनी सोधी पालैपालो छलफल गर्ने गराउने, • पालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा स्थानीय समुदायको भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने,	• स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा समुदायको भूमिका झल्कने चित्र/पोष्टर, • स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरू, • स्थानीय समुदाय, • चित्रपत्ती/नामपत्ती, • पर्यटकीय स्थलहरुको नक्सा, • स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा समुदायको भूमिका र सहभागिता सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो, आदि,	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा स्थानीय समुदायको भूमिका लेख । • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको संरक्षणमा स्थानीय समुदायले के के गर्न सक्छन् ? • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको संरक्षणमा तिमीले के गऱ्यौ ? वा गर्न सक्छौ ? • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थालहरुको	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• शिक्षकले पालिका भित्रका पर्यटकी स्थलहरुको संरक्षणमा समुदायको भूमिका के के हो ? भन्नेबारे विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • पर्यटकीय स्थलमा समुदायको सक्रियताको चित्र, पोष्टर, अडियो, भिडियो, आदि मार्फत स्थानीय समुदायलाई संरक्षण कार्यमा सहभागी हुन अभिप्रेरित गर्ने,		संरक्षणमा समुदायको भूमिका र सहभागिता सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

६. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिलबमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजिकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखालाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

कक्षा ७

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१. सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	गाउँपालिकाबाट प्राप्त सेवा सुविधा जनसंख्या व्यवस्थापन	● गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधा बताउन, ● जनसंख्या व्यवस्थापनका उपायहरु सूचीकरण गर्न,	● गाउँपालिकाबाट प्राप्त सेवा सुविधा, ● जनसंख्या व्यवस्थापनका उपाहरु	● विद्यार्थीलाई गाउँपालिका कार्यालयको अवलोकन गर्न लगाई नागरिक वडापत्र अध्ययन गर्न लगाउने, ● गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका सम्बन्धमा सम्बन्धित कर्मचारी वा प्रतिनिधिसँग छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाबाट प्राप्त सेवा सुविधाको तालिकाबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधाकोलागि स्थानीय ऐन, नियमावली वा कार्यविधिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका बारेमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाबाट प्राप्त सेवा सुविधाको सूचीकरण गर्न लगाउने,	● नागरिक वडापत्र, ● गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधा सम्बन्धी चार्ट, पोष्टर, ● गाउँपालिका र वडा कार्यालय, ● स्थानीय ऐन, नियम, कार्यविधि, ● गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधा सम्बन्धी अडियो, भिडियो, ● गाउँपालिकाका कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि, ● जनसंख्या व्यवस्थापनका उपायहरुको सूची, ● जनसंख्या व्यवस्थापनका उपाय सम्बन्धी अडियो, भिडियो, ● जनसंख्या व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित संघ संस्थाका व्यक्तित्वहरु, ● अभिलेख फाराम	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, नक्सा कार्य ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधाको सूची तयार पार । ● मातृभाषामा विद्यालय खोल्ने अनुमति कसले दिन्छ ? ● जनसंख्या व्यवस्थापनका उपायहरुको सूची तयार पार । ● गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधा तथा	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यार्थीलाई जनसंख्या व्यवस्थापनको परिचय दिन लगाई टिपोट गर्दै जाने, • जनसंख्या व्यवस्थापनका उपायहरुको चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • जनसंख्या व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निकायका व्यक्तिहरुसँग (सम्भव भएमा) जनसंख्या व्यवस्थापनका उपाय सम्बन्धी सोधपुछ गरी छलफल गर्ने गराउने, • जनसंख्या व्यवस्थापनका उपाय सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, • जनसंख्या व्यवस्थापनका उपाय सम्बन्धमा शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट आवश्यक पृष्ठपोषण दिने ।		जनसंख्याको व्यवस्थापन सम्बन्धी जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
२. सामाजिक संस्कार, भाषा, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषालगायत अन्य भाषाको चिनारी	समभाव र सहिष्णुता कला तथा संस्कृति कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषालगायत अन्य भाषाको परिचय	• गाउँपालिका भित्रका समुदाय प्रति समभाव तथा सहिष्णुताको व्यवहार प्रदर्शन गर्न, • गाउँपालिका भित्र रहेका कला र संस्कृतिको सम्मान गर्न । • कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषा लगायत अन्य भाषाको परिचय दिन ।	• समुदायप्रति समभावको व्यवहार र सहिष्णुता प्रदर्शन, • कला तथा संस्कृतिको सम्मान • कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषा लगायत अन्य भाषाको सम्मान	• गाउँपालिका भित्र दुई वा दुई भन्दा बढी समुदायहरु आपसमा मिलेर बसेको , एकले अर्कोको संस्कृति, रीतिरिवाज, चालचलन आदि स्वीकार गरेका स्थानमा अवलोकन गर्ने गराउने, • दुई वा दुईभन्दा बढी समुदायहरु एक	• एक समुदायले अर्को समुदाय वा एक व्यक्तिले अर्को समुदायबीच समभाव तथा सहिष्णुताको व्यवहार गरिरहेको चित्र, पोष्टर, आदि, • गाउँपालिका भित्रका समुदायहरुबीच धार्मिक, सांस्कृतिक	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				आपसमा मिलेर बसेको र धार्मिक, सांस्कृतिक सहिष्णुताका चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यार्थी स्वयम्लाई आफ्नो समुदायमा समभावको व्यवहार तथा सहिष्णुताको के कसरी प्रदर्शन भइरहेको छ भन्ने प्रश्न सोधी छलफल गर्दै टिपोट गर्ने, ● विद्यालयमा विभिन्न समुदायबाट उपस्थित विद्यार्थीहरुबीचको मेलमिलापलाई, सहयोग र सहभागिताबारे उदाहरण दिंदै समभावको व्यवहार छलफल गर्ने गराउने, ● समुदाय समुदायबीचको समभाव तथा सहिष्णुताको व्यवहारको शब्दपत्ति/कार्ड निर्माण गरी जोडा मिलाउन लगाउने/खेल खेलाउने, ● समुदायप्रति समभाव र सहिष्णुताको व्यवहार प्रदर्शन हुने अडियो सुनाउने तथा भिडियो प्रदर्शन गराउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● समभावको व्यवहार प्रदर्शन तथा सहिष्णुता सम्बन्धमा शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने,	सहिष्णुता कायम गर्ने खालको अडियो, भिडियो, ● विद्यार्थी स्वयम्, ● दुई वा सो भन्दा बढी मिलेर बसेका समुदायहरु ● कला तथा संस्कृतिको सम्मान गरिरहेको चित्र, पोष्टर, आदि, ● कला तथा संस्कृतिले भरिपूर्ण स्थान । ● भाषाको लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्रीहरुको प्रयोग गर्ने ।	● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● भ्रमण । उदाहरण ● समभावको व्यवहार भनेको कस्तो व्यवहार हो ? ● धार्मिक तथा सांस्कृतिक सहिष्णुताको फाइदा लेख । ● हामीले कला तथा संस्कृतिको सम्मान किन गर्नुपर्छ ? ● समभाव तथा सहिष्णुताको व्यवहार सम्बन्धमा एउटा संवाद तयार पार । ● समभाव र सहिष्णुता, कला तथा संस्कृतिको सम्मान सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । ● भाषाका लागि उपयुक्त विभिन्न उदाहरणहरु प्रस्तुत गर्ने ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• गाउँपालिका भित्र रहेका कला तथा संस्कृतिले भरिपूर्ण स्थानको अवलोकन गराई छलफल गर्ने गराउने, • कला र संस्कृतिको सम्मान गरेको चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने, गराउने, • कला र संस्कृतिको सम्मान गर्नका लागि के के गर्नुपर्छ ? भन्ने प्रश्न सोधी विद्यार्थीबाटै उत्तर खोजी गर्ने र टिपोट गर्दै जाने, • कला र संस्कृतिको सम्मानको आवश्यकता र अपरिहार्यता सम्बन्धमा विभिन्न स्रोत सामग्रीबाट छलफल गर्ने गराउने, • कला र संस्कृतिको सम्मानमा सरिक हुन अभिप्रेरित गर्न अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने । • भाषाहरुको सिकाइका लागि विभिन्न तरिकाहरु अपनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्ने ।			
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	• आ-आफ्नो रीति रिवाज अनुसार स्थानीय चाडपर्वहरुका असल अभ्यासको वर्णण गर्न, • आ-आफ्नो रीति रिवाज अनुसार स्थानीय	• स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यास, • स्थानीय चाडपर्व मनाउने तरिका ।	• विद्यार्थीलाई विभिन्न चाडपर्वहरुको अवलोकन गराई चाडपर्वमा हुने राम्रा कुराहरुको टिपोट गर्न लगाउने,	• गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वका असल अभ्यासका चित्र/पोष्टर/चार्ट	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर,	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
		चाडपर्वहरुका मनाउने तरिकाहरुको वर्णन गर्न ।		• स्थानीय चाडपर्वले सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक विकासमा पारेको सकारात्मक प्रभावका चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय चाडपर्वको असल अभ्यासले समुदाय वा समाजमा पऱ्याउने फाइदा सम्बन्धी अडियो, भिडियो बाट छलफल गर्ने,गाराउने, • चाडपर्व र असल अभ्यास सम्बन्धी कार्डपत्ती /चित्रपत्ती/ शब्दपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेलाउने, • शिक्षकले चाडपर्वका असल अभ्यासको खोजी गरी छलफल गर्ने गराउने र पृष्ठपोषण दिने, • स्थानीय चाडपर्व मनाउने तरिका सम्बन्धमा विभिन्न चाडपर्वहरुको अवलोकन गराई छलफल गर्ने, गराउने, • फरक फरक चाडपर्व मनाउने तरिकाका पोष्टर वा चित्रहरुबाट छलफल गर्ने, गराउने, • फरक फरक चाडपर्वहरु मनाउने तरिका सम्बन्धी अडियो, भिडियो, • विभिन्न चाडपर्व मनाउने तरिकाको चार्ट निर्माण गरी छलफल गर्ने गराउने,	• स्थानीय चाडपर्व मनाउने तरिका सम्बन्धी तालिका, • फरक फरक समुदायले मान्ने चाडपर्व र असल अभ्यासका शब्दपत्ती/चित्रपत्ती/ नामपत्ती, • विद्यार्थी स्वयम् • गाउँपालिका भित्र मनाइने स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यास र मनाउने तरिका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो, • गाउँपालिका भित्र विभिन्न मितिमा मनाइने चाडपर्वहरु र मनाइने स्थलहरु ।	• समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया <u>उदाहरण</u> • तिमीलाई मनपर्ने कुनै दुई चाडपर्वका राम्रा कुरा टिपी बर्णन गर । • ल्होसार पर्व कसरी मनाइन्छ ? • स्थानीय चाडपर्वले स्थानीय तहको धार्मिक, सांस्कृति महत्व प्रकाश पार । • गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरुका असल अभ्यास र मनाइने तरिका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• शिक्षकले विभिन्न चापर्वहरु मनाउने तरिका बारे पृष्ठपोषण दिने ।			
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	अनुशासन धुम्रपान र मद्यपान तथा लागुपदार्थ	• व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको महत्व तथा भूमिका वताउन, • धुम्रपान, मद्यपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभाव बर्णन गर्न ।	• व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको महत्व तथा भूमिका, • धुम्रपान, मद्यपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभाव ।	• विद्यार्थीलाई अनुशासनको महत्व तथा भूमिकाका बारेमा सोधपुछ गरी टिपोट गर्ने, • अनुशासनको महत्व झल्काउने चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई अनुशासनको महत्व तथा भूमिकाको सम्बन्धमा सामुहिक छलफल गराई निष्कर्ष निकाल्न लगाउने, • अनुशासनको महत्व र भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई अनुशासनको महत्व शीर्षकमा निबन्ध वा कविता लेख्न लगाउने, • शिक्षकले अनुशासनको महत्व तथा भूमिकाको सन्दर्भमा आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • विद्यार्थीलाई धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभाव सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै जाने, • धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट हुने समाजमा पर्ने प्रभाव	• अनुशासनको महत्व र भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएको चार्ट, चित्र, पोष्टर, आदि, • विद्यार्थी तथा शिक्षक स्वयम, • अनुशासनको महत्व तथा भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो, • धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा परेको प्रभावको चित्र,चार्ट, पोष्टर, • धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा परेको प्रभावको अडियो, भिडियो, • धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा परेको प्रभावको शब्दपत्ती/वाक्यपत्ती • धुम्रपान, मद्यपान, लागुपदार्थको कुलतमा फसेर पनि सुध्रिएका व्यक्तिहरु ।	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण • व्यक्तिगत, पारिवारिक तगा सामुदायिक विकासमा अनुशासनको महत्व लेख । • अनुशासनको महत्व शीर्षकमा एउटा निबन्ध लेख । • व्यक्तिगत, पारिवारिक तगा सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका शीर्षकमा एउटा संबाद तयार पार । • धुम्रपान, मध्यपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पर्ने प्रभाव वर्णन गर ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				सम्बन्धी चार्ट, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभाव सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीका माध्यमबाट धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभाव बारे प्रष्ट पार्ने, ● विद्यार्थीलाई धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभावको बर्णन गर्न लगाउने ।		● अनुशासनको महत्व तथा भूमिका, धुम्रपान, मद्यपान र लागुपदार्थले समाजमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
५. कृषि व्यवसाय	पशुपालन मत्स्यपालन	● स्थानीय स्तरमा पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायको सम्भाव्यता खोजी गर्न,	● पशुपालन व्यवसाय ● मत्स्यपालन व्यवसाय	● पशुपालन व्यवसाय भइरहेको स्थानको अवलोकन गर्ने गराउने, ● पशुपालन व्यवसायको लागि आवश्यक अनुकुल वातावरणका सम्बन्धमा पशुपन्छी सम्बन्धी स्थानीय कार्यालय, संघसंस्थासँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, ● पशुपालनका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरुको सम्बन्धमा तयार पारिएको चित्र,पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय कृषकहरुसँग छलफल छलफल गर्ने, गराउने,	● व्यवसायिक रुपमा पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसाय गरिएको स्थान, ● पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायको लागि अनुकुल वातावरण सम्बन्धी चित्र, पोष्टर, आदि, ● पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरु, ● पशुपालन, मत्स्यपालन व्यवसायसँग सम्बन्धित प्राविधिक,	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • मत्स्यपालन व्यवसाय भइरहेको स्थानको अवलोका गर्ने गराउने, • मत्स्यपालन व्यवसायको लागि आवश्यक अनुकुल वातावरणका सम्बन्धमा मत्स्यापालन सम्बन्धी स्थानीय कार्यालय, संघसंस्थासँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, • मत्स्यपालनका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरुको सम्बन्धमा तयार पारिएको चित्र,पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय कृषकहरुसँग छलफल छलफल गर्ने, गराउने, • शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने ।	• पशुपालन, मत्स्यपालन व्यवसायसँग सम्बन्धित नामपत्ती, शब्दपत्ती, • पशुपालन, मत्स्यपालन व्यवसायसँग सम्बन्धित अडियो, भिडियो आदि ।	• पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायका लागि चाहिने अनुकुल वातावरण चर्चा गर । • तिम्रो गाउँपालिकाको कुन स्थानमा पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसाय फस्टाउँछ ? • तिम्रो गाउँपालिकामा व्यावसायिक रुपमा पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसाय नहुनुका कारणहरु उल्लेख गर । • पशुपालन तथा मत्स्यपालन सम्बन्धी जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
६. पेशा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	कृषि उद्योग	• कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव बताउन,	• कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव	• विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय कृषिसँग उद्योगहरुको अवलोकन, भ्रमण गराई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय उद्योगीहरुसँग छलफल गरी स्थानीय कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेका प्रभाव सम्बन्धमा छलफल गर्ने, गराउने,	• स्थानीय कृषि उद्योगहरु, • स्थानीय कृषि उद्योगबाट जनजीवनमा परेको आर्थिक तथा सामाजिक प्रभावको चित्र/पोष्टर/चार्ट, • स्थानीय कृषि उद्यागकबाट उत्पादित वस्तुहरुको नमूना,	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● कृषि उद्योगबाट आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा सबल भएका कृषकहरुसँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने गराउने, ● कृषि उद्योगबाट सफल व्यक्तिहरुको बारेमा कृषिसँग सम्बन्धित कार्यालय, संघसंस्थाबाट आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गरी छलफल गर्ने गराउने, ● कृषि उद्योगबाट जनजीवनमा पारेको प्रभाव सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● आवश्यकता अनुसार शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने ।	चार्ट, तस्बिर, सूची आदि ● चित्रपत्ती, शब्दपत्ती, ● स्थानीय कृषि उद्योगसँग सम्बन्धित व्यक्ति, ● स्थानीय कृषि उद्यागले जनजीवनमा पारेको प्रभावको अडियो/भिडियो,	● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● स्थानीय कृषि उद्योगबाट आर्थिक तथा सामाजिक रुपले सम्पन्न कुनै ४ जना व्यक्तिहरुको परिचय देऊ । ● स्थानीय कृषि उद्योगका फाइदाहरु बताऊ । ● स्थानीय कृषि उद्योगले मानिसको कुन कुन पक्षमा सहयोग पुऱ्याउँछ ? ● कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
७. प्राकृतिक सम्पदा ताथ वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	स्थानीय जडीबुटी जनावर र मानवबीच अन्तरसम्बन्ध जनावरबाट स्थानीय स्तरमा	● स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधन प्रक्रिया बताउन, ● जनावर र मानवबीचको अन्तरसम्बन्ध पहिल्याउन, ● जनावरबाट स्थानीय स्तरमा देखिएका समस्या उल्लेख	● स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधन प्रक्रिया ● जनावर र मानवबीचको अन्तरसम्बन्ध,	● स्थानीयस्तरमा जडीबुटीको प्रसोधन भइरहेको स्थानको अवलोकन गराइ छलफल गर्ने गराउने,	● स्थानीय जडीबुटी प्रसोधनको क्षेत्र, ● स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन गरिरहेको चित्र, पोष्टर, आदि, ● स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन सम्बन्धमा	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
	देखिएका समस्या र समाधानका उपायहरू विपद् न्यूनिकरणका उपायहरू	गर्न र समाधानका उपयहरु खोजी गर्न, ● स्थानीयस्तरमा हुने विपद् न्यूनिकरणका उपायहरु लेख्न,	● जनावरबाट स्थानीय स्तरमा देखिएका समस्याहरु, ● जनावरबाट स्थानीय स्तरमा देखिएका समस्याहरुको समाधानका उपायहरु ● स्थानीयस्तरमा विपद् न्यूनिकरणका उपायहरु,	● स्थानीय जडिबुटीको प्रसोधनसँग सम्बन्धित चित्र, पोष्टर, चार्ट ● स्थानीय जडीबुटी प्रसोधनसँग सम्बन्धित व्यक्तिहरु, ● वनपैदावर तथा जडीबुटीको प्रसोधनसँग सम्बन्धित संघ संस्थासँग समन्वय र छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधन प्रक्रिया लेख्न लगाउने, ● जनावर र मानवको अन्तरसम्बन्धका विषयमा तयार पारिएको चित्र, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● जनावरबाट मानव जीवनमा परेको सकारात्मक प्रभावका बारेमा विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट छलफल गर्ने गराउने, ● जनावरबाट मानिसलाई के फाइदा हुन्छ भनी विद्यार्थीलाई सोधी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनू, ● जनावरबाट स्थानीयस्तरमा देखिएका	तयार पारिएको अडियो, भिडियो, ● स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधनसँग सम्बन्धित व्यक्तिहरु, ● स्थानीय जडीबुटी प्रशोधनसँग सम्बन्धित प्राविधिक, ● चित्रपत्ती/नामपत्ती ● स्थानीय जनावरहरु, ● स्थानीय जनावर र मानवबीचको सम्बन्ध देखाउने चित्र, पोष्टर, आदि, ● स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणका उपायहरु सम्बन्धी सूची, ● स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो,	● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● जनावर र मानवबिचको सम्बन्ध वर्णन गर्नुहोस् । ● स्थानीयस्तरमा सबैभन्दा बढी कुन कुन जनावरबाट के के कुरामा समस्या देखिएको छ ? ● स्थानीयस्तरमा विपद् न्यूनिकरणमा उपायहरुको सूची तयार पार । ● स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन, जनावर र मानवबीचको अन्तरसम्बन्ध, जनावरबाट स्थानीयस्तरमा देखिएका समस्या तथा स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणका उपायसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				समस्याहरु तथा समाधानका उपायहरु सम्बन्धमा विद्यार्थीसँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्दै जाने, ● जनावरबाट स्थानीयस्तरमा भएका समस्या तथा समाधानका उपायहरु सम्बन्धमा स्थानीय व्यक्तिहरुसँग सोधपुछ तथा छलफल गर्ने, गराउने, ● जनावरबाट स्थानीयस्तरमा भएको समस्या र समाधानका उपायहरुको चार्ट, पोष्टर, चित्र, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● जनावरबाट भएको समस्या र समाधनका उपायहरुको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● जनावरले पारेका समस्याका बारेमा शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने, ● स्थानीयस्तरमा हुने विपद् न्यूनिकरणका उपायहरु सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गरी टिपोट गर्ने, ● स्थानीय स्तरमा हुने विपद् न्युनिकरणका उपायहरुका चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने,		वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• स्थानीय स्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित संघ, संस्थासँग समन्वय र छलफल गर्ने, गाराउने, • शिक्षकले तयार पारेको विपद् न्यूनिकरण सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई स्थानीय विपद् न्यूनिकरणका उपायहरु लेख्न लगाउने,			
८. ग्रामिण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	सरसफाइ व्यवस्थापन फोहोरमैलाको पुनः प्रयोग	• सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरु बताउन, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरुको सूची तयार पार्न,	• सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहका कार्यहरु, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरु,	• स्थानीय तहले सरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरेका स्थानहरुको अवलोकन गर्ने गराउने, • सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको चित्र, पोष्टर, सूची, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले गरेका कार्य सम्बन्धमा स्थानीय तहसँग समन्वय तथा छलफल गर्ने गराउने, • सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका	• सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले कार्यक्रम सञ्चालन गरेका स्थान, • सरसफाइ व्यवस्थापनका चित्र, पोष्टर आदि • सरसफाइ व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित अडियो, भिडियो, • सम्बन्धित स्थानीय तह, • सरसफाइ व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित संघ संस्था वा व्यक्तिहरु, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोग भइरहेको स्थान, • फोहोरमैला पुनः प्रयोगका फाइदाको चार्ट,	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको वर्णन गर । • फोहोरमैला पुनःप्रयोगबाट हुने	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				कार्यहरु छलफल गर्ने गराउने, ● सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको वर्णन गर्न लगाउने, ● फोहोरमैलाको पुनः प्रयोग भइरहेको स्थानको अवलोकन गर्ने गराउने, ● फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगका चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरुको चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, ● फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरुको सूची तयार गर्न लगाउने,	● फोहोरमैला पुनः प्रयोगमा संलग्न व्यक्तित्वहरु, ● फोहोरमैला पुनः प्रयोगका फाइदा सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो,	फाइदाहरुको सूची तयार पार । ● सरसफाइ व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरु र फोहोरमैलाको पुनःप्रयोगबाट हुने फाइदा सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
९.सामाजिक संघसंस्थाहरू	सामाजिक संघसंस्थाहरूका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका	● गाउँपालिकाभित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाहरुले सञ्चालन गर्ने कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका वर्णन गर्न,	● सामाजिक संघ संस्थाका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका,	● सामाजिक संघ संस्थाहरूले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको अवलोकन गराउने, ● सामाजिक संघसंस्थाले गरेका कार्यहरु टिपोट गरी छलफल गर्ने गराउने, ● सामाजिक संघ संस्थाहरुले गरेका कार्यमा स्थानीय तहले गरेको	● सामाजिक संघ संस्थाका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका चित्र/तस्विर/पोष्टर ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्था, ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				सहयोग वा खेलको भूमिका सम्बन्धी चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● सामाजिक संघ संस्थाले गरेका काममा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुले खेलेको भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, ● सामाजिक संघ संस्थाहरुले गरेका कार्यमा स्थानीय तहले गरेको सहयोग वा खेलको भूमिका सम्बन्धमा शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, ● सामाजिक संघ संस्थाहरुले गरेका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाले खेलेको भूमिकाको वर्णन गर्न लगाउने,	संघ संस्थाको भूमिकाका चित्रपत्ती/शब्दपत्ती तथा काम/सेवाहरूका वाक्य/शब्दपत्तीहरू ● स्थानीय निकाय तथा सरोकारवालाहरु, ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको खेलेको भूमिका सम्बन्धी अडियो, भिडियो,	● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● विद्यार्थी पोर्टफोलियो ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाहरुको कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुले खेलेको भूमिकाको सूची तयार पार । ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाहरुका लागि स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुले के कस्ता कुराहरुमा सहयोग गरिरहेका छन् ? लेख । ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाहरुको कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुले के कस्ता काममा सहयोग गर्नुपर्दछ ? सुझाव देऊ ।	
१०.बाल/पोषण मैत्री स्थानीय शासन	बाल/पोषणमैत्री विद्यालय विद्यालय र समुदाय सम्बन्ध	● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको अवधारणा बताउन, ● विद्यालय र समुदायबीच सुमधुर सम्बन्धबारे प्रष्ट पार्न,	● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको अवधारण,	● आफ्नो समुदाय वा पालिका भित्र रहेका बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको अवलोकन	● बाल/पोषणमैत्री विद्यालय, ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालय सम्बन्धमा	● गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
			● विद्यालय र समुदायबीच सुमधुर सम्बन्ध,	भ्रमण गराई छलफल गर्ने गराउने, ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयसँग सम्बन्धित चित्र, पोष्टर वा चार्ट देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालय सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको अवधारणा चार्ट वा सूचकहरुको चार्टबाट छलफल गराई पृष्ठपोषण दिने, ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयसंग सम्बन्धित व्यक्तित्वहरु मार्फत बाल बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको अवधारणा दिन लगाउने, ● विद्यार्थीलाई बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको अवधारणा लेख्न र भन्न लगाउने, ● विद्यालय र समुदायिबीच सहकार्य भइरहेको विद्यालयको अवलोकन गराई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, ● विद्यालयमा समुदायहरुको सहभागिता र सहकार्य सम्बन्धी चार्ट, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने,	पारिएको चित्र, पोष्टर, चार्ट, ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयका सूचकहरुको तालिका, ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको अवधारणा चार्ट, ● विद्यालय र समुदायबीच सहकार्य भइरहेको तस्बिर, पोष्टर, आदि, ● विद्यालय र समुदाय समन्वय भइरहेको विद्यालयको अवस्था, ● विद्यालय र समुदायबीच सुमधुर सम्बन्धको अडियो, भिडियो, ● विद्यालय र समुदायबीचको सुमधुर सम्बन्धका फाइदा, तथा सहयोगको चार्ट, आदि,	● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालय भनेको कस्तो विद्यालय हो ? ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयको कुनै तीन ओटा सूचकहरु लेख । ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालयमा के के कुराहरु हुनुपर्दछ ? ● विद्यालय समुदायबीच सुमधुर सम्बन्ध राख्न विद्यालय तथा समुदायले के के गर्नुपर्ला ? ● विद्यालय र समुदायबीचको सुमधुर सम्बन्धले विद्यालयलाई के कस्तो फाइदा पुग्छ ? ● बाल/पोषणमैत्री विद्यालय, विद्यालय र समुदायबीच सुमधुर सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यालय र समुदायको पहलमा विद्यालयमा भएका परिवर्तनहरु विद्यार्थीलाई जानकारी गराई टिपोट गर्न लगाउने, • विद्यालय र समुदायबीचको सुमधुर सम्बन्धका विषयमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय र समुदायबीचको सुमधुर सम्बन्धबाट हुने फाइदा, सहयोग आदिका बारेमा समूहमा छलफल गराई लेख्न लगाउने,		छुट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	• इन्टरनेटको परिचय दिन, • कम्प्युटरमा MS Excel program को अभ्यास गर्न,	• इन्टरनेटको परिचय, • MS Word Excel Programme को अभ्यास,	• कम्प्युटरको र इन्टरनेटको चित्र, पोष्टर मार्फत छलफल गर्ने, गराउने, • कम्प्युटरको ईन्टरनेटको परिचय बारे विद्यार्थीहरुलाई सोधी टिपोट गर्दै जाने, • ईन्टरनेटको परिचय चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • ईन्टरनेटको परिचय सम्बन्धमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने, • इन्टरनेटको परिचय सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने,	• कम्प्युटर/इन्टरनेटको चित्र, पोष्टर, • कम्प्युटरको नमूना, • वाक्यपत्ती, परिचय चार्ट, • ईन्टरनेटको परिचय सम्बन्धी अडियो/भिडियो • माइक्रोसफ्ट एक्सलको विभिन्न menu तथा sub menu हरुको चार्ट, • कम्प्युटर प्रयोगशाला, • कम्प्यूटरसँग सम्बन्धित विज्ञ (उपलब्ध भएमा)	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्बिर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• ईन्टरनेटको परिचय सम्बन्धमा शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्री मार्फत पृष्ठपोषण दिने, • विद्यार्थीरुलाई कक्षाकोठामा MS Excel Programme का सम्बन्धमा जानकारी दिई सुरुमा कम्प्यूटर खोल्ने, बन्द गर्ने कुराहरुको अभ्यास गराउने, • विद्यार्थीलाई MS Excel Program का menu तथा त्यस भित्र रहेका Sub-menu हरुको जनकारी गराउँदै विभिन्न डकुमेन्टको तयारी गर्न सिकाउने,		• इन्टरेटको परिचय देऊ । • Ms-Excel Programme मा file menu भित्र कुन कुन Sub-menu हुन्छन् ? सूची तयार पार । • Ms-Word Program मा file menu भित्र रहेको Save, Sub-menu को कार्य के हो ? • कम्प्यूटरको परिचय, आवश्यकता तथा MS-Excel Program सँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन	पर्यटन व्यवसाय	• पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक सीप तथा व्यवस्थापकीय कार्य बताउन, • पर्यटन व्यवसायका लागि संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्यको सूची तयार पार्न,	• पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक सीप तथा व्यवस्थापकीय कार्य, • पर्यटन व्यवसायको संरक्षण र सम्बर्द्धन,	• गाउँपालिका भित्रको पर्यटकीय स्थलको अवलोकन भ्रमण गराई त्यसका लागि आवश्यक सीप र त्यहाँ भएको व्यवस्थापकीय कार्य छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको व्यवस्थापकीय सीप सम्बन्धी पोष्टर, आदि	• पर्यटन व्यवसायको लागि आवश्यक सीप र व्यवस्थापकीय कार्यको चित्र, पोष्टर, आदि, • स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरू, • पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक सीप र व्यवस्थापकीय कार्य सम्बन्धमा	• गृहकार्य तथा कक्षाकार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्विर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटन व्यवसायको लागि आवश्यक सीप र व्यवस्थापन सम्बन्धमा विद्यार्थीलाई सोधी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, ● पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक सीप र व्यवस्थापकीय कार्य सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● पर्यटन व्यवसायको लागि के कस्तो सीप तथा व्यवस्थापनको आवश्यक छ ? भन्ने सन्दर्भमा शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्री मार्फत छलफल गराई विद्यार्थीलाई सीप र व्यवस्थापकीय कार्य बारे बताउन र लेख्न लगाउने, ● गाउँपालिका भित्रको पर्यटकीय स्थलको अवलोकन भ्रमण गराई संरक्षण र सम्बर्धन कार्यमा भएका प्रयासहरुको अवलोकन भ्रमण गराई छलफल गर्ने, गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्यको चित्र, पोष्टर,	तयार पारिएको अडियो/भिडियो, आदि, ● पर्यटन व्यवसायी, ● पर्यटन प्रबर्द्धनमा संलग्न व्यक्ति, ● चित्रपत्ती/नामपत्ती, ● पर्यटकीय स्थलहरुको नक्सा, ● पर्यटन व्यवसायको संरक्षण र संबर्द्धन कार्यको सूची,	● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक सीपहरुको सूची तयार पार । ● पर्याटन व्यवसायको लागि के कस्ता व्यवस्थापकीय कार्य गर्नुपर्दछ ? ● पर्यटन व्यवसायको संरक्षण र संबर्द्धनका लागि आवश्यक कार्यहरुको सूची तयार पार । ● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थालहरुका लागि आवश्यक सीप र व्यवस्थापकीय काय तथा संरक्षण र संबर्द्धन कार्य सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				आदि देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका पर्यटन व्यवसायको संरक्षण र सम्बर्द्धन के कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीलाई सोधी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, ● पर्यटन व्यवसायको संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्य सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● पर्यटन व्यवसायको संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्य सम्बन्धमा शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्री मार्फत छलफल गराई विद्यार्थीलाई संरक्षण र संबर्द्धन कार्यको सूची तयार पार्न लगाउने,			

७. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिकामा तपसिल बमोजिम कक्षागत रूपमा बालबालिकाले अध्ययन गर्ने विषयवस्तु, हाँसिल गर्ने सिकाइ उपलब्धि, उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि गरिने सहजिकरण कार्यकलाप तथा सोको लेखाजोखालाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

कक्षा ८

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
१.सिलीचोङ गाउँपालिकाको परिचय	गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था गाउँपालिकाको मौसमी अवस्था गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था गाउँपालिकाको स्वास्थ्य अवस्था	• गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था विश्लेषण गर्न, • गाउँपालिकाको मौसमी अवस्था विश्लेषण गर्न, • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था विश्लेषण गर्न, • गाउँपालिकाको स्वास्थ्य अवस्था विश्लेषण गर्न,	• गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था विश्लेषण • गाउँपालिकाको मौसमी अवस्थाको विश्लेषण • गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था विश्लेषण • गाउँपालिकाको स्वास्थ्य अवस्था विश्लेषण	• गाउँपालिका भित्र फरक फरक स्थानको भ्रमण गराई त्यहाँको भौगोलक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थितिका बारेमा जनकारी लिन लगाउने, • विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्र रहेका स्थानीय संघ संस्था वा सम्वन्धित कार्यालय वा निकायसँग समन्वय गरी गाउँपालिकाको भौगोतिक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थितिका बारेमा जानकारी लिने, • विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्रको भौगोतिक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थिति सम्बन्धी चित्र/पोष्टर/	• गाउँपालिकाको भौगोलिक वा प्राकृतिक नक्सा, • वडा तथा गाउँपालिका साथै अन्य सम्बन्धित कार्यालय, • स्थानीय बुद्धिजीवी तथा जानकार व्यक्तिहरु, • गाउँपालिकाको भौगोतिक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थितिका बारेमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो, • गाउँपालिका भित्रको भौगोतिक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थिति सम्बन्धी चित्र/पोष्टर, आदि, • गाउँपालिका भित्रको भौगोतिक	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, नक्सा कार्य • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण । उदाहरण • सिसुवाखोला र याफुमा भौगोलिक विविधता तुलना गर । • सिलीचोङ गाउँपालिका वडा नं. ४ मांतेवाको शैक्षिक अवस्था बारे व्याख्या गर । • गाउँपालिका भित्रका ५ ओटा वडामध्ये सबैभन्दा	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				आदिबाट छलफल गर्न गराउने, ● विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्रको भौगोतिक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थितिका बारेमा स्थानीय व्यक्ति वा विज्ञसँग छलफल गरी आवश्यक जानकारी लिने, ● विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्रको भौगोतिक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थितिका बारेमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत जानकारी गर्न गराउने, ● गाउँपालिका भित्रका फरक फरक स्थानबाट आएका बालबालिकालाई आफ्नो क्षेत्रको भौगोलिक, मौसमी, शैक्षिक तथा स्वास्थ्य अवस्थाको बारेमा सोधी छलफल गर्ने, गराउने र फरक फरक स्थानको तुलना गर्न लगाउने, ● शिक्षकले तयार पारेको चार्ट तथा अन्य सन्दर्भ सामग्री मार्फत	अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थिति सम्बन्धी सम्बन्धी तुलनात्मक चार्ट	बढी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको वडा कुन हो ? ● गाउँपालिकाको वाला र ताम्कुमा कुनचाहीँ स्थानको शैक्षिक अवस्था राम्रो छ र किन ? ● गाउँपालिका भित्रको भौगोतिक अवस्था, मौसमी अवस्था, शैक्षिक स्थिति र स्वास्थ्य स्थिति सम्बन्धी जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । ● भाषाका लागि उपयुक्त विभिन्न उदाहरणहरु प्रस्तुत गर्ने ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				विद्यार्थीलाई जानकारी गराई विश्लेषण गर्न लगाउने ।			
२. सामाजिक संस्कार, धर्म, संस्कृति तथा प्रेरक व्यक्तित्वहरू कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषालगायत अन्य भाषाको चिनारी	मौलिक एवम् ऐतिहासिक क्षेत्र प्रेरक व्यक्तित्व कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषालगायत अन्य भाषाको परिचय	● गाउँपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक तथा विशेष क्षेत्रको व्यवस्थापन र संवर्द्धनबारे वर्णन गर्न, ● गाउँपालिका भित्रका प्रेरक व्यक्तित्वहरुको योगदानको चर्चा गर्न । ● कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषा लगायतको परिचय दिन ।	● गाउँपालिका भित्रका मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्रको व्यवस्थापन र संवर्द्धन, ● गाउँपालिका भित्रका प्रेरक व्यक्तित्वको योगदान ● कुलुङ, मेवाहाङ, तामाङ भाषा लगायतको सम्मान	● गाउँपालिका भित्रको मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुको अवलोकन गराई सोको व्यवस्थापन र संवर्द्धनका लागि गरिएका प्रयासहरुको जानकारी गर्ने गराउने, ● मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुको व्यवस्थापन र संवर्द्धनका लागि स्थानीय तहसँग समन्वय गरी सोको व्यवस्थापन र संवर्द्धनमा गरिएका प्रयासहरुका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्रको मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुको व्यवस्थापन र संवर्द्धनका लागि भएका प्रयासहरुको चार्ट, पोष्टर, आदिबाट छलफल गराउने, ● गाउँपालिका भित्रको मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुको व्यवस्थापन र संवर्द्धन सम्बन्धी अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने,	● एक समुदायले अर्को समुदाय वा यक व्यक्तिले अर्को समुदायबिच समभाव तथा सहिष्णुताको व्यवहार गरिरहेको चित्र, पोष्टर, आदि, ● गाउँपालिका भित्रका समुदायहरुबिच धार्मिक, सांस्कृतिक सहिष्णुता कायम गर्ने खालको अडियो, भिडियो, ● विद्यार्थी स्वयम्, ● दुई वा सो भन्दा बढी मिलेर बसेका समुदायहरु ● कला तथा संस्कृतिको सम्मान गरिरहेको चित्र, पोष्टर, आदि, ● कला तथा संस्कृतिले भरिपूर्ण स्थान, ● भाषाको लागि आबश्यक शैक्षिक सामग्रीहरुको प्रयोग गर्ने ।	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्वीर, ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● समभावको व्यवहार भनेको कस्तो व्यवहार हो ? ● धार्मिक तथा सांस्कृतिक सहिष्णुताको फाइदा लेख । ● हामीले कला तथा संस्कृतिको सम्मान किन गर्नुपर्छ ? ● समभाव तथा सहिष्णुताको व्यवहार सम्बन्धमा	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● बालबालिकालाई आफ्नो वरपरका मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुका व्यवस्थापन र संवर्द्धनका लागि गरिएका प्रयासका बारेमा व्याख्या गर्न लगाउने, ● शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीका माध्यमबाट छलफल गर्न लगाई पृष्ठपोषण दिने, ● विद्यार्थीलाई गाउँपालिका भित्रका ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुको व्यवस्थापन र संवर्द्धनका लागि स्थानीय तहसँग समन्वय गरी सोको व्यवस्थापन र संवर्द्धनमा गरिएका प्रयासहरुका बारेमा छलफल गर्ने गराउने, ● गाउँपालिका भित्रको मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुको व्यवस्थापन र संवर्द्धनका लागि भएका प्रयासहरुको चार्ट, पोष्टर, आदिबाट छलफल गराउने, ● गाउँपालिका भित्रको मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुको व्यवस्थापन र		एउटा संवाद तयार पार । ● समभाव र सहिष्णुता, कला तथा संस्कृतिको सम्मान सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				संवर्द्धन सम्बन्धी अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● बालबालिकालाई आफ्नो वरपरका मौलिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्र वा वस्तुका व्यवस्थापन र संवर्द्धनका लागि गरिएका प्रयासका बारेमा व्याख्या गर्न लगाउने, ● शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीका माध्यमबाट छलफल गर्न लगाई पृष्ठपोषण दिने । ● भाषाहरुको सिकाइका लागि विभिन्न तरिकाहरु अपनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्ने ।			
३. चाडपर्व, रीति रिवाज तथा चालचलन	हाम्रा चाडपर्वहरू	● आ-आफ्नो रीतिरिवाज अनुसार स्थानीय चाडपर्वहरुका असल अभ्यासको वर्णण गर्न, ● आ-आफ्नो रीतिरिवाज अनुसार स्थानीय चाडपर्वहरुका मनाउने तरिकाहरुको वर्णन गर्न,	● स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यास ● स्थानीय चाडपर्व मनाउने तरिका	● विद्यार्थीलाई विभिन्न चाडपर्वहरुको अवलोकन गराई चाडपर्वमा हुने राम्रा कुराहरुको टिपोट गर्न लगाउने, ● स्थानीय चाडपर्वले सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक विकासमा पारेको सकारात्मक प्रभावका चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● स्थानीय चाडपर्वको असल अभ्यासले समुदाय वा समाजमा पऱ्याउने	● गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वका असल अभ्यासका चित्र/पोष्टर/चार्ट ● स्थानीय चाडपर्व मनाउने तरिका सम्बन्धी तालिका, ● फरक फरक समुदायले मान्ने चाडपर्व र असल अभ्यासका शब्दपत्ती/चित्रपत्ती/नामपत्ती, ● विद्यार्थी स्वयम्	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				फाइदा सम्बन्धी अडियो, भिडियो बाट छलफल गर्ने,गाराउने, ● चाडपर्व र असल अभ्यास सम्बन्धी कार्डपत्ती /चित्रपत्ती/ शब्दपत्ती तयार पारी जोडा मिलाउने खेल खेल खेलाउने, ● शिक्षकले चाडपर्वका असल अभ्यासको खोजी गरी छलफल गर्ने गराउने र पृष्ठपोषण दिने, ● स्थानीय चाडपर्व मनाउने तरिका सम्बन्धमा विभिन्न चाडपर्वहरुको अवलोकन गराई छलफल गर्ने, गराउने, ● फरक फरक चाडपर्व मनाउने तरिकाका पोष्टर वा चित्रहरुबाट छलफल गर्ने, गराउने, ● फरक फरक चाडपर्वहरु मनाउने तरिका सम्बन्धी अडियो, भिडियो, ● विभिन्न चाडपर्व मनाउने तरिकाको चार्ट निर्माण गरी छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले विभिन्न चापर्वहरु मनाउने तरिका बारे पृष्ठपोषण दिने,	● गाउँपालिका भित्र मनाइने स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यास र मनाउने तरिका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो, ● गाउँपालिका भित्र विभिन्न मितिमा मनाइने चाडपर्वहरु र मनाइने स्थलहरु,	उदाहरण ● तिमीलाई मनपर्ने कुनै दुई चाडपर्वका राम्रा कुरा टिपी बर्णन गर । ● स्थानीय चाडपर्वले स्थानीय तहको धार्मिक, सांस्कृति महत्व प्रकाश पार । ● गाउँपालिका भित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरुका असल अभ्यास र मनाइने तरिका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
४. सामाजिक मूल्य मान्यता तथा समस्या र समाधान	अनुशासन धुम्रपान र मध्यपान तथा लागुपदार्थ	• व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको महत्व तथा भूमिका वताउन, • धुम्रपान, मध्यपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभाव बर्णन गर्न	• व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको महत्व तथा भूमिका, • धुम्रपान, मध्यपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभाव,	• विद्यार्थीलाई अनुशासनको महत्व तथा भूमिकाका बारेमा सोधपुछ गरी टिपोट गर्ने, • अनुशासनको महत्व झल्काउने चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई अनुशासनको महत्व तथा भूमिकाको सम्बन्धमा सामुहिक छलफल गराई निष्कर्ष निकाल्न लगाउने, • अनुशासनको महत्व र भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई अनुशासनको महत्व शीर्षकमा निबन्ध वा कविता लेख्न लगाउने, • शिक्षकले अनुशासनको महत्व तथा भूमिकाको सन्दर्भमा आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • विद्यार्थीलाई धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभाव सोधी कालोपाटी/सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै जाने, • धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट हुने समाजमा पर्ने प्रभाव सम्बन्धी चार्ट, पोष्टर,	• अनुशासनको महत्व र भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएको चार्ट, चित्र, पोष्टर, आदि, • विद्यार्थी तथा शिक्षक स्वयम, • अनुशासनको महत्व तथा भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो, • धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा परेको प्रभावको चित्र,चार्ट, पोष्टर, • धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा परेको प्रभावको अडियो, भिडियो, • धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा परेको प्रभावको शब्दपत्ती/वाक्यपत्ती • धुम्रपान, मध्यपान, लागुपदार्थको कुलतमा फसेर पनि सुध्रिएका व्यक्तिहरु,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर, • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजुसूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया उदाहरण • व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा सामुदायिक विकासमा अनुशासनको महत्व लेख । • अनुशासनको महत्व शीर्षकमा एउटा निबन्ध लेख । • व्यक्तिगत, पारिवारिक तगा सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका शीर्षकमा एउटा सम्बाद तयार पार । • धुम्रपान, मध्यपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पर्ने प्रभाव वर्णन गर । • अनुशासनको महत्व तथा भूमिका,	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभाव सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीका माध्यमबाट धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभाव बारे प्रष्ट पार्ने, ● विद्यार्थीलाई धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थबाट समाजमा पर्ने प्रभावको बर्णन गर्न लगाउने,		धुम्रपान, मध्यपान र लागुपदार्थले समाजमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी जोडा मिलाउने, खालीठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने जस्ता प्रश्नहरु तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।	
५. कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय	पशुपालन र मत्स्यपालन	● स्थानीय स्तरमा पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायको सम्भाव्यता खोजी गर्न,	● पशुपालन व्यवसाय ● मत्स्यपालन व्यवसाय	● पशुपालन व्यवसाय भइरहेको स्थानको अवलोकन गर्ने गराउने, ● पशुपालन व्यवसायको लागि आवश्यक अनुकुल वातावरणका सम्बन्धमा पसुपन्छी सम्बन्धी स्थानीय कार्यालय, संघसंस्थासँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, ● पशुपालन लागि आवश्यक पूर्वाधारहरुको सम्बन्धमा तयार पारिएको चित्र,पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने,	● व्यवसायिक रुपमा पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसाय गरिएको स्थान, ● पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायको लागि अनुकुल वातावरण सम्बन्धी चित्र, पोष्टर, आदि, ● पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरु, ● पसुपालन, मत्स्यपालन	● गृह कार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• स्थानीय कृषकहरुसँग छलफल छलफल गर्ने, गराउने, • शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, • मत्स्यपालन व्यवसाय भइरहेको स्थानको अवलोकन गर्ने गराउने, • मत्स्यपालन व्यवसायको लागि आवश्यक अनुकुल वातावरणका सम्बन्धमा मत्स्यापालन सम्बन्धी स्थानीय कार्यालय, संघसंस्थासँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, • मत्स्यपालनका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरुको सम्बन्धमा तयार पारिएको चित्र,पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय कृषकहरुसँग छलफल छलफल गर्ने, गराउने, • शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने,	व्यवसायसँग सम्बन्धित प्राविधिक, • पसुपालन, मत्स्यपालन व्यवसायसँग सम्बन्धित नामपत्ती, शब्दपत्ती, • पशुपालन, मत्स्यपालन व्यवसायसँग सम्बन्धित अडियो, भिडियो आदि,	उदाहरण • पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसायका लागि चाहिने अनुकुल वातावरण चर्चा गर । • तिम्रो गाउँपालिकाको कुन स्थानमा पसुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसाय फस्टाउँछ ? • तिम्रो गाउँपालिकामा व्यवसायिक रुपमा पशुपालन तथा मत्स्यपालन व्यवसाय नहुनुका कारणहरु उल्लेख गर । • पशुपालन तथा मत्स्यपालन सम्बन्धी जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
६. पेसा, व्यवसाय, उद्योग र सिपहरूको पहिचान तथा प्रवर्द्धन	कृषि उद्योग	• कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव बताउन,	• कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव	• विद्यार्थीहरुलाई स्थानीय कृषिसँग उद्योगहरुको अवलोकन, भ्रमण गराई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय उद्योगीहरुसँग छलफल गरी स्थानीय कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेका	• स्थानीय कृषि उद्योगहरु, • स्थानीय कृषि उद्योगबाट जनजीवनमा परेको आर्थिक तथा सामाजिक प्रभावको चित्र/पोष्टर/चार्ट,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				प्रभाव सम्बन्धमा छलफल गर्ने, गराउने, ● कृषि उद्योगबाट आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा सबल भएका कृषकहरुसँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने गराउने, ● कृषि उद्योगबाट सफल व्यक्तिहरुको बारेमा कृषिसँग सम्बन्धित कार्यालय, संघसंस्थाबाट आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गरी छलफल गर्ने गराउने, ● कृषि उद्योगबाट जनजीवनमा पारेको प्रभाव सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोबाट छलफल गर्ने गराउने, ● आवश्यकता अनुसार शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने,	● स्थानीय कृषि उद्यागकबाट उत्पादित वस्तुहरुको नमूना, चार्ट, तस्विर, सूची आदि ● चित्रपत्ती, शब्दपत्ती, ● स्थानीय कृषि उद्योगसँग सम्बन्धित व्यक्ति, ● स्थानीय कृषि उद्यागले जनजीवनमा पारेको प्रभावको अडियो/भिडियो,	● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● स्थानीय कृषि उद्योगबाट आर्थिक तथा सामाजिक रुपले सम्पन्न कुनै ४ जना व्यक्तिहरुको परिचय देऊ । ● स्थानीय कृषि उद्योगका फाइदाहरु बताऊ । ● स्थानीय कृषि उद्योगले मानिसको कुन कुन पक्षमा सहयोग पऱ्याउँछ ? ● कृषि उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
७. प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन	स्थानीय जडीबुटी जनावर र मानवबिच अन्तरसम्बन्ध जनावरबाट स्थानीय स्तरमा देखिएका समस्या र समाधानका उपायहरू विपद न्यूनिकरणका उपायहरू	• स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधन प्रक्रिया बताउन, • जनावर र मानबबिचको अन्तरसम्बन्ध पहिल्याउन, • जनावरबाट स्थानीय स्तरमा देखिएका समस्या उल्लेख गर्न र समाधानका उपयहरु खेजी गर्न, • स्थानीयस्तरमा हुने विपद न्यूनिकरणका उपायहरु लेख्न,	• स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधन प्रक्रिया • जनावर र मानवबिचको अन्तरसम्बन्ध, • जनावरबाट स्थानीय स्तरमा देखिएका समस्याहरु, • जनावरबाट स्थानीय स्तरमा देखिएका समस्याहरुको समाधानका उपायहरु • स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणका उपायहरु,	• स्थानीयस्तरमा जडीबुटीको प्रसोधन भइरहेको स्थानको अवलोकन गराइ छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडिबुटीको प्रसोधनसँग सम्बन्धित चित्र, पोष्टर, चार्ट • स्थानीय जडीबुटी प्रसोधनसँग सम्बन्धित व्यक्तिहरु, • वनपैदावर तथा जडीबुटीको प्रसोधनसँग सम्बन्धित संघ संस्थासँग समन्वय र छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियोको माध्यमबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधन प्रक्रिया लेख्न लगाउने, • जनावर र मानवको अन्तरसम्बन्धका विषयमा तयार पारिएको चित्र, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • जनावरबाट मानव जिवनमा परेको सकारात्मक प्रभावका बारेमा विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट छलफल गर्ने गराउने,	• स्थानीय जडीबुटी प्रसोधनको क्षेत्र, • स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन गरिरहेको चित्र, पोष्टर, आदि, • स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो, • स्थानीय जडीबुटीको प्रसोधनसँग सम्बन्धित व्यक्तिहरु, • स्थानीय जडीबुटी प्रसोधनसँग सम्बन्धित प्राविधिक, • चित्रपत्ती/नामपत्ती • स्थानीय जनावरहरु, • स्थानीय जनावर र मानवबिचको सम्बन्ध देखाउने चित्र, पोष्टर, आदि, • स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणका उपायहरु सम्बन्धी सूची, • स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणका सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • मझिटो प्रशोधन गर्ने तरिका लेख । • जनावर र मानवबिचको सम्बन्ध वर्णन गर्नुहोस् । • स्थानीयस्तरमा सबैभन्दा बढी कुन कुन जनावरबाट के के कुरामा समस्या देखिएको छ ? • स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणमा उपायहरुको सूची तयार पार । • स्थानीय जडीबुटी प्रसोधन, जनावर र मानवबिचको अन्तरसम्बन्ध,	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• जनावरबाट मानिसलाई के फाइदा हुन्छ भनी विद्यार्थीलाई सोधी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनु, • जनावरबाट स्थानीयस्तरमा देखिएका समस्याहरु तथा समाधानका उपायहरु सम्बन्धमा विद्यार्थीसँग छलफल गरी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्दै जाने, • जनावरबाट स्थानीयस्तरमा भएका समस्या तथा समाधानका उपायहरु सम्बन्धमा स्थानीय व्यक्तिहरुसँग सोधपुछ तथा छलफल गर्ने, गराउने, • जनावरबाट स्थानीयस्तरमा भएको समस्या र समाधानका उपायहरुको चार्ट, पोष्टर, चित्र, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • जनावरबाट भएको समस्या र समाधनका उपायहरुको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • जनावरले पारेका समस्याका बारेमा शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने,		जनावरबाट स्थानीयस्तरमा देखिएका समस्या तथा स्थानीयस्तरमा विपद न्यूनिकरणका उपायसँग सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• स्थानीयस्तरमा हुने विपद न्यूनिकरणका उपायहरु सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गरी टिपोट गर्ने, • स्थानीय स्तरमा हुने विपद न्युनिकरणका उपायहरुका चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • स्थानीय स्तरमा हुने विपद व्यवस्थापन सँग सम्बन्धित संघ, संस्था सँग समन्वय र छलफल गर्ने, गाराउने, • शिक्षकले तयार पारेको विपद न्यूनिकरण सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट छलफल गर्ने गराउने, • विद्यार्थीलाई स्थानीय विपद न्यूनिकरणका उपायहरु लेख्न लगाउने,			
८. ग्रामिण विकास, प्रदुषण तथा सरसफाइ	सरसफाई व्यवस्थापन फोहोरमैलाको पुनः प्रयोग	• सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरु बताउन, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरुको सूची तयार पार्न,	• सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहका कार्यहरु, • फोहरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरु,	• स्थानीय तहले सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन गरेका स्थानहरुको अवलोकन गर्ने गराउने, • सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको चित्र, पोष्टर, सूची, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले गरेका	• सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले कार्यक्रम सञ्चालन गरेका स्थान, • सरसफाई व्यवस्थापनका चित्र, पोष्टर आदि • सरसफाई व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित अडियो, भिडियो,	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				कार्य सम्बन्धमा स्थानीय तहसँग समन्वय तथा छलफल गर्ने गराउने, • सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, • शिक्षकले विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरु छलफल गर्ने गराउने, • सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको वर्णन गर्न लगाउने, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोग भइरहेको स्थानको अवलोकन गर्ने गराउने, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगका चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरुको चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाको अडियो,	• सम्बन्धित स्थानीय तह, • सरसफाई व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित संघ संस्था वा व्यक्तिहरु, • फोहोरमैलाको पुनः प्रयोग भइरहेको स्थान, • फोहोरमैला पुनः प्रयोगका फाइदाको चार्ट, • फोहोरमैला पुनः प्रयोगमा संलग्न व्यक्तित्वहरु, • फोहोरमैला पुनः प्रयोगका फाइदा सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो,	• प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण उदाहरण • सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको वर्णन गर । • फोहोरमैला पुनःप्रयोगबाट हुने फाइदाहरुको सूची तयार पार । • सरसफाई व्यवस्थापनमा स्थानीय तहले सञ्चालन गरेका कार्यहरु र फोहोरमैलाको पुनःप्रयोगबाट हुने फाइदा सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरुको सूची तयार गर्न लगाउने,			
९.सामाजिक संघसंस्थाहरू	सामाजिक संघसंस्थाहरूका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका	● गाउँपालिकाभित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाहरुले सञ्चालन गर्ने कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका वर्णन गर्न,	● सामाजिक संघ संस्थाका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका,	● सामाजिक संघ संस्थाहरूले सञ्चालन गरेका कार्यहरुको अवलोकन गराउने, ● सामाजिक संघसंस्थाले गरेका कार्यहरु टिपोट गरी छलफल गर्ने गराउने, ● सामाजिक संघ संस्थाहरुले गरेका कार्यमा स्थानीय तहले गरेको सहयोग वा खेलको भूमिका सम्बन्धी चित्र, पोष्टर, आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, ● सामाजिक संघ संस्थाले गरेका काममा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुले खेलेको भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो/भिडियो सुनाउने/देखाउने र छलफल गराउने, ● सामाजिक संघ संस्थाहरुले गरेका कार्यमा स्थानीय तहले गरेको सहयोग वा खेलको भूमिका सम्बन्धमा शिक्षकले	● सामाजिक संघ संस्थाका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका चित्र/तस्विर/पोष्टर ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्था, ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाको कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिकाका चित्रपत्ती/शब्दपत्ती तथा काम/सेवाहरूका वाक्य/शब्दपत्तीहरू ● स्थानीय निकाय तथा सरोकारवालाहरु, ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता अभिनय र तत्परता परियोजना कार्य चित्र, तस्बिर समूह छलफल अवलोकन अध्ययन प्रतिवेदन रुजु सूची, श्रेणी मापन प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) अभिभावक प्रतिक्रिया विद्यार्थी पोर्टफोलियो क्षेत्र भ्रमण उदाहरण ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाको कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिकाको वर्णन गर । ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाको कार्यमा स्थानीय समुदायले कसरी सहयोग	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, ● सामाजिक संघ संस्थाहरुले गरेका कार्यमा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाले खेलेको भूमिकाको वर्णन गर्न लगाउने,	खेलेको भूमिका सम्बन्धी अडियो, भिडियो,	पुऱ्याएको छ, वर्णन गर । ● गाउँपालिका भित्र क्रियाशील सामाजिक संघ संस्थाको कार्यमा स्थानीय समुदायले खेलेको भूमिका सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१०.बाल/पोषणमैत्रीस्थानीय शासन	बाल क्लब बाल अधिकार पोषण	● बालक्लबको अवधारणा बताउन, ● बाल अधिकार सम्बन्धी कानून तथा दस्तावेजहरुको बर्णन गर्न, ● पोषणको उद्धेश्य बताउन ।	● बालक्लबको अवधारणा, ● बालअधिकार सम्बन्धी कानुन र दस्तावेजहरु ● पोषण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाहरु	● स्थानीय तहमा बालक्लबले गरेका गतिविधिका विषयमा अवलोकन र छलफल गर्ने, ● विद्यालयमा बालक्लबले गरेका क्रियाकलापहरुको अवलोकन गराई छलफल गर्ने गराउने, ● बालक्लवको अवधारणा सम्बन्धी चित्र, पोष्टर, आदि, ● बालक्लबको अवधारणा सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● बालक्लबको अवधारणाको चार्टबाट छलफल गराउने,	● विद्यालय तथा स्थानीय बालक्लब, ● बालक्लब पोषणको अवधारणा सम्बन्धी चित्र, पोष्टर, चार्ट, ● बालक्लब पोषणको अवधारणा सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो ● बालक्लब पोषणको अवधारणा चार्ट, ● बाल अधिकार र षोषण सम्बन्धी कानुन तथा दस्तावेज, ● बाल अधिकार र पोषण सम्बन्धी कानुन तथा दस्तावेज सम्बन्धको अडियो, भिडियो,	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता ● अभिनय र तत्परता ● परियोजना कार्य ● चित्र, तस्बिर ● समूह छलफल ● अवलोकन ● अध्ययन प्रतिवेदन ● रुजु सूची, श्रेणी मापन ● प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) ● अभिभावक प्रतिक्रिया ● क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> ● बालक्लबको अवधारणा देऊ ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				● बालक्लबसँग सम्बन्धित व्यक्तिहररुसँग छलफल गरी बालक्लको अवधारणा दिन लगाउने, ● बालक्लबको अवधारणा लेख्न र भन्न लगाउने, ● बाल अधिकारका क्षेत्रमा क्रियाशील संघ संस्थाको अवलोकन गराई छलफल गर्ने गराउने, ● बाल अधिकारसँग संलग्न व्यक्तिहरुसँग छलफल गर्ने गराउने, ● बाल अधिकारसँग सम्बन्धित कानुन तथा दस्तावेजहरु खोजी गरी अध्ययन गर्न लगाउने, ● बाल अधिकारसँग सम्बन्धित कानुन तथा दस्तावेजहरु सम्बन्धी अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● बाल अधिकारसँग सम्बन्धित कानुन र दस्तावेजहरुको विषयमा शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, ● विद्यार्थीलाई बाल अधिकारसँग सम्बन्धित कानुन र दस्तावेजहरुको वर्णन गर्न लगाउने,	● बाल अधिकार र पोषणसँग सम्बन्धित संघ संस्थाहरु,	● बालक्लब भनेको कस्तो क्लब हो ? ● बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धीमा उल्लेख गरिएका मूख्य मूख्य बुँदाहरु टिपोट गर । ● नेपालमा सर्वप्रथम बालबालिका सम्बन्धी ऐन कहिले बनेको थियो ? ● बालक्लबको अवधारणा तथा बाल अधिकार सम्बन्धी कानून तथा दस्चावेजहरु सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्ट्याउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
११. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	● ईन्टरनेटको परिचय दिन,	● कम्पयुटरको परिचय, ● कम्प्युटरको आवश्यकता,	● कम्प्युटरको चित्र, पोष्टर मार्फत छलफल गर्ने, गराउने,	● कम्प्युटरको चित्र, पोष्टर, ● कम्प्युटरको नमूना,	● गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
		• कम्प्युटरको आवश्यकता बताउन, • कम्प्युटरमा MS Excle program को अभ्यास गर्न,	• MS Word Programm को अभ्यास,	• कम्प्युटरको परिचय बारे विद्यार्थीहरुलाई सोधी टिपोट गर्दै जाने, • कम्प्युटरको परिचय चार्टबाट छलफल गर्ने गराउने, • कम्प्युटरको परिचय सम्बन्धमा तयार पारेका अडियो/भिडियो सुनाउने/प्रदर्शन गराउने, • कम्प्युटरको परिचय सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीबाट शिक्षकले पृष्ठपोषण दिने, • कम्प्युटरले गर्ने विभिन्न काम तथा त्यसबाट हुने फाइदाका चार्ट, पोष्टर आदिबाट छलफल गर्ने गराउने, • कम्प्युटरको उपयोग तथा आवश्यकताका बारेमा विद्यार्थीलाई सोधी आवश्यक कुराहरु टिपोट गर्ने, गराउने, • कम्प्युटरको आवश्यकता सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो, भिडियो मार्फत आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • कम्प्युटरको आवश्यकता सम्बन्धी विभिन्न सन्दर्भ सामग्री मार्फत विद्यार्थीलार्य पृष्ठपोषण दिने,	• वाक्यपत्ती, परिचय चार्ट, • कम्प्युटरको आवश्यकताको सूची, • कम्प्युटरको परिचय र अवश्यकता सम्बन्धी अडियो/भिडियो • माइक्रोसफट् वर्डको विभिन्न Menu तथा sub menu हरुको चार्ट, • कम्प्युटर प्रयोगशाला, • कम्प्यूटरसँग सम्बन्धित विज्ञ (उपलब्ध भएमा)	• अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • कम्प्युटरको परिचय देऊ । • कम्प्युटरको आवश्यकताको सूची तयार पार । • Ms-Word Program मा file menu भित्र कुन कुन Sub-menu हुन्छन् ? सूची तयार पार । • Ms-Word Program मा file menu भित्र रहेको Print, Sub-menu को कार्य के हो ? • कम्प्यूटरको परिचय, आवश्यकता तथा MS-Word Program सँग	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				• विद्यार्थीरुलाई कक्षाकोठामा MS word Program का सम्बन्धमा जानकारी दिई शुरुमा कम्प्यूटर खोल्ने, बन्द गर्ने कुराहरुको अभ्यास गराउने, • विद्यार्थीलाई MS Word Program का menu तथा त्यस भित्र रहेका Sub-menu हरुको जनकारी गराउँदै		सम्बन्धित जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	
१२. पर्यटन प्रवर्द्धन	हाम्रा पर्यटकीय स्थलहरू	• गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा समुदायको भूमिका बताउन, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा सहभागिता जनाउन,	• पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा समुदायको भूमिका, • पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा सामुदायिक सहभागिता,	• समुदायले संरक्षण गरिरहेको गाउँपालिका भित्रको पर्यटकीय स्थलको अवलोकन भ्रमण गराई आवश्यक छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा समुदायको भूमिकाको चित्र, पोष्टर, आदि देखाउँदै छलफल गर्ने गराउने, • गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा समुदायले के कस्तो भूमिका निर्वा गर्न सक्छन् ? भनी विद्यार्थीलाई सोधी टिपोट गर्दै जाने, • विद्यार्थीलाई पुनः तिमीले वा तिम्रो समुदायले पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा के	• स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा समुदायको भूमिका झल्कने चित्र/पोष्टर, • स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरू, • स्थानीय समुदाय, • चित्रपत्ती/नामपत्ती, • पर्यटकीय स्थलहरुको नक्सा, • स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षणमा समुदायको भूमिका र सहभागिता सम्बन्धमा तयार पारिएको अडियो/भिडियो, आदि ।	• गृहकार्य तथा कक्षा कार्यमा सक्रियता तथा सहभागिता • अभिनय र तत्परता • परियोजना कार्य • चित्र, तस्वीर • समूह छलफल • अवलोकन • अध्ययन प्रतिवेदन • रुजु सूची, श्रेणी मापन • प्रश्नोत्तर/छलफल (लिखित, मौखिक) • अभिभावक प्रतिक्रिया • क्षेत्र भ्रमण <u>उदाहरण</u> • गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा स्थानीय समुदायको भूमिका लेख ।	

क्षेत्र	विषयवस्तु	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजिकरण कार्यकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया/साधन	पाठ्य घण्टी
				के सहयोग गरेका छौ ? भनी सोधी पालेपालो छलफल गर्ने गराउने, ● पालिका भित्रका पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा स्थानीय समुदायको भूमिका सम्बन्धमा तयार पारिएका अडियो, भिडियो मार्फत छलफल गर्ने गराउने, ● शिक्षकले पालिका भित्रका पर्यटकी स्थलहरुको संरक्षणमा समुदायको भूमिका के के हो ? भन्नेबारे विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, ● पर्यटकीय स्थलमा समुदायको सक्रियताको चित्र, पोष्टर, अडियो, भिडियो, आदि मार्फत स्थानीय समुदायलाई संरक्षण कार्यमा सहभागी हुन अभिप्रेरित गर्ने,		● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको संरक्षणमा स्थानीय समुदायले के के गर्न सक्छन् ? ● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको संरक्षणमा तिमीले के गऱ्यौ ? व ागर्न सक्छौ ? ● गाउँपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थालहरुको संरक्षणमा समुदायको भूमिका र सहभागिता सम्बन्धमा जोडा मिलाउने, ठिक बेठिक छुट्टयाउने, खाली ठाउँ भर्ने, आदि प्रश्नहरू तयार पारी छलफल गराएर लिखित वा मौखिक र प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।	

८. स्थानीय पाठ्यक्रमको अङ्कभार र मूल्याङ्कन प्रक्रिया

क) सैद्धान्तिक पक्ष

यो परीक्षा **५०** पूर्णाङ्कको हुनेछ । पाठ्यक्षेत्र तथा विषयवस्तुको प्रकृति एवम् पाठ्यघण्टा समेतको आधारमा ज्ञान र बोध तहका ४५ प्रतिशत, सिप/प्रयोग तहका ३५ प्रतिशत र उच्च दक्षताका २० प्रतिशत पर्ने गरी प्रश्न निर्माण गर्नुपर्ने छ ।

(ख) प्रयोगात्मक पक्ष

प्रयोगात्मक पक्षका लागि देहायका आधारहरूमा देहाय बमोजिम अङ्कभार तोकिएको छ :

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	अङ्कभार
१	सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयारी तथा प्रविधि उपयोग सहितको प्रस्तुति	१२
२	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	८
३	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगालिक,वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखीकरण	४
४	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	४
५	मौखिक परीक्षा	४
६	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	४
७	शिष्टाचार,अनुशासन,सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सो को अभिलेख	१०
८	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	४
	जम्मा	**५०**

९. सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरू:

सम्बन्धित विषय क्षेत्रमा प्रयोग हुने शिक्षण विधि तथा प्रविधि चयन गर्दा ध्यानदिनुपर्ने केही महत्त्वपूर्ण पक्षहरू यहाँ उल्लेख गरिएका छन् :

१. **सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धिहरू**: पाठ्यक्रममा उल्लेखित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू अनुसारका सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्छ ।

२. **विषयवस्तुको स्वरूप**: विषयवस्तुको स्वरूप अनुसार शिक्षण सिकाइका रणनीति, विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्नुपर्दछ ।

३. **बाल मनोविज्ञान**: सिकारुको इच्छा, रुचि, क्षमता तथा योग्यता, प्रवृत्ति, पूर्वज्ञान आदिलाई ध्यानदिई शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्दछ । त्यस्ता विधिले विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्न सक्नुपर्छ ।

४. **स्रोत साधनहरूको उपलब्धता**: शिक्षण विधि तथा रणनीति आर्थिक, मानवीय, भौतिक आदि दृष्टिले उपयुक्त र स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग हुन सक्ने हुनुपर्छ ।

५. **विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थिति**: शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोट गर्दा विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थितिसँग मेल खाने हुनुपर्दछ ।

६. **समय र विद्यार्थी सङ्ख्या**: उपलब्ध समय र विद्यार्थी सङ्ख्याले पनि शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोटमा प्रभाव पर्दछ ।

१०. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप देहायका विविधतायुक्त विधि तथा रणनीतिहरूको उपयोग गरी सञ्चालन गर्नुपर्दछ:

१.**कथाकथन एवम् गीत**: यस विधिमा विषयवस्तुलाई कथाको रूपमा प्रस्तुति तथा अवधारणालाई गीतका माध्यमबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

२.**आगमन विधि**: यसमा सूचनाहरूको सङ्कलन, अवलोकन, विश्लेषण, अनुमान, पुष्टि तथा निष्कर्षको प्रक्रिया प्रयोग गरिन्छ ।

३.**भूमिका निर्वाह/अभिनय**: यसमा सन्दर्भ र भूमिकाको बारेमा छलफल तथा निर्धारण, भूमिका बहन, छलफल र निष्कर्ष निकाल्ने कार्य गरिन्छ ।

४. **निर्माणात्मक कक्षा**: यस विधिमा मष्तिस्क मन्थन, पाठसम्बन्धी पूर्वज्ञानको पहिचान, अन्तरक्रियात्मक कार्य (जस्तै : वैयक्तिक चिन्तन, समूहकार्य, प्रश्नोत्तर), आवश्यकता अनुसार टेवा प्रदान र विचार आदानप्रदान गरी निष्कर्ष

निकालिन्छ ।

५. सहयोगात्मक कक्षा: यसमा सामान्यतया समूह विभाजन, समस्या र विषयवस्तु प्रस्तुति, समूहमा छलफल र निष्कर्ष वा समाधान निकालिन्छ ।

६. परियोजना कार्य: विद्यार्थीको उमेर र स्तर अनुसारका विभिन्न परियोजना कार्य दिई विद्यार्थीले आफैँ खोज्ने तथा गरेर सिक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

७. छलफल र प्रश्नोत्तर: यसमा शिक्षक विद्यार्थी, विद्यार्थी शिक्षक, विद्यार्थी विद्यार्थी बीचमा प्रश्न र उत्तर गर्न सकिन्छ । प्रश्नहरूले स्मरणको प्रत्याह्वान भन्दा पनि विद्यार्थीलाई सोच्न, कारण खोज्न, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक सोचाइलाई प्रोत्साहन गर्न सक्नुपर्छ । त्यसै गरी प्रश्नोत्तर र छलफलमा कक्षामा सबैका अगाडि प्रश्न सोध्ने, एकछिन पर्खने, कुनै पनि विद्यार्थीलाई तोकेर उत्तर दिन लगाउने, उत्तर राम्रोसँग सुन्न र अन्तमा छलफल र मूल्याङ्कन गर्ने प्रक्रिया प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

८. अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज: यसमा समस्या वा प्रश्नको प्रस्तुति, गर्नुपर्ने र खोज कार्य र तरिकाको बारेमा छलफल गरी विद्यार्थीहरूद्वारा खोज गरी निष्कर्ष प्रस्तुति र पृष्ठपोषण दिइन्छ ।

९. प्रविधियुक्त कक्षा: मोबाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, मोबाइल, रेडियो आदिको उपयोग गरी धारणाहरूको दृश्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

१०. सिर्जनात्मक कार्य: यसमा चित्र निर्माण, रङ भर्ने, कागज काट्ने र पट्याउने, सम्बन्ध स्थापना जस्ता कार्यहरूद्वारा सिकाइ गर्न सकिन्छ ।

११. समस्या समाधान विधि: यस विधिमा समस्यालाई बुझ्ने, योजना निर्माण, योजना कार्यान्वयन, पछाडि फर्केर हेर्ने र परिणामलाई जाँच्ने प्रक्रियाद्वारा समस्या समाधान गरिन्छ ।

१२. खेल विधि: यसमा विषयवस्तुलाई खेलका माध्यमबाट प्रस्तुत गरी अभ्यास गराइन्छ ।

१३. प्रयोगात्मक विधि: यसमा कक्षाकोठा भित्र र बाहिर प्रयोगात्मक कार्यका माध्यमबाट सिकाइ कार्य गराइन्छ ।

१४. भ्रमण: विभिन्न स्थानको भ्रमण गराई त्यहाँका अनुभव र सिकेको कुरा छलफल तथा प्रत्यावर्तन गराइन्छ ।

१५. प्रदर्शन विधि: विषयवस्तुसँग सम्बन्धित तस्बिर वा अन्य दृश्य सामग्री तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरिन्छ ।

१६. स्वाध्ययन तथा छलफल: विभिन्न किसिमका सामग्रीका अध्ययनको माध्यमबाट सिकाइ गर्दा सामग्री छनोट, अध्ययन र धारणा वा विचार निर्माण गरिन्छ र यसलाई आवश्यकतानुसार विद्यार्थी बिच छलफल गराउन सकिन्छ ।

१७. अन्तरक्रिया: यसमा छलफलको योजना र तयारी, बृहत् समूहमा छलफल सञ्चालन वा समूह विभाजन, कार्यसूची बाँडफाँड तथा कार्य सञ्चालन, प्रस्तुतीकरण, तुलना, विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन र निष्कर्ष निकालिन्छ ।

१८. विद्यार्थीहरूमा व्यवहार कुशल सीपहरूको प्रयोग: जस्तै सहयोगी सीपहरू, वैयक्तिक सीपहरू, समालोचनात्मक तथा सिर्जनात्मक सोचाइ सिपहरू, नवप्रवर्तन र व्यवसायिक सीपहरूको विकासलाई प्राथमिकतामा राखी विभिन्न क्रियाकलापहरू निर्माण गरिनुपर्छ ।

११. शिक्षण सिकाइका क्रममा विद्यार्थीको नियमित मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरू निम्नअनुसार छन्:

१. **कक्षा सहभागिता**: नियमित रूपमा कक्षामा नआउँदा शिक्षण सिकाइकार्य कमजोर हुने भएकाले नियमित रूपमा हाजिरी र कक्षामा सहभगितामा पनि ध्यान दिनुपर्छ । विद्यार्थीको कक्षाकार्यमा सहभागिताको परीक्षण गर्ने विभिन्न साधनहरू तयार गरी विद्यार्थीको उपलब्धि र सक्षमताको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

२. लिखित तथा मौखिक कार्य: अध्ययन अध्यापनका क्रममा कुराकानी तथा छलफल लगायत लिखित तथा मौखिक प्रश्नहरू गरेर पनि सिकाइ अवस्थाका बारेमा जानकारी लिन सकिन्छ । सबै कक्षामा छोटा छोटा कक्षा परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू औपचारिक किसिमका र लामा नभई अनौपचारिक स्वरूपका छोटा हुनु उपयुक्त हुन्छ । विषयवस्तुको स्वरूप तथा परीक्षण गरिने सिकाइउपलब्धिलाई विचार गरेर लिखित वा मौखिक प्रतिक्रिया प्राप्त हुने परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यस्तै, कक्षामा गर्न दिएका कार्य नियमित रूपमा सक्रियतापूर्वक गरे नगरेका, यदि गरेको भए सही रूपमा गरे वा नगरेको हेरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । विद्यार्थीले सही रूपमा कक्षाकार्य नगरेको भए आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुपर्दछ । कक्षामा गर्न नसकिएका कार्यहरू र थप अभ्यास गर्न केही गृहकार्य पनि दिन सकिन्छ । गृहकार्य गराइको मूल्याङ्कन गरी थप पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

३. परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य: विद्यार्थीको क्षमता, स्तर र पाठ्यवस्तुसँग मिल्दा परियोजनाकार्य गर्न दिनुपर्छ । यसमा चरणबद्ध र व्यवस्थित रूपमा पूरा कार्य गरे वा नगरेको अवलोकन तथा अध्ययन गरी आवश्यक भए थप सुझाव दिनुपर्दछ ।

४. अवलोकन: सिकेका कुरा व्यवहारमा प्रयोग गरे वा नगरेको, कार्यसम्पादन गर्न सके वा नसकेको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

५. विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शन: विद्यार्थीले गरेका कार्यहरूको प्रदर्शन गराई उनीहरूको कार्यको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा सिर्जनात्मक कार्य (कविता निबन्ध, कथा लेखन, चित्र बनाउने आदि)को प्रदर्शन पनि गराउन सकिन्छ ।

६. घटनावृत्त अभिलेख: विद्यार्थीले कुनै घटनामा प्रदर्शन गरेका व्यवहार तथा कार्यको विवरण सङ्कलन तथा व्याख्या गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

७. छोटा परीक्षा: कुनै विषयवस्तुको सिकाइपश्चात् विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार लिखित तथा मौखिक परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्छ । यस्तो अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गरिने परीक्षाले विद्यार्थीहरूलाई परीक्षाको त्रासबाट मुक्त गर्न सहयोग पुग्नाका साथै सहज ढङ्गबाट सिकाइ मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

८. स्वपाठ र सहपाठी मूल्याङ्कन: विद्यार्थीले आफूले के कति सिक्न सके भनी सिकाइसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्य सम्पादन लगायत अन्य माध्यमबाट सिकाइ अवस्थाको मूल्याङ्कन गरी स्वःपृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइ सुधारको अवसर सिर्जना गर्न सकिन्छ । विद्यार्थीले आफ्नो सिकाइ तथा कार्यबाट अनुभव तथा सिकाइको प्रत्यावर्तन गर्ने विभिन्न नमुनाहरूमा विद्यार्थीलाई प्रत्यावर्तन लेख्न लगाई त्यसका आधारमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । त्यसैगरी कक्षामा सहपाठीहरूले एकअर्काका कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने, सँगै बसेर गरिएका कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्न सकिन्छ ।

९. अभिभावकको प्रतिक्रिया: विद्यार्थीले कार्यसम्पादन, व्यवहारमा भएको परिवर्तन र विशिष्ट तथा समग्र सिकाइका बारेमा अभिभावकको राय तथा प्रतिक्रियाबाट पनि विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा शिक्षक र अभिभावक छलफल गर्ने वा शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीबिच छलफल गरेर विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ भने शिक्षकले पनि यसबाट शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधारका लागि आधार पनि प्राप्त हुन सक्छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने उल्लिखित कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षाकार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धि सहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमी कमजोरी रहेका छन् र ती कमी कमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

सन्दर्भ सामागीहरू

कानूनी किताव व्यवस्था समिति(२०७२), नेपालको संविधान,बबरमल, काठमाण्डौः नेपाल सरकार
कानूनी किताव व्यवस्था समिति(२०७४), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन ,बबरमल, काठमाण्डौ
पाविके (२०६२), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ (कक्षा १–३), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६३), राष्टिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०६२ सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६५), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६५, (कक्षा ४–५) सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६९), आधारभुत तह पाठ्यक्रम, २०६९, (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७१), स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७१ , (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७६), राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ , (कक्षा ६–८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७६), स्थानीय पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६, सानोठिमी भक्तपुर
स्थानीय पाठ्यक्रमः बिभिन्न नमूना स्थानिय पाठ्यक्रमहरु

अनुसूची १

स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा

१. स्थानीय पाठ्यक्रमको शीर्षक : **हाम्रो सिलीचोङ**

२. पाठ्यक्रमको प्रकृति : सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक

३. तहः आधारभूत तह (कक्षा ६–८)

४. पूर्णाङ्क : १००

५. साप्ताहिक कार्य घण्टा : कक्षा ६-८ मा ४ कार्य घण्टा

६. जम्मा कार्य घण्टा : क) कक्षा ६-८ मा वार्षिक १२८ घण्टा

अनुसूची २
प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन फाराम

विषयको नाम : .... कक्षाः............

क्र. सं.	विद्यार्थीको नाम	मूल्याङ्कनका क्षेत्र								जम्मा
		प्रतिवेदन तथा प्रविधि सहितको प्रस्तुति	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगालिक, वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखीकरण	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	मौखिक परीक्षा	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	शिष्टाचार,अनुशासन, सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सोको अभिलेख	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	
		१२	८	४	४	४	४	१०	४	५०
१										
२										
३										
४										
५										
६										
७										
८										
९										
१०										

शिक्षकको नाम : **प्रअको नाम :**
दस्तखतः **दस्तखतः**

मितिः